

ບົດທີ 1

ຄວາມຮູ້ທົ່ວໄປກ່ຽວກັບປະຫວັດສາດ

1. ປະຫວັດສາດ ແລະ ຄວາມສໍາຄັນຂອງປະຫວັດສາດ

1.1 ທີ່ມາ

ຄຳວ່າ “ປະຫວັດສາດ” ມີເຄົ້າຄຳສັບມາຈາກ ພາສາກະເລັກວ່າ “ Histori ” ຊຶ່ງກົງກັບພາສາອັງກິດ ວ່າ “ History ” ຊຶ່ງໝາຍເຖິງ ການຄົ້ນຄ້ວາ, ກວດກາ, ສອບສວນ ແລະ ການສອບຖາມ ໃນບັນຫາທີ່ເອົາມາປະກອບ ແລະ ຈັດຮຽງລຳດັບເຫດການໃຫ້ຖືກຕ້ອງສອດຄ່ອງກັບກາລະ ເວລາ ໂດຍມີການວິເຄາະວິພາກຢ່າງມີເຫດຜົນ. ຜູ້ບັນຍັດຄຳສັບນີ້ ຂຶ້ນມາໃຊ້ເປັນຄັ້ງທຳອິດ ຄື ທ່ານ ເຮໂຣໂດຕັສ (Herodotus 484- 425 BC) ຊຶ່ງເປັນນັກປາດຊາວກະເລັກບູຮານ ຜູ້ທຳອິດທີ່ໄດ້ວາງລະບົບກ່ຽວກັບວິທີການຈົດກ່າຍ, ການບັນທຶກເລື່ອງລາວຄວາມເປັນມາໃນອະດີດຂອງຊຸມນຸມຊົນຕົນເອງ ແລະ ຊຸມນຸມຊົນອື່ນ. ວິທີການບັນທຶກຂອງທ່ານໄດ້ຮັບການຍົກຍ້ອງຈາກຄົນທັງຫຼາຍ ແລະ ໃຫ້ສົມຍານາມວ່າ “ ເປັນບິດາແຫ່ງປະຫວັດສາດ ”.

ຮູບ: ທ່ານ ເຮໂຣໂດຕັສ (Herodotus 484- 425 BC)

ຕໍ່ຈາກນັ້ນມາ ທ່ານ ທູຊີດິດ (Thucydides) ຊາວກະເລັກ ທີ່ມີຊີວິດຢູ່ໃນລະຫວ່າງປີ 460 - 400 ກ່ອນຄ.ສ ໄດ້ໃຊ້ຫຼັກການທາງວິທະຍາສາດເຂົ້າມາເປັນແບບໃນການຂຽນປະຫວັດສາດ ຄື ການຂຽນປະຫວັດສາດຕ້ອງຢູ່ບົນຫຼັກຖານແຫ່ງຄວາມເປັນຈິງ ແລະ ເປັນກາງໃນການເບິ່ງເຫດການຢ່າງກົງໄປກົງມາ ໂດຍມີການສອບສວນຢ່າງຄັກແນ່ເຮັດໃຫ້ການຂຽນປະຫວັດສາດເປັນລະບົບ, ລະບຽບກາຍເປັນວິທະຍາສາດຂະແໜງການໜຶ່ງໃນວົງການວິຊາການທາງສັງຄົມສາດ. ດັ່ງນັ້ນ, ຜົນງານການຂຽນປະ ຫວັດສາດຂອງທ່ານຈຶ່ງເປັນງານທີ່ມີຄຸນຄ່າທາງວິຊາການມາຮອດປັດຈຸບັນ. ຈາກຮູບແບບ ແລະ ວິທີການຂຽນນັ້ນ ທ່ານຈຶ່ງໄດ້ຮັບສົມຍານາມໃຫ້ເປັນ “ ນັກປະຫວັດສາດຄົນທຳອິດທີ່ໃຊ້ຫຼັກການທາງວິທະຍາສາດເຂົ້າໃນການຂຽນປະຫວັດສາດ ” ໜຶ່ງໃນບັນດາຜົນງານການຂຽນປະຫວັດສາດທີ່ສໍາຄັນຂອງທ່ານຄື “ ປະຫວັດສາດສົງຄາມເປໂລໂປແນເຊີ ”.

1.2 ຄວາມໝາຍ

ຄຳວ່າ “ປະຫວັດສາດ”ໄດ້ມີນິກົວິຊາການຫຼາຍທ່ານໃຫ້ຄວາມໝາຍໄວ້ແຕກຕ່າງກັນ ເຊັ່ນ:

ອາຣິດສະໂຕຕ(Aristotle ອ້າງໃນ Louis Gotts chalk 1956: 41)ໄດ້ໃຫ້ຄຳຈຳກັດຄວາມວ່າ ປະຫວັດສາດຄື ການບອກເລົ່າຢ່າງມີລະບຽບແບບແຜນກ່ຽວກັບເລື່ອງລາວຄວາມເປັນມາ ແລະ ປະກົດການທຳມະຊາດ.

ໂຣບິນ ຢອດ ຄໍລິງວູດ (Robin Geoge Collingwood 1959 : 6) ໃຫ້ຄວາມໝາຍຂອງປະຫວັດ ສາດວ່າ ເປັນຄວາມຮູ້ທີ່ວ່າດ້ວຍຄວາມພະຍາຍາມທີ່ຈະຕອບຄຳຖາມກ່ຽວກັບພຶດຕິກຳຂອງມະນຸດໃນອະດີດ.

ແຮ້ນຣີ ຈອນສັນ(Hanry Johnson)ໃຫ້ຄວາມໝາຍວ່າ ປະຫວັດສາດຄືທຸກສິ່ງທຸກຢ່າງທີ່ເກີດຂຶ້ນໃນໂລກ ເຊັ່ນ ປາກົດການທຳມະຊາດ ແລະ ສິ່ງຕ່າງໆທີ່ມະນຸດເຮັດຂຶ້ນນັ້ນຖືວ່າເປັນປະຫວັດສາດທັງນັ້ນ.

ອີ-ເອັດ-ແຄ (E-H-Carr)ໄດ້ໃຫ້ຄວາມໝາຍຂອງປະຫວັດສາດວ່າ ປະຫວັດສາດຄືເລື່ອງລາວອັນຕໍ່ເນື່ອງ ຂອງການຕອບໂຕ້ກັນກັນລະຫວ່າງປະຫວັດສາດກັບຫຼັກຖານຂໍ້ມູນຄວາມຈິງ ຄືເປັນເລື່ອງທີ່ຕ້ອງຖືກຖຽງກັນ ລະຫວ່າງປັດຈຸບັນກັບອະດີດທີ່ບໍ່ມີສິ້ນສຸດ .

ນິທິ ອຸ່ງວສີວົງ(2525:65)ໃຫ້ຄວາມໝາຍຂອງປະຫວັດສາດວ່າເປັນການສຶກສາຄວາມເປັນມາຂອງມະນຸດຫຼື ສັງຄົມໃດສັງຄົມໜຶ່ງຕັ້ງແຕ່ອະດີດ,ປັດຈຸບັນ ເຖິງອະນາຄົດ ໂດຍອາໄສວິທີການທາງປະຫວັດສາດ.

ສະຫຼຸບແລ້ວ ຈາກຄວາມໝາຍຂອງປະຫວັດສາດທີ່ບັນດານິກົວິຊາການໄດ້ກ່າວມາຂ້າງເທິງນັ້ນສາມາດສັງ ລວມໄດ້ໃນສອງປະເດັນຄື:

1) ປະຫວັດສາດ ຄືວິທະຍາສາດຂະແໜງການໜຶ່ງ ດ້ວຍເຫດນັ້ນປະຫວັດສາດຈຶ່ງໝາຍເຖິງການສຶກສາຄົ້ນ ຄ້ວາເພື່ອອະທິບາຍກ່ຽວກັບອະດີດຂອງສັງຄົມມະນຸດໃນຂອບເຂດ,ເວລາຂອງແຕ່ລະຍຸກແຕ່ລະສະໄໝ. ນອກຈາກນີ້ ປະຫວັດສາດຍັງເປັນແຫຼ່ງປະສົບການແຫ່ງວິທະຍາຄວາມຮູ້ທີ່ມະນຸດໃນອະດີດໄດ້ພາກພຽນ ແລະ ພະຍາຍາມສ້າງ ສັນມັນຂຶ້ນ ໂດຍທີ່ນັກປະຫວັດສາດໄດ້ດຳເນີນການສຶກສາຄົ້ນຄ້ວາ, ວິເຄາະ, ຕີຄວາມໝາຍຈາກຫຼັກຖານຕ່າງໆ ຕະຫຼອດຮອດວິທີການໃຊ້ເຫດໃຊ້ຜົນຕາມຄວາມເປັນຈິງ ເພື່ອຊ່ວຍໃຫ້ຄົນຮຸ້ນຫຼັງໄດ້ສຶກສາຮຳຮຽນແລະ ໃຊ້ເປັນແນວ ທາງໃນການດຳລົງຊີວິດ.

2) ປະຫວັດສາດ ຄືວິຊາຄວາມຮູ້ທີ່ບັນທຶກກ່ຽວກັບເລື່ອງລາວ ແລະ ເຫດການຂອງໂລກ ແລະ ມະນຸດຕັ້ງແຕ່ ອະດີດຈົນຮອດປັດຈຸບັນ ຊຶ່ງສ່ວນໃຫຍ່ຈະກ່ຽວຂ້ອງກັບຄວາມເປັນມາຂອງໂລກ ແລະ ສັງຄົມໂລກໃນດ້ານຕ່າງໆ. ດ້ວຍເຫດນັ້ນ, ປະຫວັດສາດຈຶ່ງແບ່ງອອກເປັນຫຼາຍຂະແໜງການ ເຊັ່ນ : ປະຫວັດສາດ ການປົກຄອງ,ປະຫວັດສາດ ເສດຖະກິດ,ປະຫວັດສາດວັດທະນະທຳ ແລະ ອື່ນໆ.

1.3 ຄວາມສຳຄັນ

ປະຫວັດສາດ ມີຄຸນຄ່າຄວາມສຳຄັນມະຫາສານໃນການສຶກສາ ແລະ ທຳຄວາມເຂົ້າໃຈກ່ຽວກັບ ອະດີດຂອງສັງຄົມມະນຸດ. ໃນປະຈຸບັນນີ້ ສັງຄົມໂລກສ່ວນໃຫຍ່ຍອມຮັບກັນວ່າ ການກະທຳໃດໆຫຼືການຕັດສິນໃຈໃດໆ ກໍຕາມທີ່ບໍ່ຍືນຍົງບົນພື້ນຖານຄວາມຮູ້ປະຫວັດສາດແລ້ວມັກຈະຜິດພາດໄດ້ງ່າຍແລະອາດນຳໄປສູ່ການປະພຶດທີ່ມີຜົນບໍ່ ດີຕໍ່ກັບຕົນເອງກໍຄືສັງຄົມ. ຄວາມຈິງແລ້ວ ນັກປະຫວັດສາດກໍບໍ່ໄດ້ອ້າງຕົນເອງວ່າເປັນຜູ້ແກ້ໄຂບັນຫາໄດ້ ແຕ່ ກໍສາມາດຊ່ວຍໃນການແກ້ໄຂບັນຫາໃຫ້ມີປະສິດທິພາບດີຂຶ້ນກ່ວາອັນທີ່ຄວນຈະເປັນ ຊຶ່ງມັນສອດຄ່ອງກັບຄຳເວົ້າ ຂອງທ່ານ ເນຫຼູ ນັກປະຫວັດສາດຊາວອິນເດຍທີ່ກ່າວວ່າ: “ ສຶກສາ ອະດີດ ເພື່ອຮູ້ປະຈຸບັນ, ເຂົ້າໃຈປະຈຸບັນ ເພື່ອ ພະຍາກອນອະນາຄົດ”.

ອະດີດສາມາດໃຫ້ຂໍ້ມູນວ່າມະນຸດພວກເຮົາໄດ້ກະທຳສິ່ງໃດໜຶ່ງມາແລ້ວ ຊຶ່ງຜົນການກະທຳອັນນັ້ນມີທັງຜົນດີ ແລະ ຜົນລົບ. ດ້ວຍເຫດນັ້ນ, ອະດີດຈຶ່ງເປັນບົດຮຽນ ແລະ ແນວທາງໃນປະຈຸບັນຢ່າງມີຄຸນຄ່າ ຖ້າເຮົາໃຊ້ອະດີດໃຫ້ ເປັນ ເພາະປະຫວັດສາດຄືປະສົບການທີ່ສອງຖ້ອຍຈາກປະສົບການຈິງຫຼືຊີວິດຈິງຂອງ ຜູ້ທີ່ສຶກສາປະຫວັດສາດ. ຄວາມ ຮູ້, ຄວາມເຂົ້າໃຈປະຫວັດສາດມີອິດທິພົນຕໍ່ຄວາມຄິດ, ບຸກຄະລິກກະພາບ ແລະ ມີພະລັງພຽງພໍທີ່ຈະປ່ຽນແປງມະນຸດໄດ້.

ປະຈຸບັນນີ້ ເຮົາຍອມຮັບວ່າ ຍັງມີບາງຄົນ,ບາງສັງຄົມມີຄວາມເຂົ້າໃຈຜິດກ່ຽວກັບປະຫວັດສາດແລະ ປະຕິ ເສດຄວາມສຳຄັນຂອງປະຫວັດສາດ. ແຕ່ບັນຫາດັ່ງກ່າວນັ້ນ ກໍບໍ່ໄດ້ໝາຍຄວາມວ່າປະຫວັດສາດ ຈະໝົດຄວາມ ໝາຍຄວາມສຳຄັນ ມັນເປັນພຽງແຕ່ຄົນເຫຼົ່ານັ້ນ,ສັງຄົມນັ້ນບໍ່ຮູ້ຈັກຫຼືບໍ່ເຂົ້າໃຈແລະໃຊ້ປະໂຫຍດຈາກປະຫວັດສາດ ຕ່າງຫາກ. ສັງລວມແລ້ວ ປະຫວັດສາດມີຄວາມສຳຄັນດັ່ງນີ້:

1) ປະຫວັດສາດ ສອນໃຫ້ຄົນເຮົາຮູ້ວິທີການທີ່ຈະເຂົ້າໃຈສິ່ງແວດລ້ອມທາງສັງຄົມຢ່າງມີປະສິດທິພາບ.

ການທີ່ມະນຸດຈະດຳເນີນການສິ່ງໃດໜຶ່ງ ກ່ອນອື່ນຕ້ອງເຂົ້າໃຈສິ່ງແວດລ້ອມຕົນເອງ, ສິ່ງແວດ ລ້ອມນັ້ນ ມີສອງຢ່າງຄືສິ່ງແວດລ້ອມທາງສັງຄົມ ແລະ ສິ່ງແວດລ້ອມທາງທຳມະຊາດ. ສິ່ງແວດລ້ອມທາງສັງຄົມ ໝາຍເຖິງ ທຸກສິ່ງຢ່າງທີ່ມະນຸດສ້າງຂຶ້ນເພື່ອຜົນປະໂຫຍດຂອງການດຳລົງຄົງຢູ່ຂອງຕົນກໍຄືສັງຄົມ.

ວິທີທີ່ຈະໃຫ້ຄົນເຂົ້າໃຈສິ່ງແວດລ້ອມທາງສັງຄົມໄດ້ກໍຄືການຮູ້ຈັກທີ່ມາ ແລະ ພັດທະນາການຂອງສິ່ງນັ້ນໆ. ການເຂົ້າ ໃຈສິ່ງໃດໜຶ່ງໂດຍການສຶກສາການກຳເນີດແລະພັດທະນາການຂອງມັນ ເອີ້ນວ່າການເຂົ້າສູ່ບັນຫາດ້ວຍປະຫວັດ ສາດອັນເປັນວິທີການທີ່ຄົນເຮົາໃຊ້ກັນເປັນປົກກະຕິໃນຊີວິດປະຈຳວັນ ແລະ ໃນວິຊາການ ຢ່າງເປັນປະຈຳ.

2) ປະຫວັດສາດສອນໃຫ້ຄົນເຮົາຮູ້ຈັກຕົນເອງ ແລະ ຄວາມເປັນຕົນຂອງຕົນເອງ

ການເຂົ້າສູ່ບັນຫາປະຫວັດສາດ ບໍ່ພຽງແຕ່ຈະເຂົ້າໃຈສິ່ງແວດລ້ອມທາງສັງຄົມເທົ່ານັ້ນ, ແຕ່ ມະນຸດເຮົາຍັງ ຈະຕ້ອງເຂົ້າໃຈຕົນເອງອີກດ້ວຍວ່າ ຕົນເອງສາມາດເຮັດຫຍັງໄດ້ແດ່ ແລະ ບໍ່ສາມາດເຮັດຫຍັງໄດ້ ແລະ ພາຍໃຕ້ເງື່ອນ ໄຂອັນໃດ? ການຮູ້ຈັກສ່ວນທີ່ເປັນພະລັງ ແລະ ຄວາມອ່ອນແອຂອງຕົນເອງນີ້ ຄືຄວາມຮູ້ທີ່ໄດ້ຈາກການສຶກສາຕົນເອງ. ຄວາມຮູ້ທີ່ໄດ້ຈາກການສຶກສາຕົນເອງຈະເຮັດໃຫ້ມະນຸດເຮົາຮູ້ຈັກຄວາມເປັນຕົນຂອງຕົນເອງຫຼາຍຂຶ້ນ ຄື ຈະບໍ່ຍອມ ຫຼືເຊື່ອໃນສິ່ງໃດໆຢ່າງທີ່ປາສະຈາກເຫດຜົນ. ນອກຈາກນີ້ ຍັງເຮັດໃຫ້ເຮົາເປັນຄົນມີນ້ຳໃຈກ້ວາງຂວາງ,ຍອມຮັບຟັງ ຄວາມຄິດເຫັນຂອງຄົນອື່ນ ແລ້ວນຳມາວິເຄາະວິ ພາກດ້ວຍສະຕິປັນຍາຂອງຕົນຢ່າງມີເຫດຜົນ. ເວົ້າລວມແລ້ວ ການຮູ້ ຈັກຄວາມເປັນຕົນເອງນັ້ນ ຄື ການຮູ້ຈັກຮັບຜິດຊອບ,ການໃຫ້ກຽດຄົນອື່ນ ແລະ ການນັບຖືຕົນເອງ.

3) ປະຫວັດສາດສອນໃຫ້ຄົນເຮົາຮູ້ວິທີການຄິດທີ່ມີເຫດມີຜົນແລະວາງຢູ່ບົນຄວາມຈິງ

ການສຶກສາປະຫວັດສາດຕ້ອງການເສລີພາບໃນຄວາມຄິດ ແຕ່ຄວາມຄິດນັ້ນຕ້ອງວາງຢູ່ບົນພື້ນຖານຂອງ ຄວາມມີເຫດຜົນ. ດັ່ງນັ້ນການສຶກສາປະຫວັດສາດຈຶ່ງວາງກົນລະຍຸດໃນການສຶກສາ ໂດຍຍຶດຖືເຫດຜົນເປັນຫຼັກ ສຳຄັນຄືການຮູ້ຈັກກວດສອບ ແລະ ວັດຄ່ານ້ຳໜັກຄວາມເຊື່ອຖືຂອງຫຼັກຖານທີ່ສາມາດພິສູດ ແລະ ອະທິບາຍໃຫ້ເຂົ້າ ໃຈໄດ້.

ສະຫຼຸບແລ້ວ ປະຫວັດສາດ ເປັນວິທະຍາສາດຂະແໜງການໜຶ່ງທີ່ສຳຄັນ ໃນການສຶກສາປະສົບການ ຂອງມະນຸດໄດ້ດີເທົ່າກັບວິທະຍາສາດສາຂາອື່ນໆ ເພາະປະຫວັດສາດເປັນເລື່ອງທີ່ກ່ຽວຂ້ອງກັບກະທຳຂອງມະນຸດ ຕາມກາລະເວລາ. ດ້ວຍເຫດນັ້ນ, ປະຫວັດສາດຈຶ່ງເປັນແຫຼ່ງປະສົບການທີ່ມີຄຸນຄ່າຊ່ວຍໃຫ້ຄົນເຮົາຮູ້ເຂົ້າໃຈແຈ້ງ

ເຖິງທຳມະຊາດ ແລະ ຂອບເຂດຈຳກັດຂອງມະນຸດ. ນອກຈາກນັ້ນຍັງນຳໃຊ້ປະສົບການເຫຼົ່ານັ້ນມາພັດທະນາຊີວິດ - ສັງຄົມ ໃຫ້ໄປສູ່ອະນາຄົດທີ່ດີກ່ວາ.

2. ພັດທະນາການກ່ຽວກັບການບັນທຶກປະຫວັດສາດລາວ

ລາວເປັນຊາດໜຶ່ງທີ່ມີປະຫວັດຄວາມເປັນມາອັນຍາວນານ ຕັ້ງແຕ່ສະໄໝດຶກດຳບັນຈົນມາເຖິງປະຈຸບັນ. ໂດຍ ຜ່ານຂະບວນວິວັດອັນຍາວນານນັ້ນ ມີຫຼາຍເຫດການທີ່ເກີດຂຶ້ນນັ້ນ ສ້າງຄວາມສັບສົນໃຫ້ແກ່ການສຶກສາ ແລະ ຍາກທີ່ ຈະຫາຄຳຕອບ ເນື່ອງຈາກຂໍ້ມູນທີ່ມາທີ່ໄປແຕກຕ່າງກັນໃນທາງເຫດຜົນ ແລະ ວິທີການບັນທຶກມີການແຊກຊ້ອນ ບັນຈຸເນື້ອໃນເພື່ອຮັບໃຊ້ຈຸດປະສົງໃນລັກສະນະທີ່ແຕກຕ່າງກັນ. ເທົ່າທີ່ມີຂໍ້ມູນຫຼັກຖານໃນປັດຈຸບັນກ່ຽວກັບການຂຽນ ປະຫວັດສາດລາວນັ້ນພົບວ່າມີການຂຽນຢູ່ໃນ 3 ລັກສະນະ ຄື:

1) ການຂຽນປະຫວັດສາດໃນລັກສະນະຂອງ “ ພື້ນຫຼີຕຳນານ ”:

ການຂຽນປະຫວັດສາດໃນລັກສະນະແບບນີ້ ເທົ່າທີ່ສຶກສາພົບວ່າເປັນການບັນທຶກເຫດການປະຫວັດ ສາດຂອງ ອະດີດທີ່ເກົ່າແກ່ທີ່ສຸດເທົ່າທີ່ພົບໃນລາວ. ການຂຽນຕຳນານ ສ່ວນໃຫຍ່ບັນທຶກໃສ່ໃບລານ ເປັນຕົວອັກສອນລາວ ເດີມ,ອັກສອນບາລີຫຼືຕົວທຳ ຊຶ່ງຄົນລາວເອີ້ນວ່າ “ ໜັງສືຜູກໃບລານ”. ຮູບແບບການຂຽນມີລັກສະນະແຊກເນື້ອ ໃນເຫດການປະຫວັດສາດເຂົ້າກັບເລື່ອງໄສຍະສາດ(ນິທານປະລຳປະລາ) ແລະ ພຸດທະສາສະໜາ ເຊັ່ນ: ຕຳນານຂຸນ ບູລົມ¹, ຕຳນານພຣະແກ້ວມໍຣະກົດ, ຕຳນານພະບາງ, ຕຳນານເມືອງວຽງຈັນ ແລະ ອື່ນໆ.

2) ການຂຽນປະຫວັດສາດໃນລັກສະນະຂອງ “ ພົງສາວະດານ ”:

ການຂຽນປະຫວັດສາດໃນລັກສະນະແບບນີ້ ເທົ່າທີ່ສຶກສາພົບວ່າເປັນການບັນທຶກເຫດການປະຫວັດ ສາດຂອງ ອະດີດໃນລັກສະນະການຂຽນຍຶດຖືເອົາການຮຽງລຳດັບວັນເດືອນປີກຳກັບຄັກແນ່. ເນື້ອໃນສ່ວນໃຫຍ່ທີ່ຂຽນໃນ ພົງສາວະດານຍຶດເອົາເປັນເລື່ອງຂອງກະສັດຜູ້ປົກຄອງ ແລະ ລາຊະວົງເປັນຫຼັກ ເຊັ່ນ ເຫດການກ່ຽວກັບພາລະກິດ ການເຄື່ອນໄຫວຂອງກະສັດ, ລະບຽບແບບແຜນການປົກຄອງເມືອງແລະການຕິດຕໍ່ສຳພັນກັບຕ່າງແດນ. ແຫຼ່ງຂໍ້ມູນທີ່ ນຳມາໃຊ້ ແມ່ນໄດ້ມາຈາກເລື່ອງບອກເລົ່າ, ສິລາຈາລຶກ, ຕຳນານ, ຈົດໝາຍເຫດ... ຜົນງານສຳຄັນຂອງປະຫວັດສາດ ແບບນີ້ ໄດ້ແກ່ : ພົງສາວະດານລ້ານຊ້າງ, ພົງສາວະດານເມືອງພວນ, ພົງສາວະດານເມືອງຫຼວງພຣະບາງ ແລະ ອື່ນໆ.

3) ການຂຽນປະຫວັດສາດໃນທາງວິທະຍາປະຫວັດສາດ:

ເປັນການຂຽນປະຫວັດສາດໃນລັກສະນະ ທີ່ອາໄສການເຊື່ອມໂຍງລະຫວ່າງຫຼັກຖານຂໍ້ມູນຕ່າງໆ ເພື່ອອະທິ ບາຍເລື່ອງລາວຄວາມເປັນມາໃນອະດີດ ເຊັ່ນ: ໃຊ້ການບອກເລົ່າ ແລະ ໃຊ້ການອ້າງເຫດອ້າງຜົນດ້ວຍການອີງຫຼັກຖານ ໃສ່ກັບກົດຫຼີທິດສະດີທາງສັງຄົມສາດ, ພິຈາລະນາຮຽບຮຽງຕາມລຳດັບເວລາເພື່ອໃຫ້ສອດຄ່ອງເປັນອັນໜຶ່ງອັນດຽວ ກັນຢ່າງມີເຫດຜົນ. ໃນນັ້ນສິ່ງທີ່ສຳຄັນທີ່ສຸດໃນການຂຽນປະຫວັດສາດໃນລັກສະນະແບບນີ້ຄືຕ້ອງຫຼີກລຽງ “ ອະຄະຕິ ” ໃຫ້ຫຼາຍທີ່ສຸດ ຈຶ່ງຈະສາມາດອະທິບາຍເຫດການໃນອະດີດ ຕາມຄວາມເປັນຈິງຫຼືຢ່າງນ້ອຍກໍໄກ້ຄຽງຄວາມເປັນຈິງ.

ມາຮອດປັດຈຸບັນນີ້ ການຂຽນປະຫວັດສາດໃນປະເທດລາວໄດ້ພັດທະນາການຂຽນອອກມາໃນຫຼາຍລັກສະນະ ນອກຈາກປະຫວັດສາດລະດັບຊາດ ແລ້ວຍັງມີ ປະຫວັດສາດກ່ຽວກັບປະຫວັດຂອງບຸກຄົນ, ປະຫວັດສາດທ້ອງ ຖິ່ນ, ປະຫວັດສາດເສດຖະກິດ, ປະຫວັດສາດການເມືອງ-ການປົກຄອງ, ປະຫວັດສາດກອງທັບປະຫວັດສາດພັກ ແລະ ອື່ນໆ.

¹ ຕຳນານຂຸນບູລົມມີທັງໝົດ 15 ສະບັບ. ສະບັບທຳອິດແຕ່ງຂຶ້ນໃນປີ ຈສ 874 (ຄສ1512) ແຕ່ງໂດຍພະມະຫາເທບ ຫຼວງກັບມະຫາມຸງຄຸນ ສິດທິເຈົ້າ ໃນລາຊະການພຣະເຈົ້າ ວິຊຸນນະຣາດ

3. ສັກກະລາດທີ່ນຳໃຊ້ໃນການຂຽນປະຫວັດສາດລາວ

ລາວເປັນຊາດໜຶ່ງທີ່ມີປະຫວັດສາດຄວາມເປັນມາອັນຍາວນານ ອີງຕາມຂໍ້ມູນທາງປະຫວັດສາດລາວຈະພົບວ່າ ມີການນຳໃຊ້ສັກກະລາດມາບັນທຶກເຫດການທາງປະຫວັດສາດຢູ່ໃນຫຼາຍຮູບແບບ ເຊັ່ນ: ພຸດທະສັກກະລາດ, ຈຸນລະສັກກະລາດ ແລະ ຄຣິດຕະສັກກະລາດ.

ພຸດທະສັກກະລາດ

ເປັນການນັບສັກກະລາດ ທາງພຸດທະສາສະໜາແລະມີການນຳໃຊ້ໃນຫຼາຍປະເທດໂດຍສະເພາະປະເທດທີ່ນັບຖືສາສະໜາພຸດ. ສຳຫຼັບປະເທດລາວເລີ່ມມີການນຳມາໃຊ້ໃນຍຸກອານາຈັກລ້ານຊ້າງສະໄໝຊຽງທອງ ໃນລາຊະການພະເຈົ້າວິຊຸນນະລາດ. ການກຳເນີດພຸດທະສັກກະລາດນີ້ ກຳນົດເອົາເມື່ອພະພຸດທະເຈົ້າປະລິນິພານ ເປັນການຕັ້ງຕົ້ນພຸດທະສັກກະລາດຫຼືພຸດທະສັງກາດທີ 1 ຊຶ່ງນິຍົມຂຽນຫຍໍ້ວ່າ “ພສ 1”. ພຸດ ທະສັກກະລາດເກີດກ່ອນຄຣິດຕະສັກກະລາດ 543 ປີ.

ຈຸນລະສັກກະລາດ

ໝາຍເຖິງ ການນັບສັກກະລາດຕາມກະສັດຂອງພະມ້າໃນສະໄໝ ອານາຈັກພູກາມທີ່ໄດ້ປະກາດໃຊ້ໃນ ປີ ພສ 1181. ຈຸນລະສັກກະລາດເກີດຕາມຫຼັງພຸດທະສັກກະລາດ 1181 ປີ ແລະ ຖືກນຳເຂົ້າໃຊ້ໃນ ອານາຈັກລ້ານຊ້າງ ໂດຍຜ່ານການແຕ່ຜ່າຍເຂົ້າມາທາງອານາຈັກລ້ານນາ.

ຄຣິດຕະສັກກະລາດ

ເປັນການນັບສັກກະລາດຕາມທາງສາສະໜາຄຣິດ ໂດຍກຳນົດເອົາແຕ່ສະໄໝພະເຍຊູເກີດເປັນການຕັ້ງຕົ້ນຄຣິດຕະສັກກະລາດທີ 1 ຫຼື ຄສ 1. ສ່ວນໃນຊ່ວງເວລາກ່ອນພະເຍຊູເກີດ ເອີ້ນວ່າ ກ່ອນຄຣິດຕະ ສັກກະລາດ ຫຼື ກ່ອນຄສ (BC = Before Common Era). ຄຣິດຕະສັກກະລາດກຳເນີດ ຕາມຫຼັງພຸດທະສັກກະລາດ 543 ປີແລະເກີດກ່ອນຈຸນລະສັກກະລາດ 638 ປີ. ການທຽບຄຣິດ ຕະສັກກະລາດ ເປັນພຸດທະສັກກະລາດໃຫ້ບວກ 543 ເຮົາຈະໄດ້ ພສ ທີ່ຖືກຕ້ອງ.

4. ຫຼັກຖານທີ່ໃຊ້ປະກອບການສຶກສາປະຫວັດສາດລາວ

ໃນປະຫວັດສາດລາວຍັງມີຫຼາຍບັນຫາທີ່ຜູ້ສຶກສາ ແລະ ນັກຄົ້ນຄ້ວາຫຼາຍທ່ານຕ້ອງການຮູ້ຂໍ້ມູນຄວາມຈິງແຕ່ຊອກຫາຄຳຕອບໄດ້ຍາກ. ສາເຫດມາຈາກການມີຫຼັກຖານ ແລະ ຂໍ້ມູນທາງປະຫວັດສາດຂ້ອນຂ້າງ ໜ້ອຍ ແລະ ບໍ່ຄົບຖ້ວນ ຊຶ່ງມີສາເຫດມາຈາກຫຼັກຖານດັ່ງກ່າວໄດ້ຖືກທຳລາຍໄປໃນຍາມເສື່ອສົງຄາມ, ກຸ່ມຄົນຊາດອື່ນເກີດບາດເອົາໄປ ແລະ ບາງຫຼັກຖານ ມີການປົກປັກຮັກສາບໍ່ຖືກວິທີ ຈຶ່ງມີການສູນຫາຍໄປຕາມກາລະເວລາ. ເຖິງຢ່າງໃດກໍຕາມ ເຮົາກໍຍັງມີຫຼັກຖານພໍ ທີ່ຈະນຳມາສຶກສາແລະເປັນຂໍ້ມູນປະກອບໃນການຄົ້ນຄ້ວາປະຫວັດສາດຊາດສົມທົບກັບຂໍ້ມູນຫຼັກຖານຂອງຊາວຕ່າງດ້າວທີ່ບັນທຶກ. ຫຼັກຖານທີ່ນຳມາປະກອບການສຶກສາຄົ້ນຄ້ວາປະຫວັດສາດລາວປະກອບມີດັ່ງນີ້ :

4.1 ຫຼັກຖານທີ່ມີການບັນທຶກ (Written Records)

ຫຼັກຖານປະເພດນີ້ ໝາຍເຖິງຫຼັກຖານທີ່ມີການບັນທຶກເປັນລາຍລັກອັກສອນໃສ່ແຜ່ນຫີນ, ໃບລານ, ແຜ່ນແພ ແລະ ເຈ້ຍເປັນຕົ້ນຊຶ່ງປະກອບມີ: ສິລາຈາຣຶກ, ຈົດໝາຍເຫດ, ພິງສາວະດານ, ບັນທຶກຄວາມຊົງຈຳຕ່າງໆ ແລະ ອື່ນໆ. ຫຼັກຖານດັ່ງກ່າວນີ້ປະກົດຕົວຂຶ້ນ ເມື່ອມະນຸດປະດິດຕົວອັກສອນຂຶ້ນມາໃຊ້ ແລະ ຮູ້ຈັກຂຽນໜັງສືແລ້ວ.

4.2 ຫຼັກຖານປະເພດວັດຖຸ (Material Remains)

ຫຼັກຖານປະເພດນີ້ ໄດ້ແກ່ : ຊາກວັດສະດຸສິ່ງຂອງທີ່ຍັງເຫຼືອຕົກຄ້າງມາຮອດປະຈຸບັນຊຶ່ງປະກອບມີຊາກຂອງສິ່ງທີ່ມີຊີວິດທີ່ເອີ້ນວ່າ " Fossil" ໃນອາດີດທີ່ຍັງເຫຼືອຕົກຄ້າງຢູ່ໃນຊັ້ນດິນປະເພດຕ່າງໆ ເຊັ່ນ: ຊາກໂຄງກະດູກຂອງມະນຸດ, ສັດແລະ ພືດ. ຊາກບູຮານສະຖານ, ບູຮານວັດຖຸ ຊຶ່ງໄດ້ແກ່ສິ່ງທີ່ມະນຸດເຮົາປະດິດຂຶ້ນມາໃນອະດີດ ທີ່ເປັນຫຼັກຖານສຳຄັນຊ່ວຍໃຫ້ເຮົາຮູ້ຂໍ້ມູນຄວາມຈິງກ່ຽວກັບວິຖີການດຳລົງຊີວິດ, ຄວາມເຊື່ອຖື ຕະຫຼອດຮອດຂະນົນທຳນຽມປະເພນີບາງຢ່າງ ຂອງມະນຸດໃນສະໄໝບູຮານ ໂດຍອາໄສການກວດສອບ, ຕີລາຄາ ຈາກນັກບູຮານຄະດີ.

4.3 ຫຼັກຖານປະເພດຄຳບອກເລົ່າ(Oral Sources)

ຫຼັກຖານປະເພດນີ້ ໝາຍເຖິງຫຼັກຖານທີ່ມີການບອກເລົ່າສືບທອດຕໍ່ກັນມາໃນອາດີດໄດ້ແກ່: ຕຳນານ, ນິທານ ແລະ ເລື່ອງເລົ່າຕ່າງໆກ່ຽວກັບຂະນົບທຳນຽມປະເພນີລວມທັງຫຼັກຖານທີ່ໃຫ້ຂໍ້ມູນຄວາມຈິງ ຈາກການສຳພາດບອກເລົ່າຂອງຜູ້ທີ່ຮ່ວມຮູ້ ແລະ ຜົນເຫດການ.

5. ການຈັດແບ່ງຍຸກສະໄໝປະຫວັດສາດລາວ

ໂດຍທົ່ວໄປແລ້ວ ການແບ່ງຍຸກປະຫວັດສາດຈະມີຄວາມແຕກຕ່າງກັນທາງດ້ານກາລະເວລາ, ຊຶ່ງນັກປະຫວັດສາດແຕ່ລະກຸ່ມຕ່າງກໍມີເຫດຜົນຂອງໃຜລາວ. ສະເພາະປະຫວັດສາດລາວເຖິງແມ່ນວ່າ ຍັງບໍ່ທັນມີຄວາມເປັນເອກະພາບກັນໃນດ້ານການກຳນົດ ແຕ່ໂດຍທົ່ວໄປເພິ່ນໄດ້ກຳນົດການແບ່ງໄລຍະປະຫວັດສາດໄວ້ດັ່ງນີ້:

- ສະໄໝບູຮານ ນັບຕັ້ງແຕ່ປາກົດມີມະນຸດອາໄສໃນແຜ່ນດິນລາວ ຈົນຮອດ ປີ ຄສ 1353 ຊຶ່ງເປັນປີທີ່ພະເຈົ້າຟ້າງຸ່ມຂຶ້ນຄອງລາດທີ່ນະຄອນຂຽງທອງ.
- ສະໄໝກາງ ນັບຕັ້ງແຕ່ ປີ ຄສ 1353 ຈົນຮອດ ປີ ຄສ 1893 ຊຶ່ງເລີ່ມນັບເອົາແຕ່ບັນດາຫົວເມືອງລາວບູຮານຖືກເຕົ້າໂຮມເຂົ້າກັນເປັນອານາຈັກລ້ານຊ້າງເອກະພາບ ຈົນຮອດປີທີ່ດິນແດນລາວຖືກ ຕັດແບ່ງອອກເປັນສອງສ່ວນຄືດິນແດນຝັ່ງຊ້າຍຢູ່ພາຍໃຕ້ການປົກຄອງຂອງຝຣັ່ງ ແລະ ດິນແດນຝັ່ງຂວາຂຶ້ນກັບສັກດິນາສະຫຍາມໃນນັ້ນຍົກເວັ້ນສອງແຂວງຄືແຂວງໄຊຍະບູລີ ແລະ ຈຳປາສັກທີ່ຂຶ້ນກັບລາວໃນປີ ຄສ 1904.
- ສະໄໝໃໝ່ນັບຕັ້ງແຕ່ປີຄສ 1893 ຈົນຮອດປີ ຄສ 1975 ຊຶ່ງເປັນປີທີ່ປະເທດລາວໄດ້ສຳເລັດໃນພາລະກິດການຕໍ່ສູ້ປົດປ່ອຍຊາດ ແລ້ວສະຖາປະນາປະເທດເປັນສາທາລະນະລັດ ປະຊາທິປະໄຕ ປະຊາຊົນລາວ.
- ສະໄໝປະຈຸບັນນັບຕັ້ງແຕ່ປີ ຄສ 1975 ຈົນຮອດປະຈຸບັນ.

ບົດທີ 2 ກຸ່ມພາກ 200 - 5. ຄ. ຄ. ຄ.

ຄວາມເປັນມາຂອງຊາດລາວ

1. ທີ່ມາ ແລະ ຄວາມໝາຍຂອງຄຳວ່າ ລາວ

ສຳລັບຄຳວ່າ " ລາວ " ນັ້ນ ມີນັກວິຊາການຫຼາຍທ່ານໄດ້ອະທິບາຍແລະ ໃຫ້ທັດສະນະໄວ້ແຕກຕ່າງກັນ ເຊັ່ນ:

1) ລາວຸ

ຄຳວ່າ " ລາວ " ມາຈາກຄຳໃນພາສາບາລີວ່າ " ລາວຸ " ທີ່ມີຄວາມໝາຍໃນພາສາລາວວ່າ ໝາກນ້ຳ ເຕົ້າ. ການທີ່ຄຳວ່າ " ລາວ " ກ່ຽວຂ້ອງກັບໝາກນ້ຳເຕົ້ານີ້ ກໍເພາະວ່ານັກປາດບູຮານຂອງລາວໄດ້ ເວົ້າວ່າ ຄົນລາວເກີດ

ມາຈາກໝາກນ້ຳເຕົ້າປຸງ ຊຶ່ງເປັນນະໂຍບາຍທາງການເມືອງຂອງຂຸນບູລົມ ທີ່ມີຈຸດປະສົງເພື່ອ ໃຫ້ກຸ່ມຄົນໄທລາວມີຄວາມສາມັກຄີຮັກແພງກັນ.²

2) ລົວເຫຼີລະວ້າ

ຄຳວ່າ " ລາວ " ມາຈາກຄຳວ່າ " ລົວເຫຼີລະວ້າ " ຊຶ່ງເປັນຊື່ຂອງກຸ່ມຄົນພື້ນເມືອງເດີມທີ່ອາໄສຢູ່ດິນແດນແຫ່ງນີ້ມາກ່ອນ³ ຕໍ່ມາເມື່ອຊົນຊາດອ້າຍລາວເຄື່ອນຍ້າຍເຂົ້າມາຢູ່ປະປົນກັບກຸ່ມຄົນພວກນີ້ ກໍຮຽກເອີ້ນຄົນພວກນີ້ວ່າ ລາວ.

3) ຫຼິ້ງ, ລີ, ລຸງ, ລວງ

ຄຳວ່າ " ລາວ " ມາຈາກຄຳວ່າ " ຫຼິ້ງ, ລີ, ລຸງ, ລວງ " ຕໍ່ມາໄດ້ປ່ຽນເປັນລາວ.⁴

4) ດາວ

ນັກປາດບາງທ່ານມີຄວາມຄິດເຫັນວ່າຄຳວ່າ " ລາວ " ມາຈາກຄຳວ່າ " ດາວ " ທີ່ມີຄວາມໝາຍວ່າ ຈະເລີນ, ສູງ... ຊຶ່ງຄຳຄຳນີ້ສັນນິຖານວ່າຄົນຈີນເປັນຜູ້ເອີ້ນຊື່ໃຫ້ຄົນກຸ່ມໜຶ່ງທີ່ດຳລົງຊີວິດໃນດິນແດນຈີນ ແຕ່ເນື່ອງຈາກວ່າຄົນຈີນຜັນສຽງຕົວ " ດ " ບໍ່ຊັດເຈນຈຶ່ງອອກເປັນສຽງຕົວ " ລ ". ດັ່ງນັ້ນ ຄຳວ່າ " ອ້າຍດາວ " ຈຶ່ງກາຍເປັນ " ອ້າຍລາວ " ⁵

ສະຫຼຸບແລ້ວ ເຖິງແມ່ນວ່າ ຈະມີນັກວິຊາການຫຼາຍທ່ານໃຫ້ທີ່ມາຂອງຄຳວ່າ " ລາວ " ໄວ້ໃນຫຼາຍໆເຫດຜົນກໍຕາມ ແຕ່ຫາກພິຈາລະນາດ້ວຍເຫດຜົນແລ້ວ ຄຳວ່າ " ລາວ " ນັ້ນຄົງມາຈາກຄວາມໝາຍທີ່ສະແດງເຖິງຄວາມເຄົາລົບນັບຖື ແລະ ຄຳຍົກຍ້ອງ ດ້ວຍເຫດ ແລະ ຜົນດັ່ງນີ້ :

ກ. ພິຈາລະນາຈາກຕຳນານໄທ-ລາວ ແລ້ວ ຄຳວ່າ " ລາວ " ຈະມີຄວາມໝາຍໃນທາງຍົກຍ້ອງຢ່າງສູງສິ່ງເຖິງຜູ້ເປັນໃຫຍ່ ແລະ ມີຖິ່ນຖານຢູ່ບໍລິເວນສອງຟາກຝັ່ງແມ່ນ້ຳຂອງຄືລາວ ແລະ ຕາເວັນອອກສຽງເໜືອຂອງໄທໃນປັດຈຸບັນນີ້ ເຊັ່ນ :

- ໃນຕຳນານ ສິງຫານຸວັດ (ສະບັບຂອງມານິດ ວັດລິໂພດົມ ທີ່ຄະນະກຳມະການຈັດພິມເອກະສານທາງປະຫວັດສາດ ສຳນັກນາຍົກລັດຖະມົນຕີ ປະເທດໄທ ພິມເຜີຍແຜ່ ໃນປີ ຄສ 1973) ໄດ້ບອກວ່າ ຫົວໜ້າຄົນພື້ນເມືອງທີ່ອາໄສຢູ່ໃນດິນແດນສອງຟາກຝັ່ງແມ່ນ້ຳຂອງທາງພາກເໜືອຂອງປະເທດລາວແລະໄທໃນປັດຈຸບັນນີ້ ມີຊື່ວ່າ " ລາວກະຍູ " ເມື່ອສິ້ນລາວກະຍູແລ້ວ ກໍແມ່ນ " ປູ່ເຈົ້າລາວຈິກ " ⁶ ສືບທອດເປັນຫົວໜ້າຄົນພື້ນເມືອງ.

- ຕຳນານເມືອງຊຽງໃໝ່ ແລະ ຕຳນານເມືອງພະເຍົາ ຕ່າງກໍໄດ້ກ່າວເຖິງຄຳວ່າ " ລາວ " ໂດຍສະເພາະ " ປູ່ເຈົ້າລາວຈິກ " ວ່າເປັນຕົ້ນຕະກູນຂອງກຸ່ມຄົນລາວໃນພາກເໜືອແລ້ວສືບລູກຫຼານ ເຊັ່ນ: ຕຳນານຊຽງໃໝ່ ເລີ່ມຈາກປູ່ເຈົ້າລາວຈິກ, ລາວເກົ້າແກ້ວ ຈົນມາຮອດລາວເມັງ ຊຶ່ງລູກຊາຍຂອງລາວເມັງຄົນໜຶ່ງຊື່ວ່າ ມັງຮາຍ ໄດ້ສ້າງເມືອງ ຊຽງໃໝ່ຂຶ້ນ ແລ້ວເອີ້ນຕົນເອງວ່າ " ພະຍາມັງຮາຍ ". ສ່ວນໃນຕຳນານພະເຍົານັ້ນກໍບອກວ່າ ປູ່ເຈົ້າລາວຈິກເປັນຕົ້ນຕະກູນ ແລ້ວສືບລູກຫຼານຈາກລາວເກົ້າແກ້ວ ຈົນມາຮອດຂຸນເງິນ ແລ້ວລູກຂຸນເງິນຊື່ວ່າຂຸນຈອມທຳໄດ້ໄປສ້າງຕັ້ງເມືອງພະເຍົາ ຈາກນັ້ນລູກຊາຍຂອງຂຸນຈອມທຳຊື່ວ່າ ຂຸນເຈືອງໄດ້ປົກຄອງສືບຕໍ່ມາ.

2 ທີ່ມາ : ພົງສາວະດານລ້ານຊ້າງ ສະບັບຂຸນບູລົມ ລາຊາທິລາດ.
3 ຕຳນານ ຊາດໄທ ຂອງພະຍາ ອະນຸມານ ຣາຊທິນ .
4 ມະຫາສິລາ ວິຣະວົງ . ພົງສາວະດານລາວແຕ່ບູຮານເຖິງ1946. ຫໍສະມຸດແຫ່ງຊາດ. 2001
5 ຈົດໝາຍເຫດຂອງຈີນ ອ້າງໃນ ອູ່ຄຳ ພິມວົງສາ. ຄວາມເປັນມາຂອງຊາດລາວ. 1958: 7,8,9
6 ເຫດຜົນທີ່ເອີ້ນຊື່ວ່າ " ປູ່ເຈົ້າລາວຈິກ " ກໍເພາະບຸກຄົນນີ້ເປັນຫົວໜ້າໃຫຍ່ມີ " ຈິກ " ຊຶ່ງຄົນທົ່ວໄປບໍ່ມີ ຈຶ່ງເອີ້ນວ່າ " ລາວຈິກ "

- ຕໍານານຂອງລາວ ເອີ້ນ “ ຊຸນເຈືອງ ” ວ່າ ຕໍານານທ້າວຮຸ່ງທ້າວເຈືອງ ຊຶ່ງໄດ້ຊຽນໄວ້ຢ່າງຊັດເຈນ ໃນວັນນະຄະດີເອກຂອງລ້ານຊ້າງ. ແຕ່ຄຳນີ້ໃນພາສາຂອງກຸ່ມຄົນໄຕລີ້ສືບສອງພັນນາຂອງຈີນເອີ້ນວ່າ “ ພະຍາເຈືງ ” ແລະ ໃນຕໍານານຊຽງໃໝ່ເອີ້ນວ່າ “ ລາວເຈືງ ”⁷.

ດ້ວຍເຫດນັ້ນ, ກຸ່ມຄົນທີ່ອາໄສຢູ່ໃນລ້ານນາ ແລະ ລ້ານຊ້າງ ຈຶ່ງໄດ້ຊື່ວ່າເປັນ “ ຄົນລາວ ” ຕາມຊື່ “ ລາວເຈືອງ ” ທີ່ສືບເນື່ອງມາຈາກຕະກຸນລາວ ຂອງປູ່ເຈົ້າລາວຈິກ ຄືດັ່ງປາກົດຢູ່ໃນພົງສາວະດານເມືອງເງິນຍາງ ຊຽງແສນ (ພົງສາວະດານ ເມືອງໂຍນິກ ສະບັບ ປີ 1964 : 238)ວ່າ “ ແຕ່ນັ້ນມາ ເມືອງຍວນລ້ານນາ ແລະ ເມືອງລ້ານຊ້າງ ທັງສອງເມືອງນີ້ຈຶ່ງເອີ້ນວ່າ ລາວ ”.

ຂ. ພິຈາລະນາຈາກ “ ຄຳສັບພະນາມ ” ຊຶ່ງໃຊ້ເປັນຄຳຮຽກເອີ້ນ ບູລຸດທິສາມ ໃນພາສາລາວຊຶ່ງມີທັງຄຳທີ່ສຸພາບ ແລະ ທຳມະດາ. ໃນນັ້ນ ຄຳວ່າ “ ລາວ ” ຊຶ່ງໃນປັດຈຸບັນກໍເປັນຄຳສັບພະນາມບູລຸດທິສາມ ທີ່ສະແດງເຖິງຄວາມເຄົາລົບນັບຖື ໃນຖານະຄວາມຮັກແພງ ຊຶ່ງມີຄວາມໝາຍຄ້າຍຄືກັນກັບຄຳວ່າ “ ທ່ານ ” ເຊັ່ນ : “ ລາວບອກວ່າມີອື່ນຈະມາ ” ນີ້ກໍສະແດງວ່າ “ ທ່ານບອກວ່າມີອື່ນທ່ານຈະມາ ”.

ດັ່ງນັ້ນ, ດ້ວຍເຫດທີ່ຄຳວ່າ “ ລາວ ” ໃນອະດີດມີຄວາມໝາຍສູງສົ່ງ ແລະ ມີຖານັນດອນເປັນ “ ຜູ້ໃຫຍ່ ຫຼື ເຈົ້າພາຍ ” ຊຶ່ງສະແດງອອກໃນທາງຍົກຍ້ອງ ແລະ ເຄົາລົບນັບຖື ເທົ່າທີ່ມີຮ່ອງຮອຍຫຼັກຖານປາກົດໃນຕໍານານນີ້ ຈຶ່ງເຮັດໃຫ້ກຸ່ມຄົນທີ່ດຳລົງຊີວິດໃນສອງຝັ່ງແມ່ນ້ຳຂອງໄດ້ນຳມາເປັນຊື່ຮຽກເອີ້ນຕົນເອງວ່າ “ ລາວ ” ກໍຄືຄົນລາວ ແລະ ກໍເອີ້ນປະເທດຕົນເອງໃນຕໍ່ມາວ່າ “ ປະເທດລາວ ” ຈົນມາຮອດປັດຈຸບັນ.

2. ຖິ່ນກຳເນີດຊາດລາວ

ຜົນການສຶກສາ ແລະ ຈາກການສຳຫຼວດເອກະສານຕ່າງໆຂອງນັກວິຊາການ ທີ່ຄົ້ນຄ້ວາກ່ຽວກັບຖິ່ນກຳເນີດຂອງກຸ່ມຄົນລາວນັ້ນພົບວ່າມີຫຼາຍກະແສແນວຄິດທີ່ແຕກຕ່າງກັນ, ໂດຍພື້ນຖານແລ້ວ ມີ 4 ກະແສແນວຄິດໃຫຍ່ໆ ເຊັ່ນ:

2.1 ແນວຄວາມຄິດທີ່ໜຶ່ງ : ແນວຄິດ ອານໄຕ
ນັກວິຊາການກຸ່ມນີ້ເຊື່ອວ່າ “ ດິນແດນທີ່ເປັນບໍລິເວນປະເທດລາວໃນປະຈຸບັນບໍ່ແມ່ນຖິ່ນຖານກຳເນີດຂອງກຸ່ມຄົນຕະກຸນໄທລາວ. ຖິ່ນກຳເນີດຂອງກຸ່ມຄົນໄທລາວຢູ່ດິນແດນບໍລິເວນສາຍພູອານໄຕ ”. ກຸ່ມຄົນນີ້ໄດ້ສ້າງຕັ້ງອານາຈັກຂອງຕົນຂຶ້ນຊື່ວ່າ “ ອານາຈັກອ້າຍລາວ ” ຢູ່ຕາມລ່ອງແມ່ນ້ຳເຫຼືອງ, ແມ່ນ້ຳຢັງຊີກຽງ ໂດຍມີນະຄອນລຽງ, ນະຄອນປາ ແລະ ນະຄອນງ້ວເປັນລາຊະທານີ. ຈາກນັ້ນຈຶ່ງມີການອົບພະຍົບລົງມາທາງພາກໃຕ້ຂອງຈີນແລ້ວສ້າງອານາຈັກຂອງຕົນເອງຂຶ້ນຢູ່ໃນເຂດຍູນານຊື່ວ່າ “ ອານາຈັກນານເຈົ້າ ”. ຫຼັງຈາກນັ້ນຕໍ່ມາ ຈຶ່ງໄດ້ອົບພະຍົບເຂົ້າສູ່ດິນແດນລາວທາງພາກເໜືອເມື່ອປະມານສະຕະວັດທີ 6.

2.2 ແນວຄວາມຄິດທີສອງ: ແນວຄິດເສສວນ
ນັກວິຊາການກຸ່ມນີ້ ປະຕິເສດແນວຄິດອານໄຕ ແລະ ມີຄວາມເຊື່ອວ່າ “ ດິນແດນບໍລິເວນ ມົນທົນເສສວນ ຂອງຈີນ ຄືຖິ່ນກຳເນີດຂອງກຸ່ມຄົນໄທລາວ ”. ປະມານສະຕະວັດທີ 6 ກ່ອນ ຄ.ສ ກຸ່ມຄົນດັ່ງກ່າວນີ້ໄດ້ຖືກກຸ່ມຄົນຈີນຮຸກຮານແລ້ວອົບພະຍົບມາຢູ່ເຂດຍູນານທາງພາກໃຕ້ຂອງຈີນ ແລະ ແຈກຢາຍກັນຢູ່ຕາມທິດຕ່າງໆທາງຕອນໃຕ້ຂອງຈີນ ແລ້ວກະຈາຍເຂົ້າສູ່ອານາຈັກລ້ານຊ້າງ ແລະ ລ້ານນາໃນສະຕະວັດທີ 6 .

2.3 ແນວຄວາມຄິດທີສາມ : ແນວຄິດ ຍູນານ ພາກໃຕ້ຂອງຈີນ

⁷ ສຸຈິດ ວົງເທດ . ເຈັກປົນລາວ . ສິລະປະວັດທະນະທຳສະບັບພິເສດ . ເຮືອນແກ້ວການພິມ 1987 : 16-17

ນັກວິຊາການກຸ່ມນີ້ ປະຕິເສດແນວຄິດ ອານໄຕ ແລະ ເສສວນ ແຕ່ເຊື່ອວ່າ " ຖິ່ນກຳເນີດຂອງກຸ່ມຄົນໄທ ລາວກະຈາຍຢູ່ທົ່ວໄປໃນດິນແດນບໍລິເວນຕອນໃຕ້ຂອງຈີນ ແລະ ທາງພາກເໜືອຂອງອາຊີຕາເວັນອອກສຽງໃຕ້ ". ເຫດຜົນທີ່ພາໃຫ້ເກີດຄວາມເຊື່ອແບບນີ້ກໍເພາະວ່າ ກຸ່ມຄົນໄຕເປັນກຸ່ມຄົນໃຫຍ່ມີຫຼາຍເຜົ່າຊົນທີ່ມີຄວາມສຳພັນທາງ ເຄືອຍາດທີ່ໄກສິດກັນ ໂດຍສະເພາະທາງດ້ານວັດທະນະທຳ, ພາສາ ແລະກະຈາຍຢູ່ທົ່ວໄປ ໂດຍມີສູນກາງຄື " ນ່ານ ເຈົ້າ ". ຕໍ່ມາກຸ່ມຄົນດັ່ງກ່າວນີ້ໄດ້ຖືກກຸ່ມຄົນຈີນຮຸກຮານແລ້ວກໍອົບພະຍົກເຄື່ອນຍ້າຍເຂົ້າສູ່ດິນແດນບໍລິເວນທີ່ເປັນປະ ເທດລາວ ປະມານສະຕະວັດທີ 8 ຫຼັງຈາກທີ່ ອານາຈັກ ໜອງແສ ຫຼື ນ່ານເຈົ້າຂອງເຂົາເຈົ້າຖືກແຕກມ້າງ.

2.4 ແນວຄວາມຄິດທີ່ສື່: ແນວຄິດອິນດູຈີນຫຼືສຸວັນນະພູມ

ແນວຄິດທີ່ສື່ນີ້ ເປັນແນວຄິດທີ່ເກີດມາຈາກການບໍ່ຍອມຮັບເອົາແນວຄິດນ່ານເຈົ້າວ່າ ເປັນອານາຈັກ ດັ່ງເດີມຂອງກຸ່ມຄົນໄຕ. ນັກວິຊາການກຸ່ມນີ້ເຊື່ອວ່າ " ຕະກູນເຜົ່າໄທລາວ ມີຖິ່ນກຳເນີດ ແລະ ວິວັດ ທະນາການຢູ່ເທິງດິນແດນລ່ອງແມ່ນ້ຳຂອງບໍລິເວນທີ່ເປັນດິນແດນປະເທດລາວ-ໄທໃນປັດຈຸບັນ ".

ເຫດຜົນຂອງຄວາມເຊື່ອນີ້ມາຈາກ:

- ການຄົ້ນພົບວັດຖຸບູຮານ ແລະ ຊາກກະດູກມະນຸດບູຮານໃນດິນແດນທີ່ເປັນປະເທດລາວປັດຈຸບັນ ຊຶ່ງ ການພົບຊາກສິ່ງດັ່ງກ່າວເຊື່ອວ່າ ອາດຈະເປັນບັນພະບູລຸດຂອງຄົນລາວໃນປັດຈຸບັນກໍໄດ້.
- ປັດໄຈທີ່ສອງຄືກຸ່ມຄົນດັ່ງກ່າວນີ້ເປັນກຸ່ມຄົນທີ່ມີຈຳນວນປະຊາກອນຫຼາຍ ແລະ ປະກອບໄປ ດ້ວຍຫຼາຍເຜົ່າທີ່ກະຈາຍກັນຕັ້ງຖິ່ນຖານຕາມສະຖານທີ່ແຕກຕ່າງກັນໄປຕາມຄວາມເໝາະສົມ.

ສະຫຼຸບລວມແລ້ວ, ຄວາມເປັນມາ ແລະ ຖິ່ນກຳເນີດຂອງຊາດລາວ ຫາກພິຈາລະນາຈາກ ຫຼັກຖານ ແລະ ເຫດຜົນແລ້ວ ຖິ່ນກຳເນີດຂອງກຸ່ມຄົນລາວນ່ານເຈົ້າຈະຍອມຮັບກັນວ່າ ກະຈາຍຢູ່ທົ່ວໄປໃນດິນ ແດນບໍລິເວນຕອນໃຕ້ຂອງ ຈີນ, ທາງພາກເໜືອຂອງອາຊີຕາເວັນອອກສຽງໃຕ້ ແລະ ບໍລິເວນດິນແດນທີ່ເປັນປະເທດລາວ,ປະເທດໄທ ໃນປັດ ຈຸບັນ. ບັນດາກຸ່ມຄົນທີ່ຕັ້ງຖິ່ນຖານຢູ່ແຜ່ນດິນລາວປະຈຸບັນແມ່ນມີຫຼາຍຊົນເຜົ່າປະສົມປະສານເຂົ້າກັນທັງກຳເນີດ ຢູ່ທີ່ນີ້ເອງ ແລະ ເຄື່ອນຍ້າຍໄປມາໃນຂົງເຂດໃກ້ຄຽງທາງຕອນໃຕ້ຂອງຈີນຮວມເຂົ້າກັນເປັນຊົນເຜົ່າພັນເມືອງຢູ່ຂົງ ເຂດນີ້ ຊຶ່ງປະກອບມີ ລະວ້າ, ຂອມ, ມອນ ແລະ ໄທລາວ. ຈາກນັ້ນ ກໍໄດ້ສຳພັນແລະ ພ້ອມພາກັນສ້າງເປັນ ອານາຈັກເມືອງຫຼືນະຄອນລັດຂອງຕົນເອງຂຶ້ນຄົງຕົວມາເປັນປະເທດລາວ ແລະ ຄົນລາວບັນດາເຜົ່າໃນປັດຈຸບັນ.

3. ຮ່ອງຮອຍບູຮານຄະດີໃນແຜ່ນດິນລາວ

ຜົນການຄົ້ນຄ້ວາຂອງນັກປະຫວັດສາດ ແລະ ນັກບູຮານຄະດີຫຼາຍທ່ານໄດ້ຢັ້ງຢືນໃຫ້ຮູ້ວ່າ ບໍລິເວນດິນແດນທີ່ເປັນ ປະເທດລາວໃນປັດຈຸບັນນີ້ມີມະນຸດອາໄສຢູ່ມາແຕ່ດຶກດຳບັນ ແລະ ມີພັດທະນາການຢ່າງ ເປັນລະບົບຕໍ່ເນື່ອງມາຕັ້ງ ແຕ່ຍຸກຫີນເກົ່າ, ຫີນກາງ, ຫີນໃໝ່ ແລະ ຍຸກໂລຫະ ເຊັ່ນ:

3.1 ຍຸກຫີນ

ກ. ຍຸກຫີນເກົ່າ(Palaeolithic)

ຍຸກຫີນເກົ່າໃນລາວຄາດວ່າມີ ອາຍຸແຕ່ 500.000 ຫາ 10.000 ປີ ກ່ອນ ຄສ. ມະນຸດໃນຍຸກນີ້ດຳເນີນຊີວິດ ດ້ວຍການເກັບເດັດ-ລ່າສັດເປັນອາຫານຕາມທຳມະຊາດ ແລະ ມີການເຄື່ອນທີ່ໄປຕາມເຂດ ທຳມາຫາກິນເພື່ອ ການມີຊີວິດຢູ່ລອດ. ທີ່ພັກພາອາໄສແມ່ນຖ້ຳ, ເງີບຜາຫີນ ແລະ ໂກນໄມ້ມີການນຳໃຊ້ ເຄື່ອງມືຫີນແບບງ່າຍໆ. ໃນລາວ ເຮົາເພິ່ນໄດ້ຄົ້ນພົບຮ່ອງຮອຍສະໄໝຫີນເກົ່າໃນຫຼາຍແຫ່ງເຊັ່ນ: ຫົວພັນ, ຊຽງຂວາງ, ຫຼວງພະບາງ, ວຽງຈັນ ແລະ

ຄຳມ່ວນ; ໃນນັ້ນເດີນແມ່ນການຄົ້ນພົບແຂ້ວບຶງກະດູກຂະໜັບຊ້າຍຂອງຄົນບູຮານຢູ່ຖ້ຳຜາເລີຍຍອດນ້ຳ
ຄານ(ແຂວງ ຫົວພັນ) ມີອາຍຸຢູ່ໃນລະຫວ່າງ 500.000 - 40.000ກ່ອນ ຄສ⁸

ຂ. ຍຸກຫີນກາງ (Mesolithic)

ຍຸກຫີນກາງໃນລາວຄາດວ່າ ມີອາຍຸຢູ່ລະຫວ່າງ 10.000 - 8000 ກ່ອນ ຄສ ຊຶ່ງເປັນຍຸກເຊື່ອມຕໍ່ລະ
ຫວ່າງຍຸກຫີນເກົ່າກັບຍຸກຫີນໃໝ່. ການດຳລົງຊີວິດຢັງອາໄສທຳມະຊາດເປັນຕົ້ນຕໍໂດຍສະເພາະອາຫານການກິນ
ແລະ ທີ່ພັກພາອາໄສ. ຍຸກນີ້ເປັນຍຸກທີ່ມະນຸດເຮົາເລີ່ມມີແນວຄິດຂັ້ນຕົ້ນຂອງການກະສິກຳກຳເນີດ. ມະນຸດໃນຍຸກ
ນີ້ຮູ້ຈັກປະດິດເຄື່ອງມືຫີນດ້ວຍການໃສ່ດ້າມ ແລະ ນຳໃຊ້ເຂົ້າສັດເປັນອາວຸດ. ຮ່ອງຮອຍມະນຸດບູຮານ ຍຸກຫີນກາງ
ໄດ້ຖືກຄົ້ນພົບຢູ່ໃນຫຼາຍບ່ອນໃນດິນແດນລາວປະຈຸບັນ ເຊັ່ນ: ເພິ່ນໄດ້ຄົ້ນພົບຮ່ອງຮອຍໂຄງກະດູກ ແລະ ເຄື່ອງມື
ຫີນຕ່ອຍ⁹ ທີ່ຖ້ຳດິນ ບ້ານວັງ ເມືອງຊະນະຄາມ, ເຄື່ອງມືຫີນຕ່ອຍ¹⁰ຖ້ຳຜາຮອມເມືອງວັງວຽງ.

ຄ. ຍຸກຫີນໃໝ່ (Neolithic)

ຍຸກຫີນໃໝ່ໃນລາວ ນັກວິຊາການໄດ້ຄາດກະວ່າມີອາຍຸຢູ່ລະຫວ່າງ 8000 ກ່ອນ ຄສ - 4000
ກ່ອນ ຄສ ໂດຍປະມານ. ຍຸກຫີນໃໝ່ເປັນຍຸກທີ່ມະນຸດປ່ຽນວິຖີຊີວິດຈາກການດຳລົງຊີວິດແບບເຄື່ອນທີ່ມາເປັນແບບ
ຄົງທີ່, ເປັນຍຸກທີ່ມະນຸດປ່ຽນຈາກການເກັບເດັດລ່າສັດມາເປັນການກະສິກຳຄື ປູກຝັງແລະລ້ຽງສັດ. ໃນຍຸກນີ້ເຜົ່າກິນກູ້
ກຳມະວິທີໃນການປະດິດເຄື່ອງມືຫີນມີການປ່ຽນແປງໃຫ້ມີລັກສະນະຄ່ອງແຄ້ວ, ປານິດ ມີຄວາມສະດວກໃນ ການນຳ
ໃຊ້ ເຊິ່ງນັກບູຮານຄະດີເອີ້ນວ່າ “ເຄື່ອງມືຫີນຝົນຫຼືຫີນຂັດ ” ເອກະລັກຂອງເຄື່ອງມືຫີນໃນຍຸກນີ້ ຄື ຂວານຫີນພາດບ່າ.
ຮ່ອງຮອຍຍຸກຫີນໃໝ່ທີ່ຄົ້ນພົບໃນລາວໄດ້ແກ່ : ໂຄງກະດູກມະນຸດ, ເຄື່ອງມືຫີນຝົນ ແລະ ເປືອກຫອຍທະເລ ທີ່ຖ້ຳມະ
ຫາໄຊ ແຂວງຄຳມ່ວນ ຊຶ່ງມີອາຍຸຢ່າງນ້ອຍ 6000 ປີ.

ຂ. ຍຸກໂລຫະ

ອີງໃສ່ຫຼັກຖານທີ່ພົບ ນັກວິຊາການໄດ້ຄາດຄະເນວ່າຍຸກໂລຫະໃນລາວມີອາຍຸຢູ່ລະຫວ່າງ ປະມານ
4000 ປີກ່ອນ ຄສ - 500 ປີກ່ອນ ຄສ. ຫຼັກຖານທີ່ບົ່ງບອກເຖິງພັດທະນາການຂອງມະນຸດຍຸກໂລຫະໃນປະເທດລາວ
ນັ້ນປັດໄຈທີ່ສຳຄັນຄື ການມີແຫ່ງໂລຫະ ແລະ ການຄົ້ນພົບເຕົາຫຼືເປົ້າຫຼອມໂລຫະ. ນັກວິຊາເຊື່ອກັນວ່າໂລຫະປະເພດ
ທຳອິດທີ່ມະນຸດນຳມາໃຊ້ໃນລາວເຮົາກໍຄົງຈະແມ່ນ ທອງແດງ, ກົ່ວ, ຊືນ ,ເງິນ ຊຶ່ງເປັນສ່ວນປະສົມຂອງສຳລິດ. ຮ່ອງ
ຮອຍການນຳໃຊ້ໂລຫະໄດ້ຖືກຄົ້ນພົບຫຼາຍແຫ່ງໃນດິນແດນລາວປະຈຸບັນ ເຊັ່ນ:

ແຂວງຫຼວງພະບາງ : ທີ່ຖ້ຳຫົວພູ ເພິ່ນໄດ້ພົບເຄື່ອງທອງສຳລິດເຊັ່ນ ໂອທອງ, ກະດິງ, ປອກແຂນ ແລະ
ເຄື່ອງໃຊ້ທີ່ເຮັດດ້ວຍເຫຼັກ ມີໂບຫອກ, ກຸ່ງວ, ມິດ ແລະ ອື່ນໆ. ຖ້ຳນາງອັນ ເພິ່ນໄດ້ຄົ້ນພົບພາຊະນະເຄື່ອງໃຊ້ທີ່ເຮັດດ້ວຍ
ໂລຫະ ເຊັ່ນ: ຂວານທອງແດງ, ຂວານທອງເຫຼືອງ, ຄ້ອງບ້າງ ແລະ ສິ່ງເອ້ຍ້ອງອື່ນໆ ເພິ່ນສັນນິຖານວ່າ ມີອາ
ຍຸຢູ່ລະຫວ່າງ 1000 ຫາ 500 ປີກ່ອນ ຄສ.

ແຂວງຄຳມ່ວນ: ເຂດລ່ອງແມ່ນ້ຳເທີນເພິ່ນໄດ້ຄົ້ນພົບຮ່ອງຮອຍບູຮານວັດຖຸ ຍຸກໂລຫະ ເຊັ່ນ: ຄົກຫີນ,
ແກ່ວຫີນຕ່ຳ ແລະ ກົງລໍ້ຫີນ ທີ່ສັນນິຖານວ່າສ້າງຂຶ້ນໃນຍຸກທອງ ແລະ ຍຸກເຫຼັກ.

⁸ ສຸເນດໂພທິສານ ແລະ ຫຼຸໄຊ ພູມມະຈັນ. ປະຫວັດສາດລາວດຶກດຳບັນ . ໂຮງພິມແຫ່ງລັດ 2000:4-5
⁹ ອາດມີອາຍຸລະຫວ່າງ 9000 - 20.000 ປີ
¹⁰ ມະນຸດອາໄສຢູ່ທີ່ນີ້ ບໍ່ຕ່ຳກວ່າ 10.000 ປີ

ນະຄອນຫຼວງ: ທີ່ເລົ່າປາໂກ, ເມືອງໄຊທານີເພິ່ນໄດ້ຄົ້ນພົບວັດຖຸບູຮານ, ເຄື່ອງມືເຄື່ອງໃຊ້ທີ່ເຮັດດ້ວຍໂລຫະ ໂດຍສະເພາະທອງສຳລິດ ເຊັ່ນ: ຄ້ອງບ້າງສຳລິດ, ຂວານ, ຫອກ, ຫົວລູກສອນ, ຂັນໂອ ແລະ ເຄື່ອງປະດັບ. ເລົ່າປາໂກນີ້ ສັນນິຖານວ່າ ເປັນສຸສານຄົນບູຮານທີ່ມີອາຍຸຢູ່ໃນຍຸກໂລຫະທີ່ ຂະຫຍາຍຕົວແລ້ວ.

ນອກຈາກເຄື່ອງປະດິດທີ່ເຮັດຈາກໂລຫະແລ້ວ ຫຼັກຖານສຳຄັນທີ່ເປັນຮ່ອງຮອຍໃນຍຸກໂລ ຫະຂອງລາວຄືການປະດິດເຄື່ອງຫີນຂະໜາດໃຫຍ່ ໂດຍສະເພາະໄດ້ມີການນຳເອົາແຫ່ງຫີນຂະໜາດໃຫຍ່ມາສ້າງເປັນ “ອະນຸສາວະລີຫີນ” (Megalithic Monument) ຫຼື “ອະນຸສອນສະຖານ” ຫຼືເພື່ອຜົນປະໂຫຍດ ທາງພິທີກຳຄວາມເຊື່ອ ຖືຫຼືໃຊ້ເພື່ອກິດຈະກຳອື່ນໆ. ຫຼັກຖານສະໄໝຫີນໃຫຍ່ທີ່ພົບໃນລາວໄດ້ແກ່:

ຫີນຕັ້ງ(Menhir) ທີ່ພົບໃນແຂວງຫົວພັນ ຊຶ່ງມີກະຈາຍຢູ່ທົ່ວໄປໃນຫຼາຍບ່ອນ ເຊັ່ນ: ເມືອງ ຫົວເມືອງ, ເມືອງຊຳໃຕ້ ແລະ ເມືອງ ວຽງໄຊ¹¹. ຫີນຕັ້ງ (Stone henge) ແລະ (Aligment)ທີ່ພົບຢູ່ໃນເຂດພູຈອມສີ ເມືອງນາແລ ແຂວງຫຼວງນ້ຳທາ . ຕັ້ງຫີນ : ທີ່ພົບເທິງພູເຂົາລີບ,ບ້ານຫົວສະຄິງ ແລະ ສົບແອກເມືອງປາກແຊງ ແຂວງຫຼວງພຣະບາງ . ໄຫຫີນ(Stone Jar)ແຂວງຊຽງຂວາງ ເປັນກຸ່ມໄຫຫີນຂະໜາດໃຫຍ່ທີ່ກະຈາຍຢູ່ທົ່ວໄປໃນຫຼາຍແຫ່ງເຊັ່ນ: ທົ່ງໄຫຫີນ, ບ້ານສ່ວງ, ບ້ານບານ, ບ້ານຊຽງດີ, ເມືອງສຸ້ຍ,ເມືອງຄຳ,ນາມອນ ແລະ ຜາໄຊ. ກຸ່ມທີ່ມີຫຼາຍກວ່າພູແມ່ນ ບ້ານສ່ວງມີເຖິງ 200 ໜ່ວຍ, ໜ່ວຍໃຫຍ່ທີ່ສຸດມີນ້ຳໜັກ 15 ໂຕນ,ເສັ້ນຜາໃຈກາງແທກໄດ້ 3 ແມັດ, ສູງ 3.25 ແມັດ ສາມາດບັນຈຸຄົນໄດ້ 6 ຄົນ. ໄປຄຽງຂ້າງ ກັບໄຫຫີນເພິ່ນຍັງພົບ ແຜ່ນຫີນ ທີ່ແກະສະລັກເປັນຮູບຄົນ ຫຼື ສັດ ແລະ ພົບພາຊະນະວັດສະດຸເຄື່ອງໃຊ້ທີ່ເຮັດດ້ວຍໂລຫະ ເຊັ່ນ: ປອກແຂນທອງສຳລິດ, ມິດ, ພ້າ, ລູກໝາກປັດ, ເຄື່ອງບັນດິນ ເຜົາ ແລະ ອື່ນໆ.

ນັກປະຫວັດສາດ ແລະ ນັກບູຮານຄະດີໄດ້ຈັດກຸ່ມ ຫີນຕັ້ງ,ໄຫຫີນ ຫຼື ກຸ່ມແຫ່ງຫີນເຫຼົ່ານີ້ເຂົ້າ ໃນ “ວັດທະນະທຳຫີນໃຫຍ່” ຫຼືເອີ້ນວ່າ “ ຍຸກຫີນໃຫຍ່ (Megalithic) ” ທີ່ມີອາຍຸໃນຍຸກທອງສຳລິດ ແລະ ຍຸກຫຼັກປະມານ 2000 - 400 ປີ ກ່ອນ ຄສ¹².

ບົດທີ 3

ລາວສະໄໝນະຄອນລັດ

ສະໄໝນະຄອນລັດຂອງລາວ ເປັນສະໄໝທີ່ສັງຄົມຂອງລາວນອນຢູ່ໃນສະໄໝບູຮານ ຊຶ່ງນັກປະຫວັດ ສາດ ກຳນົດເອົາແຕ່ເລີ່ມປາກົດມີມະນຸດອາໄສຢູ່ໃນດິນແດນລາວມາຈົນຮອດ ປີ ຄ.ສ 1353 ຊຶ່ງເປັນຊ່ວງທີ່ບັນດາກຸ່ມຄົນຊົນເຜົ່າຕ່າງໆອັນປະກອບມີ ລະວ້າ,ຂອມ,ມອນ ແລະ ໄຫລາວ ທີ່ອາໄສຢູ່ຮ່ວມກັນໃນຜືນແຜ່ນດິນຕອນນີ້ໄດ້ສຳພັນກັນເຂົ້າ ແລະ ພ້ອມພາກັນສ້າງເປັນອານາຈັກເມືອງຫຼືນະຄອນລັດ ຂອງຕົນເອງຂຶ້ນ.

ຂະບວນວິວັດແຫ່ງການຕັ້ງຖິ່ນຖານເປັນເມືອງ, ນະຄອນລັດຫຼືອານາຈັກຂອງຄົນລາວນັ້ນ ມີຄວາມເປັນມາຍາວນານ, ລະອິດລະອ້ງວ ແລະ ສະຫຼັບສັບຊ້ອນ ເພາະຄຳວ່າ “ ເມືອງ” ນັ້ນມີການຮຽກຊື່ເອີ້ນແຕກຕ່າງກັນໄປ ເຊັ່ນ: ວຽງ, ຊຽງ, ນະຄອນ,ແຄວ້ນ ແລະ ອານາຈັກ. ອານາຈັກເມືອງບູຮານຂອງຊົນເຜົ່າລາວນັ້ນມີຫຼາຍເມືອງທີ່ກະຈາຍກັນຢູ່ທົ່ວໄປ

¹¹ ເມືອງຊຳໃຕ້ : ມີຢູ່ ພູແກ ແລະ ເມືອງວຽງໄຊ ພົບເຫັນໃນເຂດພູຊຽງ
¹² ບຸນເຮັງ ບົວສີແສງປະເສີດ 1991:41 ແລະ ທອງສາ ໄຊຍະວົງຄຳດີ 1996: 14 -15

ເທິງດິນແດນບໍລິເວນສອງຟາກຝັ່ງແມ່ນ້ຳຂອງ ແລະສາຂາຂອງມັນ ຊຶ່ງແຕ່ລະເມືອງມີການປົກຄອງເປັນອິດສະຫຼະພໍ
ໃສ່ລາວຄ້າຍຄືກັນກັບລັດໜຶ່ງ. ບັນດາເມືອງລາວບູຮານທີ່ສຳຄັນປະກອບມີ : ເມືອງຊຽງແສນ,ເມືອງສຸວັນນະໂຄມ
ຄຳ,ເມືອງແຖນ, ເມືອງຊວາ, ເມືອງພວນ, ເມືອງ ວຽງຈັນ, ເມືອງສີໂຄດຕະບອງ, ເມືອງຮ້ອຍເອັດ, ເມືອງຈຳປານະ
ຄອນ ແລະ ເມືອງອື່ນໆເປັນຕົ້ນ. ແຕ່ໃນທີ່ນີ້ ເນື່ອງຈາກມີຄວາມຈຳກັດໃນຈຳນວນໜ້າທາງດ້ານການພິມ ຂ້າພະ
ເຈົ້າຂໍນຳສະເໜີບາງນະຄອນລັດລາວບູຮານເທົ່ານັ້ນຄື:

1. ອານາຈັກສີໂຄດຕະບອງ

ສີໂຄດຕະບອງ ເປັນອານາຈັກເມືອງເກົ່າແກ່ຂອງລາວ, ມີສູນກາງຕັ້ງຢູ່ລ້ອງແມ່ນ້ຳເຊບັ້ງໄຟ ນັບແຕ່ປາກແມ່ນ້ຳ
ເຊບັ້ງໄຟ ເລິກເຂົ້າໄປປະມານ 15 ກິໂລແມັດ. ອານາຈັກນີ້ ສ້າງຕັ້ງຂຶ້ນໃນລະຫວ່າງສະຕະວັດທີ 10 -6 ກ່ອນຄ.ສ
(1000 600 ປີ ກ່ອນ ຄສ)¹³ ມີສູນກາງການປົກຄອງທຳອິດຕັ້ງຢູ່ລ້ອງແມ່ນ້ຳເຊບັ້ງໄຟນັບແຕ່ປາກແມ່ນ້ຳເຊບັ້ງ
ໄຟເລິກເຂົ້າໄປປະມານ 15 ກິໂລແມັດ¹⁴, ມີກະສັດປົກຄອງເມືອງທຳອິດທີ່ປາກິດຕາມຊື່ເມືອງວ່າ ພະຍາສີໂຄດ
ຕະບູນ. ປະມານ 400 ປີ ກ່ອນ ຄສ ໄດ້ຍ້າຍສູນກາງການປົກຄອງ ມາຕັ້ງຢູ່ຝັ່ງຂວາແມ່ນ້ຳຂອງບໍລິເວນຕາເວັນຕົກ
ຂອງທາດພະນົມເອີ້ນຊື່ວ່າ " ມະລຸກຂະນະຄອນ " ¹⁵. ມາເຖິງຕົ້ນສະຕະວັດທີ 3 ອານາຈັກຟູນັນຊຶ່ງມີສູນກາງຕັ້ງຢູ່
ສາມຫຼ່ຽມປາກແມ່ນ້ຳຂອງໄດ້ມີຄວາມເຂັ້ມແຂງ ແລະ ແຜ່ອຳນາດຂຶ້ນມາທາງເນືອກວມເອົາບັນດາອານາຈັກອ້ອມ
ຂ້າງ ຮວມທັງສີໂຄດຕະບອງ ກໍຕົກຢູ່ໃນອິດທິພົນຂອງອານາຈັກຟູນັນ.

ກາງສະຕະວັດທີ 6 ອານາຈັກຟູນັນ ໄດ້ຊຸດໂຊມລົງ, ສະນັ້ນ ຊາວສີໂຄດຕະບອງ ພາຍໃຕ້ການນຳພາຂອງພະຍາ
ນັນທະເສນ ໄດ້ປະກາດແຍກຕົວອອກເປັນເອກະລາດ ແລະ ປັບປຸງບ້ານເມືອງໃຫ້ເຂັ້ມແຂງ, ມີອານາເຂດກວ້າງ
ຂວາງກວ່າເກົ່າ. ແຕ່ເມື່ອສິ້ນສຸດສະໄໝການປົກຄອງຂອງພະຍານັນທະເສນແລ້ວ ສີໂຄດຕະບອງໄດ້ເລີ່ມຊຸດໂຊມລົງ
ແລະ ມີການຍົກຍ້າຍສູນກາງໄປຢູ່ຝັ່ງຂວາແມ່ນ້ຳຂອງ ບໍລິເວນທາດພະນົມ (ນະຄອນພະນົມ ປະເທດໄທໃນປະຈຸບັນ)
ແລະ ໄດ້ຕັ້ງຊື່ເມືອງໃໝ່ວ່າ " ເມືອງ ມະລຸກຂະນະຄອນ" ແຕ່ໃນໄລຍະນີ້ ຫຼາຍທົວເມືອງໄດ້ແຍກຕົວອອກເປັນເອກະ
ລາດບໍ່ຍອມຂຶ້ນກັບສູນກາງ. ສວຍໂອກາດນີ້ ອານາຈັກທະວາຣະວະດີ ແລະ ອານາຈັກຈັນລາ ກໍໄດ້ບຽດຍຶດເອົາທົວ
ເມືອງຕ່າງໆຂອງສີໂຄດຕະບອງ.

ກ້າວເຂົ້າໄລຍະທ້າຍສະຕະວັດທີ 7 ອານາຈັກຈັນລາກ້າວເຂົ້າສູ່ຄວາມອ່ອນເພຍລົງ, ສະ ນັ້ນພະຍາສຸມິດຕະທຳ
ມະວົງສາຈຶ່ງໄດ້ປະກາດແຍກສີໂຄດຕະບອງ ອອກຈາກອຳນາດຂອງອານາຈັກຈັນລາ. ພາຍຫຼັງໄດ້ຮັບເອກະລາດແລ້ວ
ພະຍາສຸມິດຕະທຳມະວົງສາ ໄດ້ທຳການປັບປຸງອຳນາດໃຫ້ເຂັ້ມແຂງ ແລະ ມີອານາເຂດກວ້າງຂວາງ. ແຕ່ມາຮອດ
ຕອນທ້າຍການປົກຄອງ ອານາຈັກສີໂຄດຕະບອງໄດ້ແຍກອອກເປັນສອງອາ ນາຈັກເມືອງ ຄື ເມືອງສີໂຄດຕະບອງ
ແລະ ເມືອງ ຈັນທະບູຣີຢູ່ທາງເໜືອມີແມ່ນ້ຳກະດິງເປັນສາຍແດນ. ມາຮອດສະຕະວັດທີ 10 ອານາຈັກສີໂຄດ
ຕະບອງໄດ້ກ້າວເຂົ້າສູ່ຄວາມອ່ອນເພຍ ແລະ ຖືກພວກຂອມແຫ່ງອານາຈັກອັງກໍ ຍຶດຄອງດິນແດນຕັ້ງແຕ່ທີ່ຜື່ງເຖິງ
ວຽງຈັນແລ້ວຕັ້ງສູນກາງການປົກຄອງຢູ່ເມືອງຫາດຊາຍຟອງ.

¹³ ບຸນມີ ເທບສີເມືອງ . ຄວາມເປັນມາຂອງຊົນຊາດລາວ. ໂຮງພິມສຶກສາ 2006 : 131 - 140 . ບາງເອກະສານ ບອກວ່າ ເກີດ
ໃນສະຕະວັດທີ 1 ກ່ອນ ຄສ (ມະຫາສິລາ ວິຣະວົງ. ພົງສາວະດານລາວ. ມັນທາຕຸຣາດການພິມ ວຽງຈັນ 2001 : 4 ແລະ ອ້າງ
ໃນປະຫວັດສາດລາວ ຂອງ ສຸເນດ ໂພທິສານ ແລະ ພູມມະຈັນ, 2000 : 52
¹⁴ ສຸເນດ ໂພທິສານ ແລະ ຫຼຸໂຊພູມມະຈັນ .ປະຫວັດສາດລາວດຶກດຳບັນ-ປັດຈຸບັນ .ໂຮງພິມແຫ່ງລັດ 2000 : 52.
¹⁵ ສິລາ ວິຣະວົງ . ພົງສາວະດານລາວ. ມັນທາຕຸຣາດການພິມ 2001 : 4

ໃນສະຕະວັດທີ 13 ອານາຈັກອັງກ໌ ໄດ້ເຊື່ອມອຳນາດລົງ, ບັນດາຫົວເມືອງລາວທີ່ຂຶ້ນກັບສີໂຄດຕະ ບອງໃນ ເມື່ອກ່ອນຕ່າງກໍໄດ້ແຍກຕົວອອກເປັນເອກະລາດ ແລະ ປົກຄອງພໍໃຜລາວຕາມແຕ່ລະຫົວເມືອງ ຈົນຮອດກາງ ສະຕະວັດທີ 14 ຈຶ່ງໄດ້ຮັບການທ້ອນໂຮມເຂົ້າເປັນອານາຈັກລາວລ້ານຊ້າງເອກະພາບພ້ອມກັນກັບບັນດາຫົວເມືອງ ລາວບູຮານອື່ນໆ.

2. ອານາຈັກເມືອງຊວາ

ເມືອງຊວາສ້າງຕັ້ງຂຶ້ນກ່ອນສະຕະວັດທີ 8 ໂດຍແມ່ນກຸ່ມຄົນລະວ້າ ແລະ ມີສາມຕະກຸນຄອບຄອງຄື: ຕະກຸນ “ນັນທາ”, ຕະກຸນ “ພະຍານາກ ” ແລະ ຕະກຸນຈັນທະພານິດ. ບັນດາວົງຕະກຸນນີ້ ນັກປະຫວັດ ສາດສ່ວນໃຫຍ່ເຊື່ອ ກັນວ່າ ແມ່ນກຸ່ມຄົນໄທລາວ ຫຼືພວກອ້າຍລາວຮຸ່ນຄົນທຳອິດ ທີ່ເຄື່ອນຍ້າຍເຂົ້າມາອາໄສຢູ່ດິນແດນແຫ່ງນີ້.

ຕົກມາຮອດກາງສະຕະວັດທີ 8 ບຸດຊາຍຂອງຂຸນບູຣົມຊື່ວ່າ ຂຸນລໍ ຊຶ່ງເປັນຊົນເຜົ່າລາວ ຫຼື ອ້າຍລາວກຸ່ມໜຶ່ງທີ່ຕັ້ງ ຖິ່ນຖານຢູ່ທາງພາກເໜືອຄືບໍລິເວນແຖບສິບສອງປັນນາ ຊຶ່ງເປັນທີ່ຮູ້ຈັກກັນດີໃນນາມອາ ນາຈັກໜອງແສ ໄດ້ເຄື່ອນ ຍ້າຍແຜ່ຂະຫຍາຍລົງມາທາງໃຕ້ເຂົ້າຍຶດເອົາເມືອງຊວາໃນປີ ຄ.ສ 757 ແລ້ວກໍຂຶ້ນປົກຄອງເມືອງຊວາ ແລະ ໄດ້ປ່ຽນຊື່ ເມືອງຊວາມາເປັນ“ຊຽງດົງຊຽງທອງ” ແລ້ວເອີ້ນວ່າ “ ນະຄອນຊຽງທອງ”. ຈາກນັ້ນມາຮອດປີ ຄ.ສ 1353 ເມືອງ ຊຽງທອງກໍໄດ້ຖືກທ້ອນໂຮມເຂົ້າເປັນເມືອງໜຶ່ງຂອງອານາຈັກລ້ານຊ້າງ ແລະ ກາຍເປັນສູນກາງການປົກຄອງຂອງ ອານາຈັກລ້ານຊ້າງມາຈົນຮອດປີ ຄ.ສ 1560 ຈຶ່ງໄດ້ມອບໜ້າທີ່ລາຊະທານີຂອງອານາຈັກໃຫ້ແກ່ເມືອງວຽງຈັນ.

3. ອານາຈັກເມືອງວຽງຈັນ

ເມືອງວຽງຈັນເປັນເມືອງເກົ່າແກ່ໜຶ່ງຂອງຄົນລາວທີ່ມີພັດທະນາການຄວາມເປັນມາອັນຍາວນານ ຊຶ່ງ ໃນອະດີດ ນັ້ນ ມີທີ່ຕັ້ງກວມເອົາດິນແດນບໍລິເວນສອງພາກຝັ່ງແມ່ນ້ຳຂອງ ຄື ນະຄອນຫຼວງວຽງຈັນ,ແຂວງ ວຽງຈັນ, ສ່ວນໜຶ່ງ ຂອງແຂວງບໍລິຄຳໄຊ ແລະ ແຂວງໜອງຄາຍ ໃນປັດຈຸບັນ.

ຕາມຫຼັກຖານທາງບູຮານຄະດີພົບວ່າບໍລິເວນອ້ອມແອ້ມເມືອງວຽງຈັນມີຫຼາຍເມືອງບໍລິເວນຂຶ້ນກັບ ເຊັ່ນ: ທາງທິດ ຕາເວັນອອກສຽງເໜືອທ່າງຈາກນະຄອນຫຼວງວຽງຈັນປະມານ 70 ກິໂລແມັດຕາມແຄມຝັ່ງນ້ຳຈຶ່ງມີເມືອງໜຶ່ງຊື່ວ່າ ວຽງ ຄຳ, ທິດເໜືອທ່າງຈາກນະຄອນຫຼວງວຽງຈັນປະມານ 100 ກິໂລແມັດແຄມຝັ່ງນ້ຳຂອງມີເມືອງໜຶ່ງຊື່ວ່າ ເມືອງຊຽງ ຄານ(ຂະນະຄາມໃນປັດຈຸບັນ), ທິດຕາເວັນຕົກທາງຝັ່ງຂວາແມ່ນ້ຳຂອງມີ ເມືອງປາກຫ້ວຍຫຼວງ, ວຽງຄຸກ... ທາງທິດ ໃຕ້ມີເມືອງວຽງຜານ້ຳຮຸ່ງ ຊຶ່ງຕັ້ງຢູ່ບໍລິເວນປາກ ນ້ຳຊັນ ແລະ ນ້ຳກະດິງ¹⁶.ນອກຈາກພົບຮ່ອງ ຮອຍເມືອງ ບູຮານແລ້ວຍັງພົບເຫັນຮ່ອງຮອຍສິລະປະວັດທະນະທຳບູຮານ ເປັນຕົ້ນເຄື່ອງມືເຄື່ອງໃຊ້ທີ່ເຮັດດ້ວຍຫີນ, ໂລຫະ ແລະເຄື່ອງບັນດິນເຜົາທີ່ມີລັກສະນະແຕກຕ່າງກັນໄປຕາມກາລະເວລາ. ຜົນການວິໄຈພົບວ່າວັດຖຸບູຮານທີ່ພົບໃນ ເຂດນີ້ມີສາມຮູບແບບອັນເປັນສັນຍາລັກຂອງ ສາມຍຸກສະໄໝແຫ່ງສິລະປະວັດທະນະທຳທີ່ພົບ ໃນລາວ ເຊັ່ນ: ສິລະ ປະສະໄໝ ສີໂຄດຕະບອງ, ສິລະ ປະສະໄໝຊາຍຟອງ ແລະ ສິລະປະສະໄໝລ້ານຊ້າງ.

ສຳລັບຄວາມເປັນມາຂອງເມືອງວຽງຈັນສະໄໝບູຮານນັ້ນ ຂ້ອນຂ້າງມີຄວາມສັບສົນທາງດ້ານເວລາໃນການກຳ ເນີດວ່າສ້າງຂຶ້ນໃນເວລາໃດ? ແຕ່ອີງຫຼັກຖານປະເພດຕຳນານແລະຄຳບອກເລົ່າແລ້ວເຫັນວ່າຈຸດກຳເນີດຂອງເມືອງ ວຽງກຸງວິພັນກັນກັບຕຳນານດັ່ງນີ້:

¹⁶ ສຸເນດ ໄພທິສານ ແລະ ໜູໄຊພູມມະຈັນ. ປະຫວັດສາດລາວດຶກດຳບັນ-ປັດຈຸບັນ .ໂຮງພິມແຫ່ງລັດ 2000:46-47.

- ຕຳນານພະຍານາກ: ທີ່ເປັນຕຳນານແບບເລົ່າປາກຕໍ່ປາກສືບຕໍ່ກັນມາ ທີ່ກ່ຽວຂ້ອງກັບເມືອງວຽງຈັນວ່າ ເມືອງວຽງຈັນນີ້ສ້າງຂຶ້ນໂດຍພະຍານາກ ດ້ວຍເຫດນັ້ນເມືອງວຽງຈັນຈຶ່ງມີເມືອງໜຶ່ງເອີ້ນວ່າວຽງຈັນສັດຕະນາກ ຫຼື ເມືອງສີສັດຕະນາກ ໃນປັດຈຸບັນ.

- ຕຳນານພະລັກພະລາມ ບອກວ່າ ເມືອງວຽງຈັນສ້າງຕັ້ງຂຶ້ນ ໂດຍທ້າວທະຕະລັດຖະທີ່ເດີນ ທາງມາ ຈາກເມືອງອິນທະປັດຖະນະຄອນໄດ້ມາພັກເຊົາໃນເຂດດອນຈັນ ແລ້ວມີນາກເຈັດຫອນຂຶ້ນມາ ບອກໃຫ້ສ້າງເມືອງ ໃໝ່ຂຶ້ນທີ່ຝັ່ງນ້ຳຕາເວັນອອກຈຶ່ງຈະເລີນຮຸ່ງເຮືອງ ດັ່ງນັ້ນ, ເມືອງໃໝ່ແຫ່ງນີ້ຈຶ່ງມີຊື່ ວ່າ “ເມືອງ ສີສັດຕະນາກ” ຕາມ ນາກເຈັດຫອນບອກ.

- ຕຳນານອຸຮັງຄະທາດ ບອກວ່າເມືອງວຽງຈັນສ້າງຕັ້ງຂຶ້ນທຳອິດໂດຍທ້າວບູຣີຈັນ ຊຶ່ງໄລຍະທຳອິດມີ ຊື່ວ່າ “ໜອງຄັນແທສີເສື້ອນ້ຳ”. ຕໍ່ມາໃນລະຫວ່າງສະຕະວັດທີ 4 ທ້າວຄຳບາງ ທີ່ເປັນເຊື້ອສາຍ ຂອງພະຍາສຸວັນນະ ພິງຄານແຫ່ງເມືອງໜອງຫານຫຼວງໄດ້ນຳພາໄພ່ພົນຂອງຕົນອົບພະຍົບຈາກໜອງ ຫານຫຼວງຂຶ້ນມາຕັ້ງບ້ານເມືອງ ຢູ່ທີ່ບໍລິເວນປາກຫ້ວຍເກົ້າລ້ຽວເກົ້າຄົດ(ບໍລິເວນບ້ານເກົ້າລ້ຽວ,ກຳແພງນະຄອນ)ໂດຍໃຫ້ຊື່ເມືອງຂອງຕົນວ່າ “ ສຸ ວັນນະພູມ ” ແລ້ວໃຫ້ໄພ່ພົນຂອງຕົນແຍກຍ້າຍກັນໄປຕັ້ງບ້ານເຮືອນຢູ່ອ້ອມແອ້ມໃກ້ຄຽງກັນນັ້ນ. ຕໍ່ມາທ້າວຄຳ ບາງໄດ້ໃຫ້ລູກສາວຂອງຕົນຊື່ວ່າ ນາງ ອິນທະ ສະຫວ່າງ ແຕ່ງ ງານກັບທ້າວ ບູຣີຈັນ ຊຶ່ງເປັນຫົວໜ້າບ້ານໜອງຄັນແທ ສີເສື້ອນ້ຳ ແລ້ວບູຣີຈັນກໍໄດ້ປ່ຽນຊື່ບ້ານໜອງຄັນແທເສື້ອນ້ຳມາເປັນເມືອງເອີ້ນວ່າ “ ເມືອງຈັນທະບູຣີ ” ແລະ ບູຣີຈັນກໍ ໄດ້ຈັດແຈງເຄື່ອງບັນນາການໄປຖວາຍເຈົ້າສຸມິດຕະທຳມະວົງສາ ຊຶ່ງເປັນເຈົ້າເມືອງມະຣຸກຂະນະຄອນຫຼືສີໂຄດຕະບູນ ໃຫ້ຮັບຮູ້. ຈາກນັ້ນ ພະຍາສຸມິດຕະທຳມະວົງສາ ກໍໄດ້ເຮັດພິທີອະພິເສກບູຣີຈັນຂຶ້ນເປັນຜູ້ປົກຄອງເມືອງ ມີພະນາມວ່າ ພະຍາຈັນທະບູຣີ ປະສິດທິສັກ ພ້ອມນັ້ນກໍໄດ້ກຳນົດເຂດໝາຍແດນດິນຊຶ່ງທາງໃຕ້ນັບແຕ່ນ້ຳກະດິງຂຶ້ນມາ ແລະ ເມືອງນີ້ກໍມີຊື່ວ່າ “ວຽງຈັນ” ໃນຕໍ່ມາຕາມຄວາມໝາຍຂອງບູຣີຈັນ.

ຈາກນັ້ນມາ ຈົນຮອດປະມານສະຕະວັດທີ 6 ຈຶ່ງປາກົດມີຊື່ເມືອງວຽງຈັນນອນຢູ່ໃນ 17 ຕົວເມືອງ ທີ່ຂຶ້ນກັບ ອານາຈັກສີໂຄດຕະບອງ ແລະ ມາຮອດກາງສະຕະວັດທີ 8 ເມືອງວຽງຈັນກໍຖືກສະຖາປະນາເປັນນະຄອນຫຼວງຂອງ ອານາຈັກສີໂຄດຕະບອງຈົນມາຮອດສະຕະວັດທີ 11. ຈາກນັ້ນພວກຂອມທີ່ໄດ້ແຜ່ກະຈາຍອຳນາດມາປົກຄຸມອານາຈັກ ສີໂຄດຕະບອງຈຶ່ງສັນນິຖານວ່າເມືອງວຽງຈັນໃນຊ່ວງເວລານີ້ກໍຕົກຢູ່ໃຕ້ການປົກຄອງຂອງພວກຂອມ. ມາຮອດ ສະຕະວັດທີ 14 ປະມານ ຄ.ສ 1357 ເມືອງວຽງຈັນກໍຖືກເຕົ້າໂຮມເຂົ້າກັນເປັນເມືອງໜຶ່ງຂອງອານາຈັກລ້ານຊ້າງໃຕ້ ການນຳພາຂອງພະເຈົ້າຟ້າງຸ່ມ.

ບົດທີ 4

ລາວສະໄໝລ້ານຊ້າງ

1. ການສ້າງຕັ້ງອານາຈັກລ້ານຊ້າງ

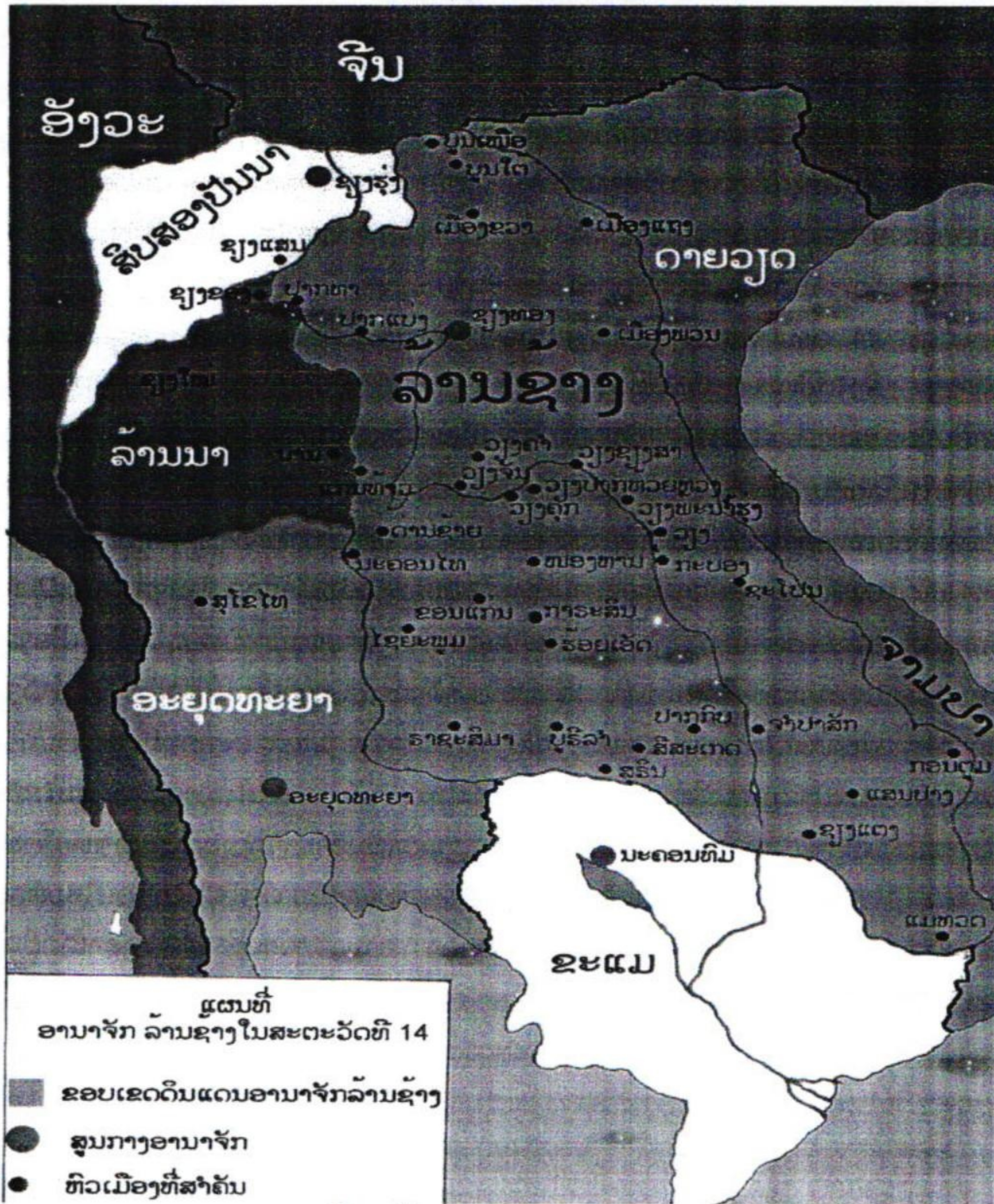
ລ້ານຊ້າງເປັນຊື່ອານາຈັກໜຶ່ງຂອງຄົນລາວທີ່ກຳເນີດຂຶ້ນໃນສະຕະວັດທີ 14 ມີອານາເຂດກວມເອົາດິນແດນ ປະເທດລາວໃນປະຈຸບັນ ຮວມໄປເຖິງດິນແດນພາກອີສານຂອງປະເທດໄທ,ເຂດເມືອງແຖງຂອງ ຫວຽດນາມ ແລະ ເຂດກະແຈະ -ຊຽງແຕງ ຂອງກຳປູເຈຍ ຊຶ່ງໃນອະດີດເປັນດິນແດນຂອງອານາຈັກລ້ານ ຊ້າງ.

ດິນແດນທີ່ເອີ້ນວ່າ ອານາຈັກລ້ານຊ້າງ ກ່ອນໜ້າການທ້ອນໂຮມຂອງພະເຈົ້າຟ້າງຸ່ມນັ້ນ ເປັນດິນແດນທີ່ມີຫຼາຍ ອານາຈັກເມືອງຂອງກຸ່ມຄົນລາວ ທີ່ມີການປົກຄອງເປັນເອກະລາດພໍໃຜມັນ. ບັນດາອານາຈັກເມືອງທີ່ສຳຄັນໄດ້ແກ່ :

ເມືອງຊວາ, ເມືອງພວນ, ເມືອງວຽງຈັນ, ເມືອງກະບອງ, ເມືອງຈຳປາສັກ, ແລະ ເມືອງອື່ນໆ ຕາມສອງຟາກຝັ່ງແມ່ນ້ຳຂອງຕັ້ງແຕ່ຍອດອູເຖິງຫຼີ່ຜີ . ໃນສະຕະວັດທີ 1011 ອານາຈັກອັງກໍ ແຫ່ງພວກຂອມມີຄວາມເຂັ້ມແຂງໄດ້ດຳເນີນການຂະຫຍາຍອານາເຂດແຜ່ອິດທິພົນຂຶ້ນມາຕາມລ່ອງແມ່ນ້ຳຂອງ ເຮັດໃຫ້ຫົວເມືອງລາວຕ່າງໆທີ່ຢູ່ທາງພາກໃຕ້ ແລະ ພາກກາງຕົກຢູ່ໃຕ້ອິດທິພົນຂອງພວກຂອມແຫ່ງອັງກໍ.¹⁷ ມາຮອດກາງສະຕະວັດທີ 13 ອານາຈັກອັງກໍມີຄວາມອ່ອນເພຍ ແລ້ວບັນດາຫົວເມືອງລາວທາງພາກກາງ ແລະ ພາກໃຕ້ ນັບແຕ່ຫຼີ່ຜີຂຶ້ນມາຕາມສອງຟາກຝັ່ງແມ່ນ້ຳຂອງຈົນຮອດວຽງຈັນກໍໄດ້ແຍກຕົວອອກເປັນເອກະລາດ.

ກາງສະຕະວັດທີ 14 ອານາຈັກເມືອງຊວາ ຊຶ່ງເປັນອານາຈັກໜຶ່ງທີ່ມີຄວາມເຂັ້ມແຂງກວ່າໝູ່ໃນບັນດາຫົວເມືອງລາວບູຮານຕ່າງໆ ຈຶ່ງໄດ້ມີແຜນການເພື່ອທ້ອນໂຮມຫົວເມືອງລາວເຫຼົ່ານັ້ນເຂົ້າກັນເປັນ ອານາຈັກເອກະພາບຄືກັນກັບອານາຈັກອື່ນໆອ້ອມຂ້າງ. ແຕ່ວ່າສະພາບພາຍໃນຂອງເມືອງຊວາເອງໃນເວລານັ້ນກໍມີການຂັດແຍ່ງກັນລະຫວ່າງກຸ່ມສັກດິນາພາຍໃນດ້ວຍກັນ. ດັ່ງນັ້ນ, ເຈົ້າຟ້າງຽວທີ່ເປັນບິດາຂອງເຈົ້າຟ້າງຸ່ມ ຈຶ່ງມີແຜນຍຸດໂທບາຍດ້ວຍຮູບການສົ່ງເຈົ້າຟ້າງຸ່ມ ພ້ອມດ້ວຍເສນາອາມາດທີ່ໄກ້ສິດລົງໄປທາງພາກໃຕ້ ດ້ວຍກົນອຸປະກອນທີ່ວ່າ “...ເຈົ້າຟ້າງຸ່ມເກີດມາເປັນຄົນເຂັດຄົນຂວາງ,ແພ້ບ້ານແພ້ເມືອງຕ້ອງເອົາໃສ່ແພ້ໄຫຼນ້ຳເສຍ..” ໃນຄວາມເປັນຈິງແລ້ວ ສິ່ງດັ່ງກ່າວນັ້ນເປັນພຽງຂໍ້ອ້າງເພື່ອເອົາເປັນເຫດຜົນໃນການກະກຽມ,ເກັບກຳຂໍ້ມູນ ແລະ ສະສົມກຳລັງຕາມແຜນການທ້ອນໂຮມຫົວເມືອງລາວບູຮານຕ່າງໆເຂົ້າກັນເປັນອານາຈັກດຽວ. ໃນຂະນະທີ່ ເຈົ້າຟ້າງຸ່ມກຳລັງດຳເນີນການເຄື່ອນໄຫວເຕົ້າໂຮມກຳລັງຢູ່ພື້ນຖານຕາມທ້ອງຖິ່ນຕ່າງໆ ທາງພາກ ໃຕ້ນັ້ນ,ເຫດການທາງເມືອງຊວາກໍມີການປ່ຽນແປງ ປະກອບກັບສະພາບການໃນແຫຼມສຸວັນນະພູມກໍມີການປ່ຽນແປງອີກເຊັ່ນກັນ. ສະພາບການປ່ຽນແປງດັ່ງກ່າວນັ້ນໄດ້ກາຍເປັນເງື່ອນໄຂອັນດີໃຫ້ແກ່ແຜນການເຕົ້າໂຮມຫົວເມືອງລາວທີ່ຕັ້ງຢູ່ສອງຟາກຝັ່ງແມ່ນ້ຳຂອງເຂົ້າເປັນອານາຈັກດຽວກັນ ຂອງພະເຈົ້າຟ້າງຸ່ມ. ດັ່ງນັ້ນ ມາໃນປີ ຄ.ສ 1349 ພະເຈົ້າຟ້າງຸ່ມພ້ອມດ້ວຍພັກພວກໄດ້ນຳພາປະຊາຊົນ ດຳເນີນການທ້ອນໂຮມຫົວເມືອງລາວຕ່າງໆເຂົ້າກັນເປັນອານາຈັກເອກະພາບພາຍໃຕ້ຊື່ດຽວກັນ ເອີ້ນວ່າ “ ອານາຈັກລ້ານຊ້າງ ” ຢ່າງສຳເລັດຜົນໃນ ປີ ຄສ 1357 ຊຶ່ງມີສູນກາງການປົກຄອງຢູ່ ນະຄອນຊຽງທອງ.

¹⁷ ຫຼັກຖານທີ່ຍັງຍືນເຖິງການແຜ່ອຳນາດ ຄວບຄຸມດິນແດນລາວທາງພາກກາງແລະພາກໃຕ້ໄດ້ແກ່: “...ປະຕິມາກຳຮູບເຄົາລົບເຊັ່ນ ພະພຸດທະຮູບ ທີ່ສ້າງຂຶ້ນຕາມສິລະປະຂອມທີ່ຄົ້ນພົບຢູ່ເມືອງຊາຍຟອງ, ຮູບບັນຂະໜາດໃຫຍ່ຂອງພະເຈົ້າໄຊຍະວໍລະມັນທີ 7 ຢູ່ວັດທາດຫຼວງເໜືອ ແລະ ພະພຸດທະຮູບທີ່ຖ້ຳວັງຊ້າງແຂວງວຽງຈັນ. ສະຖາປັດຕະຍະກຳຂອມເຊັ່ນ ຜາສາດຫີນວັດພູຈຳປາສັກ, ເຮືອນຫີນທີ່ແຂວງສະຫວັນນະເຂດ ແລະ ສີລາຈາລຶກ ທີ່ຄົ້ນພົບຢູ່ເມືອງຊາຍຟອງ ແຂວງກຳແພງນະຄອນວຽງຈັນ ຄ.ສ 1977 ຊຶ່ງເວົ້າເຖິງການສ້າງໂຮງພະຍາບານຂອງພະເຈົ້າ ໄຊຍະວໍລະມັນ ໃນຄ.ສ 1186...”

2. ພັດທະນາການຂອງອານາຈັກລ້ານຊ້າງ

ອານາຈັກລ້ານຊ້າງ ເປັນອານາຈັກໜຶ່ງທີ່ມີພັດທະນາການທາງການເມືອງສັງຄົມຢ່າງຕໍ່ເນື່ອງຄືກັນກັບ ອານາຈັກອື່ນໆໃນແຖບອາຊີຕາເວັນອອກສຽງໃຕ້. ໂດຍທົ່ວໄປແລ້ວ ເຮົາສາມາດແບ່ງຂອບເຂດພັດທະນາການທາງສັງຄົມການເມືອງ ຂອງອານາຈັກລ້ານຊ້າງອອກເປັນ 3 ໄລຍະ ດັ່ງນີ້ :

2.1 ລ້ານຊ້າງ ສະໄໝຊຽງທອງ

ອານາຈັກລ້ານຊ້າງສະໄໝຊຽງທອງນີ້ ເປັນຊ່ວງທີ່ອານາຈັກລ້ານຊ້າງຢູ່ໃນໄລຍະເລີ່ມຕົ້ນ ແລະ ກຳລັງພັດທະນາຈາກສັງຄົມຂະໜາດນ້ອຍມາເປັນສັງຄົມຂະໜາດໃຫຍ່ທີ່ເປັນປົກແຜ່ນ. ອານາຈັກລ້ານຊ້າງສະໄໝຊຽງທອງນີ້ ກຳນົດເອົາແຕ່ ຄ.ສ 1357 ຈົນຮອດ ປີ ຄ.ສ1560 ແລະ ມີສູນກາງການປົກຄອງຢູ່ທີ່ ເມືອງຊຽງທອງ.

ບັນດາກະສັດທີ່ຄອບຄອງລ້ານຊ້າງຊຽງທອງ

ລຳດັບ	ປີຄອງລາດ	ຊື່ກະສັດ	ນາມມະຍົດ
1	ຄສ 1353 - 1373	ພະເຈົ້າຟ້າງຸ່ມ	ພະເຈົ້າຟ້າຫຼ້າທໍລະນີ ສີສັດຕະນາຄະນະຫຸດ
2	ຄສ 1374 - 1417	ພະເຈົ້າອຸນເຮືອນ	ພະຍາສາມແສນໄທ ໄຕຫຼວະນາຖາທິປັດ ສີສັດຕະນາຄະນະຫຸດ
3	ຄສ 1417 - 1428	ພະຍາລ້ານຄຳແດງ	
	ຄສ 1428 - 1430	ພະຍາພິມມະທັດ	ຄອງລາຊະບັນລັງ 10 ເດືອນ.
	ຄສ 1430 - 1431	ຫ້າວຄຳເຕັມ	ຄອງລາຊະບັນລັງ 5 ເດືອນ.
	ຄສ 1431 - 1432	ຫ້າວພິນໄຊ/ລືໄຊ	ຄອງລາຊະບັນລັງ 6 ເດືອນ.
	ຄສ 1432 - 1435	ຫ້າວຜາໄດ/ ໄຄບົວບານ	ຄອງລາຊະບັນລັງ 3 ປີ.
	ຄສ 1435 - 1436	ຫ້າວກ້ອນຄຳ	ຄອງລາຊະບັນລັງ 1 ປີ ກັບ 6 ເດືອນ.
	ຄສ 1436 - 1437	ຫ້າວຍຸນ / ຍຸຄອນ	ຄອງລາຊະບັນລັງ 8 ເດືອນ.
	ຄສ 1437 - 1439	ຫ້າວຄຳເກີດ	ຄອງລາຊະບັນລັງ 2 ປີ.
4	ຄສ 1456 - 1479	ຫ້າວ ວັງບູລີ	ພະເຈົ້າໄຊຍະຈັກກະພັດແຜ່ນແຜ່ວ
5	ຄສ 1479 - 1487	ເຈົ້າແທນຄຳ	ພະເຈົ້າສຸວັນນະບັນລັງ
6	ຄສ 1487 - 1496	ເຈົ້າຫຼ້າແສນໄຕ	ພະຍາຫຼ້າແສນໄຕຫຼວະນາດ
7	ຄສ 1497 - 1500	ພະເຈົ້າຊົມພູ	
8	ຄສ 1500 - 1520	ເຈົ້າວິຊຸນນະລາດ	ພະຍາວິຊຸນລາຊາໄຕຫຼວະນາທິປັດສີສັດຕະນາຄະນະຫຸດ
9	ຄສ 1521 - 1550	ເຈົ້າໂພທິສາລາດ	ພະໂພທິສາຣະລາດມະຫາລາຊາທິປະຕິຈັກກະພັດພູ ມິນນໍຣິນຫະລາດເຈົ້າ

ກ. ການປົກຄອງ:

ອານາຈັກລ້ານຊ້າງສະໄໝຊຽງທອງນີ້ ແມ່ນປົກຄອງດ້ວຍລະບອບສັກດິນາລວມສູນແບບກະຈາຍອຳນາດ. ກະສັດເປັນຜູ້ມີສິດເດັດຂາດໃນການແຕ່ງຕັ້ງຜູ້ເຂົ້າດຳລົງຕຳແໜ່ງສຳຄັນຕ່າງໆພາຍໃນອານາຈັກ ແລະ ເປັນຜູ້ມີສິດເດັດຂາດໃນການບໍລິຫານແຜ່ນດິນ. ການປົກຄອງໃນໄລຍະນີ້ ສ່ວນໃຫຍ່ໃຊ້ຄຳສັ່ງຫຼືພະລາຊະໂອງ ການຂອງເຈົ້າຊີວິດ ເປັນແນວທາງໃນການປະຕິບັດສົມທົບກັບ ຮິດ- ຄອງ ຊຶ່ງເອີ້ນວ່າ “ ຂະນົບທຳນຽມຫຼືປະເພນີ ” ທີ່ອີງໃສ່ຫຼັກທຳຄະຕິຄຳສອນຂອງພຸດທະສາສະໜາມາ ເປັນຫຼັກໃນການປົກຄອງ ແລະ ຄຸ້ມຄອງສັງຄົມ. ການຈັດການປົກຄອງຂອງອານາຈັກລ້ານຊ້າງສະໄໝຊຽງທອງນີ້ມີການປັບປຸງໃຫ້ເປັນລະບົບຊັດເຈນຂຶ້ນມາໂດຍຕະຫຼອດ ເພື່ອໃຫ້ມີຄວາມສອດຄ່ອງກັບການຂະ ຫຍາຍຕົວຂອງສັງຄົມ.

ຂ. ສັງຄົມ ແລະ ເສດຖະກິດ

ສັງຄົມສະໄໝລ້ານຊ້າງຊຽງທອງ ໄດ້ມີການແບ່ງຊັ້ນຄົນອອກເປັນປະເພດໃຫຍ່ໆດັ່ງນີ້: ກະສັດ, ຊຸນນາງ ຂ້າລາຊະການ ແລະ ໄພ່. ນອກຈາກນີ້ ຍັງມີຊັ້ນຄົນພິເສດ ຄື ພຣະສົງ. ການຄຸ້ມຄອງສັງຄົມໃນໄລຍະນີ້ ສ່ວນໃຫຍ່ໃຊ້ລະບົບຮິດ-ຄອງ ປະສົມປະສານກັບພະລາຊະໂອງການຂອງເຈົ້າຊີວິດທີ່ອີງໃສ່ຫຼັກທຳຄະຕິຄຳສອນຂອງພຸດທະສາສະໜາມາເປັນຜານໃນການຄວບຄຸມການປະພຶດປະຕິບັດຂອງຄົນໃນສັງຄົມ.

ພື້ນຖານເສດຖະກິດໃນສະໄໝຊຽງທອງ ແມ່ນການກະສິກຳໂດຍມີທັດຖະກຳ ແລະ ການຄ້າ ເປັນອົງປະກອບ. ເສດຖະກິດສະໄໝນີ້ເປັນເສດຖະກິດຂະໜາດນ້ອຍທີ່ມີລັກສະນະກະແຈກກະຈາຍ ແບບກຸ້ມຕົນເອງເພິ່ງ

ຕົນເອງ. ເຖິງແມ່ນວ່າລັດຈະມີແຜນການສົ່ງເສີມ ແລະ ຂະຫຍາຍເນື້ອທີ່ເຮັດການ ຜະລິດແຕ່ກໍຍັງຂຶ້ນກັບທຳມະຊາດເປັນສ່ວນໃຫຍ່. ການກະສິກຳປະກອບມີການປູກຝັງ,ການຫາປາ,ການລ້ຽງສັດ ແລະ ການເກັບຂອງປ່າ. ການປູກຝັງສ່ວນໃຫຍ່ແມ່ນການເຮັດນາດຳ, ການເຮັດສວນແລະການເຮັດໄຮ່. ການຫັດຖະກຳຂອງລ້ານຊ້າງ ເທົ່າທີ່ມີຫຼັກຖານທາງບູຮານຄະດີ ໂດຍສະເພາະປະເພດພາຊະນະເຄື່ອງໃຊ້, ເຄື່ອງເອ້ຍ້ອງຕ່າງໆ ທີ່ພົບເຫັນເປັນຈຳນວນຫຼວງຫຼາຍໃນດິນແດນລ້ານຊ້າງ ແຕ່ວ່າສິ່ງດັ່ງກ່າວນັ້ນ ຍັງບໍ່ທັນໄດ້ຮັບການພິສູດ ແລະ ຍືນຍັນຢ່າງເປັນທາງການວ່າມັນປະກົດຂຶ້ນໃນສະໄໝການປົກຄອງຂອງກະສັດລ້ານຊ້າງອົງໃດ. ການຫັດຖະກຳຂອງລ້ານຊ້າງໃນສະໄໝ ຊຽງທອງມີຫັດຖະກຳຕ່ຳ ແຜ່ນ, ປັ້ນດິນເຜົາ,ປະດິດເຄື່ອງເອ້ຍ້ອງ, ຄ້ວດລາຍ ແລະຫຼອມໂລຫະ.

ການຄ້າລ້ານຊ້າງສະໄໝຊຽງທອງມີສອງປະເພດ: ການຄ້າພາຍໃນ ແລະ ການຄ້າພາຍນອກ. ການຄ້າພາຍໃນໝາຍເຖິງການຄ້າລະຫວ່າງຫົວເມືອງພາຍໃນອານາຈັກ, ສ່ວນການຄ້າພາຍນອກ ໝາຍເຖິງການຄ້າຕ່າງແດນກັບອານາຈັກຕ່າງໆ. ຕາມຫຼັກຖານທາງປະຫວັດສາດຂອງອານາຈັກໄກ້ຄຽງບອກໃຫ້ຮູ້ວ່າອານາຈັກລ້ານຊ້າງສະໄໝຊຽງທອງມີການພົວພັນການຄ້າພາຍນອກກັບອານາຈັກຕ່າງໆ ມາແຕ່ດົນນານ ໂດຍຜ່ານສີ່ເສັ້ນທາງ ຄື ທາງຕາເວັນຕົກ,ທາງເໜືອ,ທາງຕາເວັນອອກ ແລະ ທາງໃຕ້. ດ້ວຍເຫດນັ້ນ “ ນະຄອນຊຽງທອງ ” ກໍ່ຈະເປັນລັດສູນກາງການຄ້າພາຍໃນພາກພື້ນທະວີບ.

ຄ. ການຕໍ່ສູ້ຕ້ານການຮຸກຮານຂອງສັກດິນາຕ່າງດ້າວ

ອານາຈັກລ້ານຊ້າງໃນສະໄໝຊຽງທອງ ເຖິງແມ່ນວ່າຈະມີຄວາມເຂັ້ມແຂງ ແລະ ເປັນທີ່ຕາງຂາມຂອງບັນດາອານາຈັກອ້ອມຂ້າງ ແຕ່ໃນບາງຊ່ວງອານາຈັກລ້ານຊ້າງກໍຖືກອານາຈັກສັກດິນາອ້ອມຂ້າງດຳເນີນການຂົ່ມຂູ່ ແລະ ຮຸກຮານ ເຊັ່ນ :

1) ສົງຄາມລ້ານຊ້າງ - ອານາມ:

ສົງຄາມລ້ານຊ້າງກັບສັກດິນາອານາມເກີດຂຶ້ນໃນລະຫວ່າງ ປີ ຄສ 1479 ໂດຍພະເຈົ້າເລ ແທ້ງຕົງກະສັດແຫ່ງອານາມທີ່ຕ້ອງການແຜ່ຂະຫຍາຍອານາເຂດ ແລະ ດິນແດນໄດ້ເປີດສາກດຳເນີນການຮຸກຮານອານາຈັກລ້ານຊ້າງພາຍໃຕ້ຂໍ້ອ້າງຂອງການເປີດສົງຄາມວ່າ “ສົງຄາມຂີ້ຊ້າງ” ດ້ວຍການຍົກກຳລັງເປັນ5 ທັບໃຫຍ່ບຸກຕີເຂົ້າທາງພາກເໜືອ ແລະ ພາກກາງ ຂອງອານາຈັກລ້ານຊ້າງແບບສາຍພ້າ. ສຸດທ້າຍກໍຖືກກອງທັບ ແລະປະຊາຊົນຊາວລ້ານຊ້າງຕີໃຫ້ປະລາໄຊ ແລະ ຂັບໄລ່ອອກຈາກອານາຈັກລ້ານຊ້າງຢ່າງບໍ່ເປັນລະບຽບ. ຜົນຂອງສົງຄາມຄັ້ງນີ້ ເຮັດໃຫ້ກະສັດແຫ່ງອານາມຍອມຮັບວ່າ “ ແຕ່ນີ້ເມື່ອໜ້າຢ່າຊວນຂ້າໄປຕີລາວອີກ”.

2) ສົງຄາມລ້ານຊ້າງ - ອະຍຸດທະຍາ

ສົງຄາມລະຫວ່າງລ້ານຊ້າງກັບອະຍຸດທະຍາ ເກີດຂຶ້ນໃນສະໄໝການປົກຄອງຂອງພະເຈົ້າໂພທິສາຣະຣາດ ໃນປີ ຄ.ສ 1533 ໂດຍແມ່ນສັກດິນາອະຍຸດທະຍາເປັນຜູ້ຍົກທັບມາຮຸກຮານອານາຈັກລ້ານ ຊ້າງ ພາຍໃຕ້ຂໍ້ອ້າງວ່າ“ ເພື່ອຈັບກຸມເອົາເຈົ້າໄຊຍະຣາຊາໄປລົງໂທດ ”ຕາມແຜນການຄວາມຕ້ອງການເພື່ອຂະຫຍາຍອິດທິພົນ ແລະ ດິນແດນຂອງສັກດິນາສະຫຍາມອະຍຸທະຍາ ໂດຍໃຊ້ກອງກຳລັງຫຼວງແຫ່ງອາຍຸດທະຍາບຸກໂຈມຕີເຂົ້າສູ່ດິນແດນອານາຈັກລ້ານຊ້າງ ຍຶດເອົາເມືອງວຽງຄຸກ ຊຶ່ງເປັນເມືອງສຳຄັນທາງດ້ານຕາເວັນຕົກຂອງນະຄອນວຽງຈັນ. ຜ່ານສົງຄາມຄັ້ງນີ້ , ກອງທັບອະຍຸດທະຍາທີ່ຕັ້ງຢູ່ທົ່ງສາລາຄຳ ແລະ ວຽງຄຸກໄດ້ຖືກກອງທັບປະຊາຊົນຊາວລ້ານຊ້າງທຳການບຸກຕີຂັບໄລ່ ຈົນແຕກທັບອອກຈາກດິນແດນລ້ານຊ້າງຢ່າງບໍ່ເປັນລະບຽບ ແລະ ໄດ້ສູນເສຍກຳລັງພົນ, ຊ້າງເສິກ ແລະ ມ້າເສິກເປັນຈຳນວນຫຼວງຫຼາຍ.

2.2 ລ້ານຊ້າງ ສະໄໝວຽງຈັນ

ອານາຈັກລ້ານຊ້າງສະໄໝວຽງຈັນນີ້ ເປັນຊ່ວງທີ່ອານາຈັກລ້ານຊ້າງມີຄວາມຈະເລີນຮຸ່ງເຮືອງ, ເພາະເປັນຊ່ວງທີ່ສັງຄົມລ້ານຊ້າງໄດ້ຜ່ານການບູລະນາການມາເປັນເວລາຍາວນານ. ດັ່ງນັ້ນ, ສັງຄົມລ້ານຊ້າງໃນໄລຍະນີ້ຈຶ່ງເປັນສັງຄົມທີ່ມີລະບົບແບບແຜນຢ່າງຊັດເຈນ. ການຄຸ້ມຄອງສັງຄົມມີການນຳໃຊ້ກົດ ໝາຍ ທີ່ເປັນລາຍລັກອັກສອນທີ່ອີງໃສ່ຫຼັກທຳຂອງພຸດທະສາສະໜາມາເປັນເຄື່ອງມືຊ່ວຍ ໃນການຄວບຄຸມຄົນໃຫ້ມີການຢູ່ຮ່ວມກັນໂດຍສັນຕິ. ອານາຈັກລ້ານຊ້າງສະໄໝວຽງຈັນນີ້ ກຳນົດເອົາ ແຕ່ ຄ.ສ 1560 ຈົນຮອດ ຄ.ສ 1713 ແລະ ມີສູນກາງການປົກຄອງຢູ່ທີ່ ເມືອງວຽງຈັນ.

ບັນດາກະສັດທີ່ປົກຄອງໃນສະໄໝລ້ານຊ້າງວຽງຈັນ:

ລຳດັບ	ປີຄອງລາດ	ຊື່ກະສັດ	ນາມມະຍົດ
1	ຄສ 1550 - 1572	ພະເຈົ້າເຊຖະວັງໂສ	ພະອຸໂຫພູທອນ ບໍວອນໄຊຍະເຊດຖາພູວະນາ ຖາທິປັດສີສັດຕະນາຄະນະຫຸດ
2	ຄສ 1573 - 1579	ພະຍາແສນສຸລິນທະລືໄຊ	ພະສຸມັງຄະລະໄອຍະໂກໂພທິສັດ
3	ຄສ 1575 - 1579	ພະເຈົ້າວໍລະວັງໂສ	ພະມະຫາອຸປະລາຊາວໍລະວັງໂສ
4	ຄສ 1580 - 1582	ພະຍາແສນສຸລິນທະລືໄຊ	ພະສຸມັງຄະລະໄອຍະໂກໂພທິສັດ
5	ຄສ 1582	ພະຍານະຄອນນ້ອຍ	
	ຄສ 1582 - 1590	ບໍ່ມີກະສັດປົກຄອງເປັນເວລາ 7 ປີ	
6	ຄສ 1591 - 1598	ພະໜໍ່ເມືອງ	
7	ຄສ 1598 - 1600	ພະວໍລະວິງສາ	ພະວໍລະວິງສາທຳມິກະລາດ
8	ຄສ 1600 - 1622	ພະອຸປະຍຸວະລາດ	
9	ຄສ 1623 - 1627	ພະຍາມະຫານາມ	ພະບັນດິດໂພທິສານ
10	ຄສ 1627 - 1638	ເຈົ້າໝ່ອມແກ້ວ	ພະໝ່ອມແກ້ວ
11	ຄສ 1638 - 1690	ເຈົ້າສຸລິຍະກຸມມານ ^②	ພະເຈົ້າສຸລິຍະວິງສາທຳມິກະລາດ
12	ຄສ 1690 - 1695	ເຈົ້າອົງຫຼໍ່	
13	ຄສ 1695 - 1698	ເຈົ້ານັນທະຣາດ	
14	ຄສ 1698 - 1730	ເຈົ້າໄຊອົງເວີ	ພະໄຊຍະເຊດຖາທິຣາດ 2

ອານາຈັກລ້ານຊ້າງພາຍຫຼັງທີ່ຍ້າຍສູນກາງການປົກຄອງຈາກຊຽງທອງມາຢູ່ວຽງຈັນແລ້ວ ບັນຫາທຳອິດ ທີ່ກະສັດລ້ານຊ້າງແຕ່ລະອົງໃນແຕ່ລະສະໄໝໄດ້ດຳເນີນໄປພ້ອມໆກັບການພັດທະນາອານາຈັກ ຄື ເຊັ່ນ:

^② ເຈົ້າສຸລິຍະກຸມມານ ເປັນໂອລົດຕູ້ທີສາມຂອງພະເຈົ້າຕ່ອນຄຳ ມີອ້າຍນ້ອງຮ່ວມອຸທອນນຳກັນສອງຄົນ ຄື ເຈົ້າຊົມພູ ແລະ ເຈົ້າບຸນຊູ. ພະເຈົ້າຕ່ອນຄຳເປັນໂອລົດຂອງພະໝ່ອມແກ້ວ.

ກ. ການປັບປຸງອານາຈັກ

- ການກຳນົດນະໂຍບາຍການປົກຄອງ ຄືການປັບປຸງລະບົບການຈັດຕັ້ງສາຍງານຂອງລັດໃຫ້ສອດຄ່ອງ ຊຶ່ງໄດ້ແກ່ ການກຳນົດຖານະແລະສິດອຳນາດຂອງສະຖາບັນກະສັດໃຫ້ຈະແຈ້ງ ພ້ອມທັງກຳນົດຖານະແລະສິດອຳນາດຂອງ ກົງຈັກການຊ່ວຍວຽກກະສັດໃຫ້ຊັດເຈນ. ການປັບປຸງລະບົບຕ່າງໆການປ້ອງກັນຊາດປ້ອງກັນຄວາມສະງົບໃຫ້ເຂັ້ມແຂງ ສ້າງລະບົບປ້ອງກັນນະຄອນຫຼວງ ດ້ວຍການປັບປຸງບູລະນະກຳແພງເມືອງ ແລະ ການສ້າງລະບົບການຄຸ້ມຄອງສັງຄົມດ້ວຍກົດໝາຍແລະລະບຽບການຕ່າງໆ, ກຳຈັດກຸ່ມຄົນທີ່ຂັດແຍ່ງແລະເປັນບໍລະປັກຕໍ່ອຳນາດລັດດ້ວຍຮູບການຕ່າງໆ. ດຳເນີນການສ້າງສາຍພົວພັນກັບອານາຈັກອ້ອມຂ້າງຢ່າງມີໄມຕຣີຈິດ ທັງໃນຮູບແບບສາຍສຳພັນທາງໂລຫິດ ແລະ ແບບສ້າງສິ່ງຖາວອນທາງວັດຖຸ.

- ການຈັດຕໍາແໜ່ງບໍລິຫານການປົກຄອງ ຄື ລະບົບບໍລິຫານອຳນາດສ່ວນກາງໃນສະໄໝລ້ານຊ້າງວຽງຈັນກວມເອົາເຂດເມືອງຫຼວງແລະເມືອງປ້ອມປາການຫຼືເອີ້ນວ່າເມືອງກາງຢ້າວ. ລະບົບບໍລິຫານການປົກຄອງສ່ວນກາງຮວມມີອຳນາດລາຊາຕະກູນ ແລະ ອຳນາດເສນາບໍດີ. ສະຖາບັນກະສັດປະກອບມີກະສັດ,ອຸປະລາດ, ລາຊະວົງ ແລະ ລາຊະບຸດ. ສະຖາບັນຂຸນນາງ ປະກອບມີ ຄະນະເສນາບໍດີຝ່າຍຂວາ,ຄະນະເສນາບໍດີຝ່າຍຊ້າຍ ແລະ ຄະນະເສນາບໍດີຝ່າຍກາງ. ຄະນະເສນາບໍດີ ຫຼື ເສນາມຸນຕີ ແມ່ນຄະນະບໍລິຫານວຽກງານຂອງອານາຈັກເຮັດໜ້າທີ່ເປັນກົງຈັກຊ່ວຍວຽກຂອງກະສັດ, ຮັບຜິດຊອບໃນຫຼາຍຖະແຫຼງການ, ມີການແບ່ງໜ້າທີ່ຂອບເຂດຮັບຜິດຊອບຢ່າງລະອຽດຊັດເຈນ. ອຳນາດທ້ອງຖິ່ນ ປະກອບມີເມືອງເອກເປັນນະຄອນຫຼວງ,ເປັນສູນກາງການປົກຄອງຂອງອານາຈັກ. ເຂື່ອນເມືອງເປັນເມືອງໃຫຍ່ເມືອງຍຸດທະສາດ,ເປັນເມືອງທີ່ມີການຈັດການປົກຄອງເປັນຂອງຕົນເອງ . ຂອບເມືອງ ເປັນເມືອງທີ່ຕັ້ງຢູ່ຕາມເຂດຊາຍແດນຂອງອານາຈັກ, ຜູ້ປົກຄອງເມືອງເຫຼົ່ານີ້ ມີຖານະເປັນເຈົ້າຄອງເມືອງ, ມີສັກດິນາ1200 ເງິນ. ອຳນາດການປົກຄອງຂຶ້ນກົງກັບເຂດຫຼວງທີ່ວຽງຈັນ.

ຂ. ສັງຄົມ ແລະ ເສດຖະກິດ

ໂຄງປະກອບສ້າງຂອງສັງຄົມສະໄໝລ້ານຊ້າງວຽງຈັນມີລັກສະນະຄ້າຍຄືກັບສະໄໝຊຽງທອງ ໂດຍພິຈາລະນາຕາມກົດໝາຍໂຄສະລາດເຫັນວ່າໂຄງປະກອບສ້າງທາງສັງຄົມໄດ້ມີການແບ່ງຊັ້ນຄົນອອກເປັນປະເພດທີ່ມີຄວາມຊັດເຈນພໍສົມຄວນ ຄື ແບ່ງອອກເປັນຊັ້ນຄົນໃຫຍ່ໆດັ່ງນີ້: ກະສັດ, ຂຸນນາງ ຂ້າລາຊະການ ແລະໄພ່ .ນອກຈາກນີ້ຍັງມີຊັ້ນຄົນພິເສດ ຄື ພະສົງ. ການຄວບຄຸມຄົນໃນສັງຄົມຖືເອົາກົດໝາຍເປັນຫຼັກສົມທົບກັບຮີດຄອງ ແລະ ຄຳສອນຂອງພຸດທະສາສະໜາບວກກັບວັນນະກຳຄຳສອນ. ລັດໃນສັງຄົມລ້ານຊ້າງວຽງຈັນຖືເອົາບັນຫາກຳລັງພົນຫຼືໄພ່ລາສະດອນເປັນອົງປະກອບພື້ນຖານທີ່ສຳຄັນຂອງການດຳລົງຄົງຕົວຂອງລັດ. ດັ່ງນັ້ນ, ລັດຈຶ່ງມີມາຕະການຕ່າງໆ ເພື່ອເຂົ້າຄວບຄຸມກຳລັງພົນໃຫ້ຢູ່ໃນກອບຂອງຮີດບ້ານຄອງເມືອງ ເພື່ອໃຫ້ມີການຢູ່ຮ່ວມກັນໂດຍສັນຕິ.

ໃນດ້ານເສດຖະກິດນັ້ນ ພື້ນຖານເສດຖະກິດຂອງລ້ານຊ້າງສະໄໝວຽງຈັນເປັນການກະສິກຳທັດຖະກຳ ແລະ ການຄ້າເປັນອົງປະກອບ. ເສດຖະກິດລ້ານຊ້າງທາກພິຈາລະນາຈາກຜົນຜະລິດ ແລະ ສິນ

ຄຳທີ່ສົ່ງອອກແລ້ວເຫັນວ່າເປັນເສດຖະກິດຂະໜາດນ້ອຍ,ມີລັກສະນະກະແຈກກະຈາຍ. ເຖິງວ່າລັດຈະມີແຜນການສົ່ງເສີມຂະຫຍາຍການຜະລິດແຕ່ກໍມີລັກສະນະຂຶ້ນກັບທຳມະຊາດ. ການກະສິກຳ ມີສອງປະເພດ: ການປູກຝັງແລະລ້ຽງສັດ.ການປູກຝັງແມ່ນໃຈກາງຂອງອາຊີບມີສອງຮູບແບບຄືການເຮັດນາດຳ ແລະ ການເຮັດໄຮ່ເຮັດສວນ. ສະໄໝການປົກຄອງຂອງພະເຈົ້າສຸລິຍະວົງສາລັດມີການສົ່ງເສີມການຜະລິດການກະສິກຳ ແລະ ອອກກົດລະບຽບກ່ຽວກັບການຄຸ້ມຄອງທີ່ດິນ. ການຫັດຖະກຳ ຕາມຫຼັກຖານແລ້ວໄດ້ຮັບການພັດທະນາໃຫ້ຂະຫຍາຍຕົວໃນທຸກດ້ານ. ຕາມການບັນທຶກຂອງທູດການຄ້າໂຮນລັງບອກໃຫ້ຮູ້ວ່າ ” ພໍ່ຄ້າຕ່າງແດນເຊັ່ນຈີນ,ສະຫຍາມ... ໄດ້ເອົາຜ້າຈາກອິນເດຍແລະຈີນມາແລກປ່ຽນກັບຜ້າຝ້າຍລາວລ້ານຊ້າງຢ່າງໜ້ອຍສາມຄັ້ງຕໍ່ປີ..” ການຄ້າ ໃນສະໄໝວຽງຈັນທຽບໃສ່ສະໄໝຊຽງທອງເຫັນວ່າມີການຂະຫຍາຍຕົວຫຼາຍຈົນເອີ້ນວ່າ “ ຍຸກຄຳ ” ຂອງລ້ານຊ້າງ. ອີງຕາມການບັນທຶກຂອງພໍ່ຄ້າຊາວຕາເວັນຕົກທີ່ເດີນທາງເຂົ້າມາວຽງຈັນໃນສະຕະວັດທີ 17 ບອກວ່າລ້ານຊ້າງມີສິນຄ້າຂາອອກຢູ່ສາມປະເພດ ຄື ແຮ່ທາດ,ເຄື່ອງປ່າ ຂອງດົງແລະແຜ່ນແພ.(Lejosne :1987:103-164). ສິນຄ້າສົ່ງອອກທີ່ມີລາຄາແພງໄດ້ແກ່: ຍານ,ຄັ້ງ,ງາຊ້າງ,ນໍ້າແຮດ ແລະ ແຮ່ທາດ. ສ່ວນສິນຄ້າຂາເຂົ້າແມ່ນເປັນສິນຄ້າປະເພດຟູມເພື່ອຍ. ລາຍຮັບສ່ວນໃຫຍ່ຂອງລັດໄດ້ມາຈາກງວດງາ,ອາກອນແລະການເກັບສ່ວຍ.ການຄ້າໃນເວລານັ້ນ ມີການໃຊ້ເງິນເປັນພາຫານສື່ກາງໃນການແລກປ່ຽນ. ຄຳຂອງເງິນກຳນົດເອົາ “ ບາດ “ ເປັນຫົວໜ່ວຍ.

ຄ. ການຕໍ່ສູ້ຕາມການຮຸກຮານຂອງສັກດິນາພະມ້າ

ສົງຄາມລ້ານຊ້າງກັບພະມ້າເກີດຂຶ້ນ ຫຼັງຈາກທີ່ພະເຈົ້າໄຊຍະເຊດຖາທິລາດກັບຈາກລ້ານນາມາປົກຄອງຢູ່ວຽງຈັນ ແລ້ວມອບບ້ານເມືອງໃຫ້ເຊື້ອສາຍກະສັດລ້ານນາພ້ອມດ້ວຍເສນາອາມາດພາກັນປົກຄອງ. ແຕ່ຍ້ອນຄວາມຄັດແຍ່ງພາຍໃນສັກດິນາລ້ານນາເອງ ຊຶ່ງສັກດິນາກຸ່ມໜຶ່ງໄດ້ໄປຂໍຄວາມຊ່ວຍເຫຼືອຈາກພະມ້າມາຊ່ວຍ ເລີຍກາຍເປັນສາເຫດໄດ້ນຳໄປສູ່ການເກີດສົງຄາມລ້ານຊ້າງກັບພະມ້າ ເຖິງສີ່ຄັ້ງຄື: ຄັ້ງທີ 1 ເກີດຂຶ້ນໃນປີ ຄສ1564 ໂດຍແມ່ນພະມ້າເປັນຜູ້ປະລາໄຊ; ຄັ້ງທີສອງເກີດຂຶ້ນໃນປີ ຄສ 1571 ແລະຄັ້ງທີສາມໃນປີ ຄສ 1574 ກໍຍັງແມ່ນພະມ້າເປັນຜູ້ປະລາໄຊອີກ. ແຕ່ສົງຄາມຄັ້ງທີສີ່ທີ່ເກີດຂຶ້ນໃນປີ ຄສ 1575 ນັ້ນ ແມ່ນພະມ້າເປັນຜູ້ໄດ້ຮັບໄຊຊະນະ. ເຖິງແມ່ນວ່າ ພະຍາແສນສຸລິນຈະເປັນຜູ້ຊຳນານສົງຄາມມາແລ້ວກໍຕາມ, ພະອົງກໍບໍ່ສາມາດນຳພາກອງທັບແລະປະຊາຊົນລ້ານຊ້າງ ສະກັດກັ້ນການຮຸກຮານຂອງ ກອງທັບບູເລັງນອງຄັ້ງນີ້ໄດ້. ໃນທີ່ສຸດກອງທັບພະມ້າກໍສາມາດຍຶດຄອງນະຄອນຫຼວງວຽງຈັນແລະໄດ້ແຕ່ງຕັ້ງມະຫາອຸປະຮາດວໍຣະວັງໂສ ເປັນເຈົ້າແຜ່ນດິນລ້ານຊ້າງ. ນັບແຕ່ນັ້ນມາ ອານາຈັກລ້ານຊ້າງກໍໄດ້ຕົກເປັນປະເທດສະລາດຂອງສັກດິນາພະມ້າ ແລະ ແກ່ຍາວເປັນເວລາ 20 ກວ່າປີ. ຈົນມາຮອດປີ ຄສ 1600 ພະເຈົ້າວໍລະວົງສາຈິ່ງສາມາດປະກາດເອກະລາດອອກຈາກພະມ້າໄດ້ສຳເລັດ.

2.3 ລ້ານຊ້າງສະໄໝແຕກແຍກ

ອານາຈັກລ້ານຊ້າງສະໄໝນີ້ເປັນຍຸກສະໄໝທີ່ອານາຈັກລ້ານຊ້າງມີຄວາມຂັດແຍ່ງພາຍໃນ ໂດຍສະເພາະກຸ່ມສັກດິນາທີ່ມີອຳນາດຫຼັງຈາກການສິ້ນພະຊົນຂອງພະເຈົ້າສຸລິຍະວົງສາ. ການຂັດແຍ່ງພາຍໃນ

ຂອງກຸ່ມສັກດິນານີ້ ໄດ້ກາຍເປັນສາເຫດເຮັດໃຫ້ອານາຈັກລ້ານຊ້າງທີ່ເຄີຍຮຸ່ງເຮືອງ ແລະ ເປັນເອກະພາບມາ ແຕ່ບູຮານນະການຕ້ອງຍຸດຕິແລ້ວຖືກແບ່ງອອກເປັນ 3 ອານາຈັກ ຄື : ປີ ຄສ 1707 ແຍກອອກເປັນ 2 ອານາຈັກ ລະຫວ່າງວຽງຈັນກັບຫຼວງພຣະບາງ ແລະ ປີ ຄສ 1713 ແຍກເປັນສາມອານາຈັກຄືຈຳປາສັກແຍກ ອອກຈາກວຽງຈັນ. ສຸດທ້າຍກໍ່ຖືກຢູ່ໃຕ້ອິດທິພົນຂອງສັກດິນາຕ່າງດ້າວ ໂດຍສະເພາະສັກດິນາສະຫຍາມ ໃນປີ ຄ.ສ 1779. ອານາຈັກຊ່ວງນີ້ກຳນົດເອົາແຕ່ ຄ.ສ 1713 ຈົນຮອດ ຄ.ສ 1893.

2.3.1 ການແຊກແຊງ ແລະ ຍຶດຄອງລາວຂອງສັກດິນາສະຫຍາມ

ສວຍໂອກາດທີ່ອານາຈັກລ້ານຊ້າງກຳລັງມີຄວາມຄັດແຍ່ງພາຍໃນ ປະກອບກັບແນວຄິດ ຄຽດແຄ້ນສັກດິນາລາວ ແລະ ແນວຄິດຂະຫຍາຍອານາເຂດຂອງສັກດິນາສະຫຍາມທີ່ຕ້ອງການຄວາມເປັນ ໃຫຍ່ ສົມທົບກັບການຮ້ອງຂໍກຳລັງຊ່ວຍເຫຼືອຂອງພັກພວກພະວໍລະລາດວົງສາໂດຍສະເພາະທ້າວກຳໄດ້ມີ ສານເຖິງກຸງທິນບູລີໃຫ້ເອົາກຳລັງມາຊ່ວຍ; ພະຍາຕາກສິນຈຶ່ງເຫັນເປັນໂອກາດເພາະສົມນຳເອົາກຳລັງຂຶ້ນ ມາບຸກຕີເອົາອານາຈັກລ້ານຊ້າງດ້ວຍການຍຶດເອົານະຄອນຈຳປາສັກໃນປີຄ.ສ1776 ແລະ ມາໃນປີ ຄ.ສ 1778 ກໍລະດົມກຳລັງພົນເປັນຈຳນວນຫຼວງຫຼາຍສືບຕໍ່ສົງຄາມຮຸກຮານບຽດຍຶດເອົານະຄອນວຽງຈັນ ແຕ່ກໍ ຖືກກອງ ທັບຂອງປະຊາຊົນລາວຊາວນະຄອນວຽງຈັນທຳການຕໍ່ຕ້ານຄືນຢ່າງແຂງແຮງ ຈົນມາຮອດປີ ຄ.ສ 1779 ສັກດິນາສະຫຍາມຈຶ່ງສາມາດຍຶດຄອງນະຄອນວຽງຈັນໄດ້.

ຫຼັງຈາກຍຶດເອົານະຄອນຈຳປາສັກຂອງເຈົ້າໄຊຍະກຸມມານ ແລະ ຍຶດເອົານະຄອນວຽງຈັນ ຂອງເຈົ້າສິລິບຸນຍະສານ ໄດ້ແລ້ວ ພວກສັກດິນາສະຫຍາມກໍ່ບັງຄັບໃຫ້ເຈົ້າສຸລິຍະວົງແຫ່ງອານາຈັກຫຼວງ ພຣະບາງຍອມເປັນເມືອງສ່ວຍຂອງສະຫຍາມ. ຈາກນັ້ນພວກສັກດິນາສະຫຍາມໃຕ້ການບັນຊາຂອງມະຫາ ກະສັດສຶກກຳດຳເນີນການກວາດຕ້ອນເອົາຄົນລາວພ້ອມດ້ວຍວັດຖຸສິ່ງຂອງທີ່ມີຄ່າລົງໄປບາງກອກ.

2.3.2 ການຕໍ່ສູ້ຕ້ານສັກດິນາສະຫຍາມຂອງປະຊາຊົນລາວ ຄ.ສ 1779 -1829

ໃນຕະຫຼອດທີ່ສັກດິນາສະຫຍາມຍຶດຄອງລ້ານຊ້າງນັ້ນປະຊາຊົນລາວ ໄດ້ຖືກກົດຂີ່ຊຸດຮີດ ຢ່າງໜັກໜ່ວງ ບໍ່ວ່າຈະເປັນກຸ່ມຄົນທີ່ຍັງອາໄສໃນຖິ່ນເດີມແລະກຸ່ມຄົນທີ່ຖືກກວາດຕ້ອນໄປ ໂດຍສະເພາະ ກຸ່ມຄົນລາວທີ່ຖືກກວາດຕ້ອນໄປໄດ້ຖືກບັງຄັບໃຫ້ຊຸດຄອງອ້ອມ ບາງກອກ ແລະ ວຽກສັບພະທຸກອື່ນໆ; ຜູ້ທີ່ ເປັນນາຍຊ່າງກໍ່ຖືກບັງຄັບໃຫ້ສ້າງຫໍໂຮງ, ພະລາຊະວັງໃຫ້ແກ່ສັກດິນາ, ຊຸນນາງສະຫຍາມ. ເວົ້າລວມແລ້ວ ຄົນລາວເຫຼົ່ານັ້ນໄດ້ຖືກບັງຄັບໃຫ້ເປັນທາດຮັບໃຊ້ສັກດິນາສະຫຍາມ. ດັ່ງນັ້ນ,ໃນຕະຫຼອດທີ່ສັກດິນາສະ ຫຍາມ ປົກນັ້ນ ປະຊາຊົນລາວກໍ່ໄດ້ກຳເນີນການເຄື່ອນໄຫວຕໍ່ຕ້ານໂດຍຕະຫຼອດ ເປັນຕົ້ນຂະບວນການ ຕໍ່ຕ້ານສະຫຍາມຂອງຊາວຈຳປາສັກທີ່ນຳພາໂດຍເຈົ້າໂອ, ເຈົ້າອິນໃນປີ ຄສ 1780 -1782 ໃນນັ້ນຂະບວນ ການທີ່ເດັ່ນ ຄື ຂະບວນການທີ່ນຳພາໂດຍເຈົ້າອະນຸວົງ 1826-1829. “

ສົມເດັດພະເຈົ້າອະນຸວົງເປັນລາຊະບຸດຂອງ ເຈົ້າສິລິບຸນຍະສານ, ເປັນພະອະນຸຊາ (ນ້ອງ ຊາຍ) ຂອງ ເຈົ້ານັນທະເສນ ແລະ ເຈົ້າອິນທະວົງ. ພະອົງເກີດປີ ຄສ 1767 ຖືກຈັບໄປເປັນຕົວປະກັນທີ່ ບາງກອກໃນປີ ຄສ 1779 ແລະໄດ້ຖືກແຕ່ງເປັນມະຫາອຸປະຮາດໃນປີ ຄສ1795 ແລ້ວຂຶ້ນເປັນກະສັດແຫ່ງ

ອານາຈັກລ້ານຊ້າງວຽງຈັນ. ປີ ຄສ 1804 ຄສ 1826 ດໍາເນີນການກູ້ຊາດ ແລະ ຄສ1829 ໄດ້ສິ້ນພະຊົນທີ່ບາງກອກ.

ພາຍຫຼັງຂຶ້ນຄອງລາດ ພະອົງໄດ້ປັບປຸງກົງຈັກການປົກຄອງ ແລະ ພື້ນຟູ ອານາຈັກລ້ານຊ້າງໃຫ້ກັບຄືນສູ່ປົກກະຕິ ເຊັ່ນ: ສ້າງພະລາຊະວັງ, ຫໍໂຮງ, ວັດວາອາຮາມ¹⁸... ໃນປີ1822 ພະອົງໄດ້ຫາວິທີສົ່ງເຈົ້າລາຊະບຸດໂຍໂປປົກຄອງຈໍາປາສັກ ແລະ ດໍາເນີນການເກັບກ່ອມກະສັດຫຼວງພະບາງໃຫ້ຮ່ວມມືກັນເພື່ອກອບກູ້ເອກະລາດ, ອິດສະຫຼະພາບຄືນມາ. ສວຍໂອກາດ ທີ່ສະຖານະການຢູ່ສະຫຍາມມີການປ່ຽນແປງຄືໃນເວລາ ນັ້ນກະສັດສະຫຍາມລາຊະການທີສອງພະພຸດທະເລີດຫຼ້ານະພາໄລ¹⁹ ໄດ້ສິ້ນພະຊົນ ແລະ ມີການຊ່ວງຊິງ ບັນລັງຢູ່ກຸງເທບ, ເຈົ້າອະນຸວົງ ຈຶ່ງໄດ້ຮັບຮ່ອນກະກຽມການລຸກຮືຂຶ້ນ ກອບກູ້ເອກະລາດ, ອິດສະຫຼະພາບຢ່າງຈິງຈັງ. ພາຍຫຼັງກະກຽມຮຽບຮ້ອຍແລ້ວ, ໃນຕົ້ນປີ ຄ.ສ 1827ການເຄື່ອນທັບໄດ້ເລີ່ມຕົ້ນຂຶ້ນໂດຍແບ່ງເປັນ ສາມປົກ ຄື: ປົກທີ1 ແລະ ທີ2 ອອກຈາກວຽງຈັນ ແລະ ປົກທີ 3 ອອກຈາກຈໍາປາສັກ. ໃນຂະນະທີ່ກອງທັບລ້ານຊ້າງພວມເຄື່ອນໄຫວອົບພະຍົກຄອບຄົວຊາວລາວກັບຄືນບ້ານເດີມຢູ່ນັ້ນ, ກອງທັບສະຫຍາມໄດ້ເຄື່ອນອອກມາຈາກກຸງເທບ ແລະ ຈາກພະຕະບອງ ຢ່າງຂະໜາດໃຫຍ່, ມີທັງກອງທະຫານຮັບຈ້າງຕ່າງຊາດ ເຊັ່ນ: ອັງກິດ, ຂະແມ, ມອນ ... ສະນັ້ນ, ກອງທັບລ້ານຊ້າງໄດ້ຖອຍທັບກັບຄືນເພື່ອຮັກສາກໍາລັງ ແລະ ປ້ອງກັນວຽງຈັນໄວ້. ຜ່ານການສູ້ຮົບຢ່າງດຸເດືອດ, ເຖິງວ່າກອງ ທະຫານລ້ານຊ້າງ ອົງອາດກ້າຫານປານໃດກໍຕາມ ກໍບໍ່ສາມາດສະກັດກັ້ນ ກອງທັບສະຫຍາມທີ່ມີກໍາລັງພົນຫຼວງຫຼາຍ ແລະ ອາວຸດທັນສະໄໝກວ່າ; ແມ່ທັບລ້ານຊ້າງ ຫຼາຍຄົນ ໄດ້ເສຍສະຫຼະຊີວິດ ຢ່າງວິລະຊົນ ເຊັ່ນ: ພະຍານະລິນ ...

ເມື່ອຊຶ່ງຊາກໍາລັງເຫັນວ່າຈະຕ້ານທານ ກອງທັບສະຫຍາມບໍ່ໄດ້, ເຈົ້າອະນຸວົງ ຈຶ່ງໄດ້ພາຄອບຄົວໜີໄປຢູ່ຫວຽດນາມ(ເມືອງວິນ) ເພື່ອປັບປຸງກໍາລັງຕໍ່ສູ້ອີກຄັ້ງໜຶ່ງ. ສ່ວນກອງທັບສະຫຍາມພາຍຫຼັງທີ່ບຸກຍຶດເອົານະຄອນວຽງຈັນໄດ້ແລ້ວ ພວກເຂົາກໍດໍາເນີນການບຸ້ນສະດົມຍຶດເອົາ ເງິນ ຄໍາ ຊັບສົມບັດ, ພະພຸດທະຮູບອົງສໍາຄັນ: ພະສຸກ, ພະໃສ, ພະເສີມ, ພະແຊກຄໍາ, ພະແກ່ນຈັນ, ພະເງິນຫຼໍ່, ພະເງິນບຸ, ພະສັນສົມມໍ, ພະນາກ ສະຫວາດ, ພະສິ່ງນໍ້າ, ພະນາກປົກສີລາ . . . ຕັດຕົ້ນໄມ້ກິນໝາກ, ທໍາລາຍກໍາແພງເມືອງວຽງຈັນ; ຈາກນັ້ນ ພວກເຂົາກໍຈັບກຸມກວາດຕ້ອນຊາວວຽງຈັນ ໄປບາງກອກ ແລະ ຈູດເຜົາວຽງຈັນອີກ. ສ່ວນພະເຈົ້າອະນຸວົງ, ເຈົ້າລາຊະວົງ ຫຼັງຈາກປັບປຸງກໍາລັງຢູ່ອານາມໄດ້ປີ ໜຶ່ງ ກໍໄດ້ກັບຄືນມາວຽງຈັນແລະຍຶດເອົາເມືອງວຽງຈັນຄືນ. ຈາກນັ້ນກໍວາງແຜນການແລະຈັດຕັ້ງກໍາລັງເພື່ອປົດປ່ອຍດິນແດນແຕ່ກໍບໍ່ສາມາດດໍາເນີນຕາມແຜນ ການໄດ້ສໍາເລັດເນື່ອງຈາກຂາດກໍາລັງຄົນ. ສະນັ້ນ ເຈົ້າອະນຸວົງຈຶ່ງໄດ້ຕັດສິນໃຈໜີຈາກວຽງຈັນອີກຄັ້ງ, ແຕ່ຖືກກອງທັບສະຫຍາມນໍາຈັບຕົວໄດ້ຢູ່ແດນເມືອງພວນ. ຈາກນັ້ນ ພະອົງພ້ອມຄອບຄົວໄດ້ຖືກຄຸມຕົວໄປກຸງເທບ ແລະ ພະອົງໄດ້ຖືກທໍລະມານຈົນສິ້ນພະຊົນໃນປີຄ.ສ 1829. ຂະບວນການຕໍ່ສູ້ດັ່ງກ່າວນີ້

¹⁸ ວັດສີສະເກດ, ວັດສີບຸນເຮືອງ (ໜອງຄາຍ) ...

¹⁹ ພະນັ່ງເກົ້າ ໄດ້ຂຶ້ນສະເຫວີຍລາດແທນ.

ເຖິງແມ່ນວ່າຈະບໍ່ປະສົບຜົນສໍາເລັດກໍຕາມ ແຕ່ມັນກໍໄດ້ເປັນແວ່ນແຍງ ແລະ ເປັນບົດຮຽນອັນປະເສີດໃຫ້ແກ່ຊາວລາວໃນຮຸ້ນຄົນຕໍ່ມາຮຳຮຽນເອົາເປັນແບບຢ່າງ.

2.3.3 ສະໜາບຂອງອານາຈັກລ້ານຊ້າງ ແຕ່ປີ ຄສ 1829-1893

ອານາຈັກລ້ານຊ້າງແຕ່ປີ ຄສ 1829-1893 ເປັນຊ່ວງທີ່ອານາຈັກລ້ານຕົກເປັນເມືອງຂຶ້ນຂອງ ສັກດິນາສະຫຍາມ ແລະ ເປັນຊ່ວງທີ່ອານາຈັກລ້ານຊ້າງຖືກທຳລາຍຢ່າງໜັກໜ່ວງ ຈາກການກະທຳຂອງ ສັກດິນາສະຫຍາມ ຊຶ່ງຄົນລາວທັງຊາດບໍ່ສາມາດລືມ ແລະ ອະໄພໃຫ້ໄດ້.

ຫຼັງຈາກສັກດິນາສະຫຍາມສໍາເລັດໃນ ແຜນການປາບປາມຂະບວນການກູ້ຊາດຂອງປະຊາຊົນລາວແລ້ວ, ສັກດິນາສະຫຍາມໄດ້ດຳເນີນການຈັດການປົກຄອງລາວຕາມນະໂຍບາຍ” ກິນກິນຊາດອື່ນ ເພື່ອຫັນເອົາລາວລ້ານຊ້າງເປັນເມືອງຂຶ້ນໂດຍກົງ ແລະ ຕະຫຼອດການ ”. ພວກເຂົາໄດ້ຈັດແບ່ງອານາຈັກລ້ານຊ້າງອອກເປັນ 3 ເຂດ ເພື່ອປົກຄອງ : ຫົວເມືອງລາວພາກຕາເວັນອອກສຽງເໜືອ, ຫົວເມືອງລາວພາກຕາເວັນອອກ ແລະ ຫົວເມືອງລາວພາກເໜືອ²⁰ ຊຶ່ງແຕ່ລະເຂດມີຂ້າຫຼວງໃຫຍ່ສະຫຍາມປະຈຳການແລະ ບັນຊາໂດຍກົງ. ຈາກນັ້ນສັກດິນາ ສະຫຍາມກໍໄດ້ດຳເນີນການເກັບສ່ວຍຈາກຊາວລາວລ້ານຊ້າງຢ່າງໜັກໜ່ວງ ພ້ອມທັງບັງຄັບໃຫ້ສົ່ງບັນນາການ: ຕົ້ນໄມ້ເງິນ, ຕົ້ນໄມ້ຄຳ, ງາຊ້າງ, ໝາກແໜ່ງ... ນອກຈາກກົດຂີ່ຂູດຮີດທາງດ້ານເສດຖະກິດແລ້ວ, ສັກດິນາສະຫຍາມຍັງໄດ້ອອກນະໂຍບາຍບີບຮັດທາງດ້ານຈິດໃຈຂອງຄົນລາວ ເຊັ່ນ ໃນປີຄສ 1865 ສັກດິນາສະຫຍາມໄດ້ອອກກົດໝາຍ”ຫ້າມຄົນລາວເປົ່າແຄນ” ຊຶ່ງເປັນການບີບບັງຄັບທີ່ໄຮ້ມະນຸດສະທຳທີ່ສຸດ.

ຕໍ່ມາເພື່ອເຮັດໃຫ້ການປົກຄອງລາວຮັດກຸມກວ່າເກົ່າ ສັກດິນາສະຫຍາມກໍໄດ້ຈັດແບ່ງຫົວເມືອງລາວຄືນໃໝ່ ຄື ແບ່ງອອກເປັນ 4 ເຂດໃຫຍ່²¹ ມາໃນປີ ຄສ 1890 ແລະປີ ຄສ 1981²² ເພື່ອແນໃສ່ສະກັດກັ້ນຂະບວນການຕໍ່ສູ້ຂອງປະຊາຊົນລາວ ແລະ ການແຊກແຊງຂອງຈັກກະພັດຝຣັ່ງ. ແຕ່ເຖິງຢ່າງໃດກໍຕາມ ພວກສັກດິນາສະຫຍາມກໍບໍ່ສາມາດຍຸຕິການຕໍ່ສູ້ຂອງຊາວລາວຜູ້ຮັກຊາດໄດ້ ແລະ ບໍ່ສາມາດຢັບຢັ້ງການແຜ່ອິດທິພົນຂອງຈັກກະພັດລ່າເມືອງຂຶ້ນຝຣັ່ງເຂົ້າສູ່ດິນແດນລາວຝັ່ງຊ້າຍແມ່ນ້ຳຂອງໄດ້.

ບົດທີ 5

ລາວສະໄໝໃໝ່ ແລະ ປັດຈຸບັນ

²⁰ ຮວມມີ ຫົວເມືອງລາວພາກຕາເວັນອອກສຽງເໜືອ ມີສູນກາງຢູ່ໜອງຄາຍ, ຫົວເມືອງລາວພາກຕາເວັນອອກ ມີສູນກາງຢູ່ຈຳປາສັກ, ຫົວເມືອງລາວພາກເໜືອ ມີສູນກາງຢູ່ ຫຼວງພະບາງ.
²¹ ຮວມມີ ຫົວເມືອງລາວຝ່າຍຕາເວັນອອກ(ສູນກາງຢູ່ຈຳປາສັກ), ຫົວເມືອງລາວຝ່າຍຕາເວັນອອກສຽງເໜືອ: ສູນກາງຢູ່ອຸບົນລາຊະທານີ, ຫົວເມືອງລາວຝ່າຍເໜືອ(ສູນກາງຢູ່ໜອງຄາຍ), ຫົວເມືອງລາວຝ່າຍກາງ(ສູນກາງຢູ່ນະຄອນລາຊະສີມາ).
²² ຮວມມີ ຫົວເມືອງລາວກາງ (ສູນກາງຢູ່ ອຸບົນລາຊະທານີ), ຫົວເມືອງລາວພວນ (ສູນກາງຢູ່ ໜອງຄາຍ), ຫົວເມືອງລາວກາງ (ສູນກາງຢູ່ ນະຄອນລາຊະສີມາ) ແລະ ຫົວເມືອງລາວພຸງຂາວ(ສູນກາງຢູ່ ຫຼວງພະບາງ).

1893-1954

ລາວສະໄໝໃໝ່ :

ປະຫວັດສາດລາວສະໄໝໃໝ່ນີ້ກຳນົດເອົາແຕ່ປີ ຄສ 1893 ຈົນຮອດປີຄສ 1975 ຊຶ່ງເປັນຊ່ວງທີ່ ຊາດລາວເຮົາຕ້ອງປະເຊີນກັບການແຊກແຊງ, ຮຸກຮານ ແລະ ຄອບຄອງຂອງຈັກກະພັດຕ່າງດ້າວເຊັ່ນ: ຈັກກະພັດຝຣັ່ງ, ຍີ່ປຸ່ນ ແລະ ອະເມຣິກາ ກ່ອນທີ່ປະຊາຊົນລາວຈະຕໍ່ສູ້ຂັບໄລ່ໄດ້ສຳເລັດໃນປີ ຄສ 1975 ຊຶ່ງຈະນຳສະເໜີດັ່ງນີ້:

1. ການຄອບຄອງລາວຂອງຝຣັ່ງ

ຫຼັງຈາກທີ່ຈັກກະພັດລ່າເມືອງຂຶ້ນຝຣັ່ງສຳເລັດໃນການແຊກແຊງ ແລະ ຍຶດຄອງລາວແລ້ວ ພວກເຂົາກໍ ດຳເນີນການຕັດແບ່ງດິນແດນລາວມາ

1.1 ການຕັດແບ່ງດິນລາວຂອງຝຣັ່ງ

ກ. ຊາຍແດນດ້ານທິດຕາເວັນຕົກ

ວັນທີ 3 ຕຸລາ ຄ.ສ 1893 ຈັກກະພັດຝຣັ່ງກັບສັກດິນາສະຫຍາມໄດ້ເຮັດສັນຍາສັນຍາເພື່ອ ແບ່ງປັນດິນແດນກັນຄອບຄອງ ຊຶ່ງເອີ້ນວ່າ “ ສັນຍາສັນຍາບາງກອກ”. ສັນຍານີ້ໄດ້ຕັດແບ່ງດິນແດນ ອານາຈັກລາວລ້ານຊ້າງອອກເປັນສອງສ່ວນ ຄື ຝັ່ງຊ້າຍແມ່ນ້ຳຂອງຂຶ້ນກັບຝຣັ່ງ ແລະ ຝັ່ງຂວາແມ່ນ້ຳຂອງ ຂຶ້ນກັບສະຫຍາມ ໂດຍກຳນົດເອົາລຳນ້ຳຂອງເປັນເສັ້ນຊາຍແດນລະຫວ່າງ ລາວ - ສະຫຍາມ ຊຶ່ງການກຳ ນົດນັ້ນເປັນການລ່ວງລະເມີດສິດທິພື້ນຖານຂອງປະຊາຊົນລາວ. ສະນັ້ນ ເຂົາເຈົ້າໄດ້ທຳການຕໍ່ຕ້ານ, ຄັດ ຄ້ານ,ປະທ້ວງຝຣັ່ງ ແລະ ສະຫຍາມ ດ້ວຍຫຼາຍຮູບການອັນເປັນຜົນເຮັດໃຫ້ຝຣັ່ງແລະສະຫຍາມ ຈຳຕ້ອງເຈ ລະຈາແບ່ງປັນດິນແດນກັນຄືນໃໝ່ໃນວັນທີ 13 ກຸມພາ 1904. ໂດຍທີ່ສະຫຍາມຍົກເອົາດິນແດນຝັ່ງ ຂວາຂອງ ແຂວງຫຼວງພະບາງ ຮວມທັງໄຊຍະບູລີ ແລະ ຈຳປາສັກ ໃຫ້ແກ່ຝຣັ່ງ. ມາຮອດປີ ຄ.ສ 1907²³ຝ ຣັ່ງ ໄດ້ຍົກດິນແດນ ເມືອງດ່ານຊ້າຍໃຫ້ແກ່ ສະຫຍາມ ເພື່ອແລກປ່ຽນເອົາແຂວງສຽມຮຽບ, ສີໂສພິນ, ພະຕະ ບອງ ແລະ ພະນົມສິກ ຂອງ ກຳປູເຈຍ.

ຮຸມຮຽນ 1923
ເປັນຕົ້ນ

ສ່ວນຊາຍແດນດ້ານຕາເວັນຕົກສຽງເໜືອນັ້ນ ຈັກກະພັດຝຣັ່ງ ກໍໄດ້ເຈລະຈາຕົກລົງເຊັນສັນຍາ ກັນກັບອັງກິດໃນວັນທີ 20 ເມສາ 1904 ໂດຍໄດ້ກຳນົດວ່າ ບໍ່ໃຫ້ອັງກິດຍຶດປະເທດສະຫຍາມເປັນຫົວເມືອງ ຂຶ້ນ, ໃຫ້ສະຫຍາມເປັນລັດກັນຊົນລະຫວ່າງຝຣັ່ງກັບອັງກິດ ແລະ ໄດ້ກຳນົດຊາຍແດນ ລາວ-ພະມ້າ ໂດຍກຳ ນົດ ເອົາຄອງນ້ຳເລິກຂອງ ແມ່ນ້ຳຂອງເປັນເສັ້ນແບ່ງເຂດແດນ. ສັນຍານີ້ ເຮັດໃຫ້ປະເທດລາວ ເສຍດິນ ແດນຝັ່ງຂວາແມ່ນ້ຳຂອງ ເຊັ່ນ: ເມືອງຊຽງຕຸງ, ທ່າເຕື້ອ, ທົ່ງຂີ້ເຫລັກ, ລັດຊານ, ຊຽງລາບ, ເມືອງຍອງ ຈົນ ຮອດປະຈຸບັນ.

²³ ສັນຍາ 1904 ແລະ 1907 ໄດ້ກາຍເປັນບັນທັດ ຂີດເສັ້ນຊາຍແດນລາວທາງພາກຕາເວັນຕົກ ຈົນຮອດປະຈຸບັນ. ຈາກບັນ ດາສັນຍາທີ່ ຝຣັ່ງ ແລະ ສະຫຍາມຕົກລົງກັນນັ້ນ, ປະຊາຊົນລາວໄດ້ສູນເສຍດິນແດນຝັ່ງຂວາແມ່ນ້ຳຂອງເກືອບໝົດ ໃຫ້ແກ່ສະ ຫຍາມ ເຊັ່ນ: ເລີຍ, ເພັດສະບູນ, ໜອງຄາຍ, ອຸດອນ, ຂອນແກ່ນ, ນະຄອນພະນົມ, ສະກິນນະຄອນ, ມະຫາສາຣະຄາມ, ກາຣະສິນ, ຮ້ອຍເອັດ, ຣາຊະສີມາ, ບູຣີຣຳ , ສຸຣິນ, ສີສະເກດ, ອຸບົນລາຊະທານີ, ລຳປາງ, ຊຽງຮາຍ, ແພ່, ນ່ານ . . .

ຂ. ຊາຍແດນ ພາກຕາເວັນອອກ:

ເມື່ອຝຣັ່ງໄດ້ມີສິດປົກຄອງດິນແດນລາວຝັ່ງຊ້າຍແມ່ນ້ຳຂອງຢ່າງເຕັມຕົວແລ້ວ, ພວກເຂົາໄດ້ຈັດໃຫ້ລາວເຂົ້າເປັນໜຶ່ງໃນຫ້າແຄ້ວນທີ່ຂຶ້ນກັບ “ ສະຫະພັນ ອິນດູຈີນຝຣັ່ງ ”²⁴. ຝຣັ່ງໄດ້ກຳນົດຊາຍແດນລະຫວ່າງແຄ້ວນນີ້ຕາມໃຈຊອບເພື່ອສະດວກໃນການປົກຄອງຂອງພວກເຂົາ ເຊັ່ນ: ຝຣັ່ງໄດ້ຕັດແບ່ງດິນແດນລາວໃນເຂດສິບໂມ້, ເມືອງແສນ, ກະຢາ, ກອນກວາງ, ໄລ່, ລ້າ ແລະ ແຖງ ໄປຂຶ້ນກັບແຄ້ວນຕົງແກ້ງປະເທດຫວຽດນາມ.

ຄ. ຊາຍແດນພາກເໜືອ:

ຫຼັງຈາກສົງຄາມຈີນ-ຍີ່ປຸ່ນ ສິ້ນສຸດລົງ ແລ້ວ ຝຣັ່ງ ກໍ່ຊັນຊ້ຽວເຈລະຈາກັບ ຈີນ ກ່ຽວກັບການກຳນົດຊາຍແດນ ແລະ ສຳເລັດລົງໃນວັນທີ 20 ມິຖຸນາ ຄ.ສ1895 ຊຶ່ງສັນຍານີ້ ຝຣັ່ງໄດ້ຍົກດິນແດນລາວເຂດສິບສອງພັນນາລີ້ໃຫ້ແກ່ຈີນ ໂດຍກຳນົດເອົາທ້າງອ້ ເປັນເຂດແດນລາວ - ຈີນ ເພື່ອແລກປ່ຽນເອົາສິດການຄ້າໃນປະເທດຈີນ. ສັນຍານີ້ເຮັດໃຫ້ປະເທດລາວໄດ້ສູນເສຍເຂດສິບສອງພັນນາລີ້ ໂດຍສະເພາະເມືອງຊຽງຮຸ່ງ... ມາຈົນເທົ່າປັດຈຸບັນ.

ງ. ຊາຍແດນພາກໃຕ້:

ເນື່ອງຈາກດິນແດນທາງພາກຕາເວັນອອກ ແລະ ທາງໃຕ້ຢູ່ໃນເຂດຄອບຄອງຂອງຝຣັ່ງ. ດັ່ງນັ້ນ, ຝຣັ່ງຈຶ່ງດຳເນີນການຕັດແບ່ງດິນລາວຕາມໃຈ ເຊັ່ນ: ກຳນົດເອົາເຂດກະແຈະຊຽງແຕງ, ແສນປາງ ແລະ ເວີນໄຊ ໄປຂຶ້ນກັບແຄ້ວນກຳປູເຈຍ ແລະ ຕັດແບ່ງດິນລາວແຂວງຢາລາຍ, ກອນຕູມ ໄປຂຶ້ນກັບແຄ້ວນອານນາມ. ການກຳນົດດັ່ງກ່າວນັ້ນ ຊຶ່ງຕໍ່ມາໄດ້ກາຍເປັນເສັ້ນຊາຍແດນຖາວອນມາຈົນຮອດປະຈຸບັນ ແລະ ມັນກໍໄດ້ເຮັດໃຫ້ປະຊາຊົນລາວ ໄດ້ສູນເສຍດິນແດນເຫຼົ່ານີ້ມາຈົນຮອດປະຈຸບັນເຊັ່ນກັນ.

1.2 ການຈັດການປົກຄອງລາວຂອງຝຣັ່ງ

ນັບແຕ່ປີ ຄສ 1893 ຈົນຮອດປີ ຄສ 1945 ຈັກກະພັດຝຣັ່ງໄດ້ດຳເນີນການຈັດການປົກຄອງລາວໄປຕາມແຕ່ລະໄລຍະ ເພື່ອສະດວກໃນການຄຸ້ມຄອງຂອງພວກເຂົາ ເຊັ່ນ:

ກ. ໄລຍະທີ I ຄ.ສ 1893 -1895

ເພື່ອປະຕິບັດຍຸດໂຫຍາຍ “ເອົາໃຈສັກດິນລາວ”, ໃນຕອນຕົ້ນນີ້ ຝຣັ່ງ ໄດ້ຮັກສາຮູບການຈັດຕັ້ງເດີມຂອງສັກດິນລາວໄວ້ ຄື ເຈົ້າຊີວິດ ມີທ່າສະໜາມຫລວງຕາມແບບເດີມ, ມີລະບົບຂ້າລາຊະການຄົບຊຸດ ເຊັ່ນ ເຈົ້າອຸປະຮາດ, ເຈົ້າລາຊະວົງ, ເຈົ້າລາຊະບຸດ, ເຈົ້າລາຊະສຳພັນທະວົງ, ເຈົ້າລາຊະພາຄີໃນ, ເຈົ້າກົມມະຂຸນ, ເຈົ້າກົມພະຄັງ.

ຂ. ໄລຍະທີ II ຄ.ສ 1895 -1899

ປີ ຄ.ສ 1895ຝຣັ່ງໄດ້ເລີ່ມປ່ຽນແປງລະບົບການປົກຄອງຢູ່ລາວ ຄືໄດ້ປະກາດລົບລ້າງກົດໝາຍເກົ່າຂອງສັກດິນບາງສະບັບທີ່ຂັດກັບການປົກຄອງແບບລ່າເມືອງຂຶ້ນຂອງພວກເຂົາ. ຈາກນັ້ນ,

²⁴ 5 ແຄ້ວນ ປະກອບມີ: ແຄ້ວນຕົງແກ້ງ, ແຄ້ວນ ອານນາມ, ແຄ້ວນ ໂກແຊງຊິນ, ແຄ້ວນກຳປູເຈຍ ແລະ ແຄ້ວນລາວ.

ພວກເຂົາໄດ້ຈັດແບ່ງປະເທດລາວອອກເປັນສອງເຂດ ດັ່ງນີ້:

- ເຂດເໜືອ: ໝາຍເຖິງຂອບເຂດອານາຈັກຫຼວງພະບາງ ຝຣັ່ງໄດ້ຈັດໃຫ້ເປັນເຂດອາລັກຂາ(Protectorat) ຊຶ່ງມີເຈົ້າຊິວິດສັກກະຣິນ ເປັນຜູ້ປົກຄອງ. ແຕ່ກໍຕ້ອງຢູ່ໃຕ້ການຄວບຄຸມບັງການຂອງ ບູໂຢສ (Boulloche) ຜູ້ສຳເລັດລາຊະການຝຣັ່ງປະຈຳລາວ.

-ເຂດໃຕ້: ນັບແຕ່ວຽງຈັນລົງໄປຮອດຊາຍແດນກຳປູເຈຍແມ່ນຈັດເປັນເຂດເມືອງຂຶ້ນໂດຍກົງ (Colony) .

ຄ. ໄລຍະທີ III ຄ.ສ 1899 -1941

ປີ ຄ.ສ 1899 ຝຣັ່ງ ໄດ້ຈັດເອົາປະເທດລາວເຂົ້າເປັນແຄ້ວນທີ 5 ຂອງສະຫະພັນອິນດູຈີນຝຣັ່ງ ໃນໄລຍະນີ້ເອງທີ່ປະຊາຊົນລາວໄດ້ຕໍ່ສູ້ທວງໃຫ້ຝຣັ່ງທ້ອນໂຮມປະເທດລາວໃຫ້ເປັນເອກະພາບ ໂດຍເອົານະຄອນວຽງຈັນເປັນນະຄອນຫຼວງ. ສະນັ້ນໃນປີນີ້ເອງທີ່ຝຣັ່ງໄດ້ທ້ອນໂຮມ 2 ພາກຄືພາກໃຕ້ ແລະ ພາກເໜືອເຂົ້າກັນ ແລະ ເອົານະຄອນວຽງຈັນເປັນນະຄອນຫຼວງ.

ສະຫຼຸບແລ້ວ ນັບແຕ່ປີ ຄສ 1893 ຈົນຮອດຄສ 1941 ຈັກກະພັດລ່າເມືອງຂຶ້ນຝຣັ່ງ ໄດ້ຖືເອົາປະເທດລາວເປັນ “ ເມືອງຂຶ້ນຫຼືອານານິຄົມ ” ໂດຍກົງ. ແບ່ງເຂດປົກຄອງອອກເປັນແຂວງ* ແຕ່ລະແຂວງມີຄົນຝຣັ່ງເປັນເຈົ້າແຂວງ. ສ່ວນຄົນລາວໄດ້ເປັນພຽງແຕ່ເຈົ້າເມືອງ ແລະ ຂ້າລາຊະການຂັ້ນຕໍ່າລົງມາແຕ່ຕ້ອງ ໄດ້ຮັບການເຫັນດີຈາກຝຣັ່ງ. ຮອດປີ ຄ.ສ 1941 ຟາຊິດຍີ່ປຸ່ນໄດ້ແຊກແຊງເຂົ້າມາ ເຮັດໃຫ້ລະບົບການປົກຄອງຂອງຝຣັ່ງຢູ່ໃນລາວເຊື່ອມໂຊມລົງ ແລະ ມີການປະສົມປະສານຂອງສອງຮູບແບບການປົກຄອງຢູ່ໃນລາວ ຄື ແບບຟາຊິດຂອງຍີ່ປຸ່ນ ແລະ ແບບລ່າເມືອງຂຶ້ນຂອງຝຣັ່ງ.

ຕະຫຼອດໄລຍະທີ່ຈັກກະພັດຝຣັ່ງຄອບຄອງລາວ ພວກເຂົາໄດ້ວາງນະໂຍບາຍຂູດຮີດກອບໂກຍເອົາຄວາມອຸດົມຮັ່ງມີຂອງລາວ ຄື ກຳນົດໃຫ້ພົນລະເມືອງລາວຜູ້ຊາຍ ອາຍຸ 18-60 ປີ ໄປອອກແຮງງານຮັບໃຊ້ຝຣັ່ງ ຢ່າງນ້ອຍ 100 ວັນ/ປີ, ດຳເນີນການເກັບພາສີນຳຄົນລາວຢ່າງໜັກໜ່ວງ ທັງພາສີທາງກົງ ແລະ ພາສີທາງອ້ອມ²⁵. ປີ 1923 ຝຣັ່ງໄດ້ເລີ່ມຂູດຄົ້ນບໍ່ກົ່ວໂພນຕົ້ວ ແລະ ປີ1933 ເລີ່ມຂູດຄົ້ນບໍ່ກົ່ວຢູ່ບໍ່ແໜ່ງຄຳມ່ວນ. ນອກຈາກນີ້ ຍັງໄດ້ຂູດຄົ້ນເຄື່ອງປ່າຂອງດົງ, ໄມ້ທ້ອນ ເພື່ອຂາຍສົ່ງອອກ .

ທາງດ້ານການກໍ່ສ້າງພື້ນຖານໂຄງລ່າງ, ຈັກກະພັດຝຣັ່ງບໍ່ໄດ້ເອົາໃຈໃສ່ແຕ່ຢ່າງໃດເລີຍ. ລະບົບເສັ້ນທາງຄົມມະນາຄົມ ໄດ້ຮັບການກໍ່ສ້າງຂຶ້ນບົນພື້ນຖານການບົບບັງຄັບແຮງງານຄົນລາວ ເຊັ່ນ: ຄສ 1904 ສ້າງເສັ້ນທາງເລກ 9, ເລກ13 (1911), ເລກທີ12(1927), ເລກທີ 6 ແລະ ເລກ 7 (1930), ແລະ ເລກ 23

* ປີ ຄສ 1899 ມີ 10 ແຂວງ: ວຽງຈັນ, ຫຼວງພະບາງ, ຊຽງຂວາງ, ຫົວຂອງ, ຫົວພັນ, ຜົງສາລີ, ຄຳມ່ວນ, ສະຫວັນນະເຂດ, ສາລະວັນ ແລະ ຈຳປາສັກ. ປີ ຄ.ສ 1911 ມີ 12 ແຂວງ (ແຂວງອັດຕະປື ແລະ ແຂວງເມືອງໂຂງ). ປີຄ.ສ 1916 ຝຣັ່ງ ໄດ້ສ້າງແຂວງຜົງສາລີເປັນເຂດທະຫານທີ 5.

²⁵ ພາສີທາງກົງ ແມ່ນພາສີທີ່ເກັບເປັນປະຈຳທຸກປີ ຮວມມີ ພາສີຄ່າທົ່ວ, ພາສີຍົກເວັ້ນການເປັນທະຫານ, ພາສີຕົ້ມເຫລົ້າ, ພາສີອາດູດ, ພາສີຄ່າທົ່ວສັດ . . . ພາສີທາງອ້ອມ ແມ່ນພາສີທີ່ເກັບຈາກຕົວເລກວິສະຫະກິດ ແລະ ກິດຈະການຕ່າງໆທາງດ້ານເສດຖະກິດ ເຊັ່ນ ພາສີເຕີນເຕະລິດກະສິກຳ, ພາສີເຄື່ອງປ່າຂອງດົງ, ພາສີບັບໄພຕ່າງໆ . . .

(1942). ປີຄ.ສ 1900 ປະເທດລາວມີໂຮງໝໍພຽງແຕ່ແຫ່ງດຽວຢູ່ວຽງຈັນ, ເຖິງປີ 1938 ມີໂຮງໝໍໃຫຍ່ພຽງແຕ່ແຫ່ງດຽວຢູ່ວຽງຈັນ ແລະໂຮງໝໍນ້ອຍຢູ່ ຫຼວງພະບາງ, ຊຽງຂວາງ, ຄຳມ່ວນ, ສະຫວັນນະເຂດ ແລະ ຈຳປາສັກ. ທາງດ້ານສັງຄົມ-ວັດທະນະທຳ ກໍບໍ່ໄດ້ຮັບການພັດທະນາ, ປີ 1902ເປັນປີທຳອິດທີ່ ພວກເຂົາເລີ່ມ ລົງທຶນໃສ່ການສຶກສາພຽງເລັກນ້ອຍ ຄື ສ້າງໂຮງຮຽນນ້ອຍສອງຫຼັງ (ວຽງຈັນ 1 ແລະ ຫຼວງພະບາງ 1). ປີ 1915 ໂຮງຮຽນປະຖົມໄດ້ເພີ່ມຂຶ້ນເປັນ 12 ແຫ່ງ ແຕ່ໃນນັ້ນຜູ້ທີ່ໄດ້ເຂົ້າຮຽນແມ່ນລູກຫຼານຂອງ ຝຣັ່ງ, ຊຸນນາງ ແລະ ຂ້າລາຊະການຮັບໃຊ້ຝຣັ່ງເທົ່ານັ້ນ. ພວກ ຝຣັ່ງ ຍັງໄດ້ນຳເອົາຮູບແບບການດຳລົງຊີວິດ ຂອງ ຊາວຕາເວັນຕົກເຂົ້າມາເຜີຍແຜ່ ເພື່ອເຮັດໃຫ້ຄົນລາວລືມຊາດ, ລືມວັດທະນະທຳອັນດີງາມ ແລະ ຫັນໄປນິຍົມ ຊາດຕາເວັນຕົກ; ໂດຍສະເພາະ ພວກເຂົາໄດ້ນຳເອົາວັດທະນະທຳອັນເບື້ອຍເບື້ອຍ ເຂົ້າມາເຜີຍແຜ່ ເຊັ່ນ: ສິ່ງເສີມໂຮງໂສເພນີ, ໂຮງສູບຝີ່ນກິນຄັນຊາ, ໂຮງການພະນັນ . . .

1.3 ຂະບວນການຕໍ່ສູ້ຂອງປະຊາຊົນລາວຕ້ານຈັກກະພັດລ່າເມືອງຂຶ້ນຝຣັ່ງ

ຕະຫຼອດໄລຍະທີ່ປະຊາຊົນລາວຕົກຢູ່ໃຕ້ແອກປົກຄອງຂອງຈັກກະພັດລ່າເມືອງຂຶ້ນຝຣັ່ງນັ້ນ, ປະຊາຊົນລາວ ໄດ້ລຸກຂຶ້ນຕໍ່ສູ້ຕ້ານການປົກຄອງຢ່າງທໍລະທົດອິດທິນ ແລະ ຫຼາຍຮູບການເຊັ່ນ: ຕ້ານການເສຍສ່ວຍ, ບໍ່ຍອມໄປເປັນກູລີ, ບໍ່ປະຕິບັດຄຳສັ່ງຂອງຝຣັ່ງ, ຈັດຕັ້ງກຳລັງປະກອບອາວຸດ ເຄື່ອນໄຫວຕໍ່ຕ້ານ. ຂະບວນການຕໍ່ສູ້ໄດ້ເກີດຂຶ້ນຢູ່ທົ່ວທຸກເຂດຂອງລາວ ເຊັ່ນ:

- ພາກເໜືອ: ຂະບວນການຕໍ່ສູ້ຂອງປະຊາຊົນເມືອງສິງ ໃນປີ ຄສ 1908 ແລະ ຂະບວນການຕໍ່ສູ້ໃຕ້ການນຳພາຂອງເຈົ້າຟ້າປາໄຈຄ.ສ 1718-1922 ຊຶ່ງມີສູນກາງຂອງຂະບວນການນີ້ ຢູ່ບໍລິເວນພູຈອມຈິກຈອມຈັນ²⁶ ແຂວງຫົວຂອງ, ຈາກນັ້ນໄດ້ແຜ່ລາມລົງມາເຂດອຸດົມໄຊ,ຫຼວງພະບາງ, ຊຳເໜືອ ແລະ ຊຽງຂວາງ.
- ພາກກາງ : ຂະບວນການຕໍ່ສູ້ໃຕ້ການນຳພາຂອງພໍ່ກະດວດໃນປີ ຄສ 1901-1903ຢູ່ສະຫວັນນະເຂດ ແລະ ຂະບວນການຕໍ່ສູ້ຂອງຊາວບ້ານຫ້ອມ,ບ້ານຫາດກັນຊາ(ນະຄອນວຽງຈັນ)ນຳພາໂດຍນາຍຄູຄຳໃນປີ 1920.
- ພາກໃຕ້ : ຂະບວນການຕໍ່ສູ້ໃຕ້ການນຳພາຂອງອົງແກ້ວ ແລະ ອົງກົມມະດຳໃນປີ ຄສ 1901-1937 ຊຶ່ງມີໃຈກາງຂອງຂະບວນການຕໍ່ສູ້ຢູ່ເຂດພູພຽງບໍລະເວນ. ຈາກນັ້ນຈຶ່ງໄດ້ແຜ່ກະຈາຍ ໄປທົ່ວແຂວງສາລະວັນ, ອັດຕະປື, ປາກເຊ.

ນອກຈາກນີ້ ຍັງມີຂະບວນການຕໍ່ສູ້ທີ່ນຳພາໂດຍບັນດານັກກອມມູນິດລາວທີ່ເຕີບໂຕມາຈາກພັກກອມມູນິດອິນດູຈີນ ໄດ້ເຄື່ອນໄຫວຢ່າງຕັ້ງໜ້າໃນໝູ່ມະຫາຊົນ, ຂົນຂວາຍປະຊາຊົນຕໍ່ຕ້ານອຳນາດຂອງຝຣັ່ງ ຢູ່ລາວ ຊຶ່ງມີຫຼາຍຮູບການ ເຊັ່ນ: ແຫ່ຂະບວນປະທ້ວງ, ນັດຢຸດງານ . . . ສະແດງອອກດັ່ງນີ້: ໃນປີຄ.ສ 1930 ປະຊາຊົນວຽງຈັນໄດ້ບຸກລຸກໂຮງການຕຳຫຼວດສັນຕິບານ ທວງໃຫ້ປ່ອຍຕົວຜູ້ຖືກຈັບກຸມ. ປີ ຄ.ສ

²⁶ ບາງເອກະສານກ່າວວ່າ ຢູ່ແຂວງຫົວພັນ ແລະ ບາງເອກະສານກ່າວວ່າ ຢູ່ເມືອງງອຍ ແຂວງ ຫຼວງພະບາງ.

1932 - 1933 ຢູ່ບໍ່ກົວໂພນຕົ້ວ ແລະ ບໍ່ແໜ່ງ, ກຳມະກອນໄດ້ປະທ້ວງຢ່າງເນື່ອງນິດລຽນຕິດ ເພື່ອທວງໃຫ້ ຫຼຸດຜ່ອນໂມງເຮັດວຽກ, ເພີ່ມເງິນເດືອນ, ດັດແປງເງື່ອນໄຂເຮັດວຽກ ແລະ ປົວແປງຊີວິດການເປັນຢູ່.

ຈາກການເຄື່ອນໄຫວຢ່າງຕັ້ງໜ້າຂອງ ສະມາຊິກພັກກອມມູນິດ, ມາຮອດປີ ຄ.ສ 1934 ກອງປະ ຊຸມໃຫຍ່ ຜູ້ແທນໜ່ວຍພັກພື້ນຖານທົ່ວປະເທດໄດ້ໄຂຂຶ້ນ ແລະ ວາງທິດທາງການຕໍ່ສູ້ ແລະ ຕົກລົງສ້າງຕັ້ງ "ອົງຄະນະພັກແຄ້ວນລາວ" ຂຶ້ນເພື່ອຊີ້ນຳການຕໍ່ສູ້ຂອງປະຊາຊົນລາວຕ້ານຈັກກະພັດລ່າເມືອງຂຶ້ນຝຣັ່ງ.

1.4 ການປະກາດເອກະລາດ 12 ຕຸລາ ຄ.ສ 1945

ສົງຄາມໂລກຄັ້ງທີ II ເກີດຂຶ້ນມັນໄດ້ເຮັດໃຫ້ອິດທິພົນຂອງປະເທດຈັກກະພັດ ໂດຍສະເພາະ ຝຣັ່ງຢູ່ ອິນດູຈີນອ່ອນເພຍລົງ ແລະ ຍອມຖອຍເທື່ອລະກ້າວໃຫ້ແກ່ ຟາດຊິດຍີ່ປຸ່ນ. ໃນວັນທີ 23 ກໍລະກົດ 1941 ລັດຖະບານຝຣັ່ງຈຳຕ້ອງເຊັນສັນຍາ "ຮ່ວມປ້ອງກັນອິນດູຈີນ" ກັບຍີ່ປຸ່ນ. ນັບແຕ່ນັ້ນມາປະຊາຊົນອິນດູຈີນ ໄດ້ຕົກຢູ່ໃຕ້ສອງແອກຄອບຄອງຄື ແອກລ່າເມືອງຂຶ້ນຝຣັ່ງ ແລະ ແອກຟາດຊິດຍີ່ປຸ່ນ. ໃນສະພາບເງື່ອນໄຂຄື ດັ່ງກ່າວນີ້ ນັກກອມມູນິດລາວກໍໄດ້ຈັດຕັ້ງແນວໂຮມຂຶ້ນເພື່ອຕໍ່ຕ້ານຈັກກະພັດຝຣັ່ງ ແລະ ຟາດຊິດຍີ່ປຸ່ນຊຶ່ງ ມີຊື່ວ່າ "ພັນທະມິດລາວເອກະລາດ" ອົງການນີ້ເຄື່ອນໄຫວ ຂົນຂວາຍກຳລັງ ໂດຍໃຊ້ຄຳຂວັນ "ຕີຕ້ານຝຣັ່ງ, ຂັບໄລ່ຍີ່ປຸ່ນ, ຍາດເອົາເອກະລາດ" ຕໍ່ມາໄດ້ກຳເນີດອົງການ "ລາວອິດສະຫຼະ". ວັນທີ 9 ມີນາ ຄ.ສ 1945 ຟາດຊິດຍີ່ປຸ່ນ ໄດ້ເຮັດລັດຖະປະຫານໂຄ່ນລົ້ມອຳນາດຂອງຝຣັ່ງຢູ່ອິນດູຈີນ, ຂັບໄລ່ຝຣັ່ງອອກຈາກລາວ ແລະ ສ້າງຕັ້ງລະບອບຟາດຊິດຂຶ້ນແທນ, ຈາກນັ້ນກໍດຳເນີນການກວາດລ້າງເຂດທີ່ພື້ນ, ປາບປາມປະຊາຊົນ ຢ່າງປ່າເຖືອນ.

ຕໍ່ໜ້າສະພາບການນີ້, ມາຮອດທ້າຍເດືອນມີນາ ຄ.ສ 1945 ກຳລັງປະຕິວັດລາວໄດ້ສ້າງຕັ້ງທີ່ພື້ນນາ ແກ (ນະຄອນພະນົມ, ປະເທດໄທ ໃນປະຈຸບັນ), ຢູ່ທີ່ນີ້ໄດ້ສ້າງຕັ້ງ " ກອງທະຫານປະສົມລາວ - ຫວຽດ ນາມ " ຂຶ້ນ ຊຶ່ງຕໍ່ມາໄດ້ພັດທະນາການມາເປັນກອງທະຫານອິດສະຫຼະ. ມາຮອດເດືອນພຶດສະພາ ຄ.ສ 1945 ຟາດຊິດເຢຍລະມັນ ໄດ້ຍອມຈຳນົນ ຕໍ່ຝ່າຍສຳພັນທະມິດຢູ່ ເອີຣົບ. ສ່ວນພາກຕາເວັນອອກ, ຟາດ ຊິດຍີ່ປຸ່ນ ກໍນັບມື້ນັບປະລາໄຊ ແລະ ຍອມຈຳນົນຢ່າງສິ້ນເຊີງ ໃນວັນທີ 2 ກັນຍາ 1945 ຊຶ່ງເປັນອາວະສານ ຂອງ ສົງຄາມໂລກຄັ້ງທີ II . ວັນທີ 19 ສິງຫາ ຄ.ສ 1945 ປະຊາຊົນຫວຽດນາມ ໄດ້ລຸກຮືຂຶ້ນຍຶດອຳນາດເປັນ ຜົນສຳເລັດ. ສະພາບການດັ່ງກ່າວ ໄດ້ເອື້ອອຳນວຍຄວາມສະດວກໃຫ້ແກ່ປະຊາຊົນລາວລຸກຮືຂຶ້ນຍຶດອຳ ນາດ.

ວັນທີ 16 ສິງຫາ 1945 ຂະບວນກຳມະກອນໂຮງງານຕ່ຳແຜ່ນກາຟາ ທີ່ນະຄອນຫຼວງວຽງຈັນ ໄດ້ ເລັ່ງທວງໃຫ້ຍີ່ປຸ່ນມອບໂຮງງານຕ່ຳແຜ່ນ ໃຫ້ແກ່ລາວ. ຂະບວນການນີ້ໄດ້ຮັບການສະໜັບສະໜູນຢ່າງກ້ວາງ ຂວາງຈາກມະຫາຊົນ, ເຮັດໃຫ້ຟາດຊິດຍີ່ປຸ່ນ ຍ້ານກົວ ແລະ ຍອມປະຕິບັດຕາມຄວາມຮຽກຮ້ອງຂອງມະຫາ ຊົນ. ຈາກນັ້ນປະຊາຊົນຢູ່ແຂວງຕ່າງໆ ກໍໄດ້ລຸກຮືຂຶ້ນຍຶດອຳນາດ ເຊັ່ນ ວັນທີ 20 ສິງຫາ 1945 ຢູ່ ສະຫວັນ ນະເຂດ, 21 ສິງຫາ 1945 ຢູ່ ທ່າແຂກ. ວັນທີ 23 ສິງຫາ 1945 ມວນຊົນຊາວນະຄອນວຽງຈັນທຸກຊັ້ນ

ຄົນຫຼາຍພັນຄົນ ໄດ້ໂຮມຊຸມນຸມຄັ້ງໃຫຍ່ຢູ່ສະໜາມກິລາແຫ່ງຊາດ ເພື່ອສະແດງກຳລັງແຮງຂອງມະຫາຊົນ ແລະໄດ້ອອກຖະແຫຼງການປະຊາຊົນຮຽກຮ້ອງເອກະລາດ ແລະ ອິດສະຫຼະພາບ.

ວັນທີ 1 ກັນຍາ 1945 ເຈົ້າເພັດຊະຣາດ ໃນຖານະເປັນມະຫາອຸປະຮາດ, ທັງເປັນນາຍົກລັດຖະມົນຕີ ໄດ້ອອກຖະແຫຼງການກ່ຽວກັບ " ສິດອຳນາດ ອະທິປະໄຕ ແລະ ຜືນແຜ່ນດິນອັນຄົບຖ້ວນຂອງປະເທດລາວ ". ພ້ອມທັງປະກາດລົບລ້າງບັນດາສັນຍາ ແລະ ຂໍ້ຜູກພັນທາງການເມືອງທີ່ເຄີຍມີມາລະຫວ່າງລາວ ກັບຝຣັ່ງ.

ວັນທີ 15 ກັນຍາ ປະກາດເຕົ້າໂຮມເອົາທຸກແຂວງຂອງປະເທດລາວ ເຂົ້າເປັນຜືນແຜ່ນດິນຕອນດຽວ ກັນ ແລະ ຢູ່ໃຕ້ອຳນາດລັດອັນດຽວກັນຢ່າງເອກະພາບ.

ວັນທີ 10 ຕຸລາ ກອງປະຊຸມຄະນະກຳມະການປະຊາຊົນ ໄດ້ເລືອກຕັ້ງເອົາ ຄະນະລັດຖະບານ ໂດຍ ແມ່ນ ພະຍາ ຄຳມ້າວ ວິໄລ (ເຈົ້າແຂວງວຽງຈັນ) ເປັນນາຍົກລັດຖະມົນຕີ ແລະ ຄະນະລັດຖະບານ 10 ທ່ານ ຄື ເຈົ້າ ສຸວັນນະພູມາ, ເຈົ້າ ສຸພານຸວົງ, ເຈົ້າ ສົມສະນິດ, ເພຍອຸ່ນເຮືອນ, ທ່ານ ເກື້ອງ ປະທຸມຊາດ, ທ່ານ ທ່າ ໄຊຍະສິດເສນາ, ທ່ານ ກະຕ່າຍ ໂດນສະໂສລິດ, ທ່ານ ຫຍຸຍ ອະໄພ, ທ່ານ ພັນຕີ ສິງ ລັດຕະນະ ສະໄໝ ແລະ ທ່ານ ອຸ່ນ ຊະນະນິກອນ.

ໃນຕອນເຊົ້າຂອງວັນທີ 12 ຕຸລາ 1945 ໄດ້ມີການໂຮມຊຸມນຸມຄັ້ງໃຫຍ່ ຢູ່ຕໍ່ໜ້າໂຮງການແຂວງ ເພື່ອ ຮັບຟັງບົດປາໄສຂອງ ພະຍາ ຄຳມ້າວ. ຈາກນັ້ນ ທ່ານ ທ່າ ໄຊຍະສິດເສນາ ໄດ້ອ່ານຄຳປະກາດເອກະລາດ ແລະ ອິດສະຫຼະພາບແຫ່ງຊາດລາວ, ຄຳປະກາດໂຮມຜືນແຜ່ນດິນ ເຂົ້າເປັນອັນດຽວກັນ, ຄຳປະກາດປ່ຽນ ແປງການປົກຄອງ, ຄຳປະກາດໃຊ້ລັດຖະທຳມະນູນຊົ່ວຄາວ ແລະ ຄຳປະກາດແຕ່ງຕັ້ງຄະນະລັດຖະ ບານຂອງປະເທດລາວເອກະລາດ (ໄຊຍະວົງຄຳຕີ ພ້ອມຄະນະ, 1989 : 165 -167). ໃນວັນດຽວກັນນີ້ ສະພາ ປະຊາຊົນກໍໄດ້ຖືກຮັບຮອງຢ່າງເປັນທາງການ, ໂດຍແມ່ນ ທ່ານ ຄູນ ພິລາວັນ ເປັນປະທານ ແລະ ທ່ານ ຄຳ ພອນ ພິນລາດ ເປັນເລຂາທິການ. ຈາກນັ້ນ ສະພາປະຊາຊົນ ກໍໄດ້ຮັບຮອງເອົາຄະນະລັດຖະບານລາວ ເອ ກະລາດຢ່າງເປັນທາງການໂດຍມີເຈົ້າ ເພັດຊະຣາດ ເປັນປະມຸກລັດ.

2. ການກັບມາຮຸກຮານລາວຄັ້ງທີສອງຂອງຝຣັ່ງ ຄ.ສ 1945 -1954

ຫຼັງຈາກປະກາດເອກະລາດ, ສະພາບການຢູ່ພາຍໃນປະເທດຍັງມີຄວາມສັບສົນຫຍຸ້ງຍາກ. ໃນຂະນະ ທີ່ຢູ່ສູນກາງພວມມີການຈັດຕັ້ງກົງຈັກການປົກຄອງເອກະລາດຢ່າງຟືດຟືນຢູ່ນັ້ນ ແຕ່ສະຖານະການຢູ່ຕາມ ແຂວງທ້ອງຖິ່ນອື່ນໆຍັງບໍ່ທັນສະຫງົບເທື່ອ. ບັນດາຕົວເມືອງໃຫຍ່ ເຊັ່ນ ສະຫວັນນະເຂດ, ປາກເຊ, ທ່າ ແຂກ ແລະ ວຽງຈັນ ໄດ້ຖືກກອງທະຫານແຕກທັບຂອງຝຣັ່ງປົດລ້ອມ, ຊົນນະບົດ ກັບ ຕົວເມືອງ ຖືກຕັດແບ່ງ ຕິດຕໍ່ພົວພັນກັນບໍ່ໄດ້. ສະນັ້ນ ການຊີ້ນຳຂອງລັດຖະບານເອກະລາດຈຶ່ງບໍ່ສະດວກບໍ່ທັນການແລະບໍ່ເປັນເອ ກະພາບກັນໃນທົ່ວປະເທດ. ສວຍໂອກາດທີ່ຟາດຊິດຍີ່ປຸ່ນກຳລັງຊຸດໂຊມລົງ ໃນໄລຍະທ້າຍຂອງສົງຄາມ ໂລກຄັ້ງທີ II ຈັກກະພັດຝຣັ່ງກໍເລັ່ງລັດແຜນການ " ກັບຄືນມາປົກຄອງອິນດູຈີນ " ໂດຍອາໄສການຊ່ວຍເຫຼືອ ຂອງ ກອງທະຫານຈີນຈຽງໄຄເຊັກ ແລະ ທະຫານອັງກິດ.

ໃນເດືອນ ມີນາ ຄ.ສ 1946 ຈັກກະພັດຝຣັ່ງ ໄດ້ເປີດການບຸກໂຈມຕີເຂົ້າລາວ ດ້ວຍກຳລັງອາວຸດ ໂດຍສົມທົບກອງທະຫານໂດດຈ້ອງກອມມັງໂດ ແລະ ກອງທະຫານແຕກທັບໃນເມື່ອກ່ອນ ເຄື່ອນທັບເຂົ້າລາວໃນສາມດ້ານ ຄື

- ພາກເໜືອ: ທະຫານຝຣັ່ງຈາກຍູນານເຂົ້າມາພາກເໜືອຂອງລາວໃນເຂດເມືອງສິງ, ຫຼວງນ້ຳທາ . . .

- ພາກກາງ: ຈາກພາກກາງຫວຽດນາມ ເຄື່ອນເຂົ້າພາກກາງຂອງລາວ.

- ພາກໃຕ້: ກອງທະຫານອັງກິດ ທີ່ເຂົ້າມາປົດອາວຸດທະຫານຍີ່ປຸ່ນ ຕາມສັນຍາປົດສະດຳນັ້ນກໍໄດ້ໃຫ້ການຊ່ວຍເຫຼືອຝຣັ່ງ, ໂດຍເຊື່ອງຊ້ອນກອງທະຫານຝຣັ່ງດ້ວຍການນຸ່ງເຄື່ອງແບບທະຫານອັງກິດເຂົ້າພາກໃຕ້ລາວ. ສືບຕໍ່ບຸກຍຶດບັນດາຕົວເມືອງຂຶ້ນມາທາງພາກກາງ ເຊັ່ນ ວັນທີ 21 ມີນາ ຄ.ສ 1946 ບຸກຍຶດທ່າແຂກ. ຢູ່ທີ່ນີ້ ເຈົ້າສຸພານຸວົງ* ໄດ້ບັນຊາການປ້ອງກັນເມືອງທ່າແຂກໂດຍກົງ ແຕ່ເນື່ອງຈາກວ່າ ລັດຕູມີກຳລັງ ແລະ ອາວຸດທີ່ເໜືອກ່ວາ ພວກເຂົາໄດ້ຍິງປືນໃຫຍ່ ແລະ ໃຊ້ຍົນຖິ້ມລະເບີດເຜົາຜານຕົວເມືອງທ່າແຂກ. ເມື່ອຍຶດໄດ້ແລ້ວ ພວກເຂົາຍັງໄດ້ຈັບກຸມ ແລະ ເຂັ່ນຂ້າຊາວເມືອງຢ່າງໂຫດຫຼົງ. ບັນຮີບນີ້ ທະຫານແລະ ປະຊາຊົນຜູ້ຮັກຊາດ ເສຍຊີວິດປະມານ 2000 ຄົນ. ວັນທີ 21 ເມສາ 1946 ບຸກຍຶດຕົວເມືອງວຽງຈັນ (24 ເມສາ ສຳເລັດ). ວັນທີ 24 ພຶດສະພາ 1946 ບຸກຍຶດຫຼວງພະບາງ

ເພື່ອຮັກສາກຳລັງໄວ້ເຄື່ອນໄຫວຕໍ່ຕ້ານແບບຍາວນານນັ້ນ, ພາກສ່ວນໜຶ່ງຂອງກອງທັບລາວອິດສະຫຼະໄດ້ຫຼົບໜີເຂົ້າປ່າ, ສ່ວນເຈົ້າເພັດຊະຣາດ ໄດ້ພາທະຫານຈຳນວນໜຶ່ງຂ້າມຊາຍແດນໄປຫຼົບໄພຢູ່ປະເທດໄທ ແລະ ໄດ້ຈັດຕັ້ງ ລັດຖະບານລາວອິດສະຫຼະພັດຖິ້ນຂຶ້ນ²⁷. ພາຍຫລັງກຳລັງປະຕິວັດ ໄດ້ຖອນອອກຈາກຕົວເມືອງ ໄປຢູ່ຊົນນະບົດ, ກໍໄດ້ເຄື່ອນໄຫວກໍ່ສ້າງເຂດທີ່ພື້ນ ແລະ ຂະຫຍາຍສົງຄາມກອງຫລອນ ບຸກລະດົມມວນຊົນໃຫ້ເຂົ້າຮ່ວມຂະບວນການປະຕິວັດ. ຜ່ານການເຄື່ອນໄຫວຈຶ່ງເຮັດໃຫ້ຂະບວນຕໍ່ຕ້ານນັບມື້ນັບເຕີບໃຫຍ່. ມາຮອດວັນທີ 20 ມັງກອນ 1949 ກຳລັງປະຕິວັດ ໄດ້ຈັດຕັ້ງກອງທະຫານຫຼວງຂຶ້ນເອີ້ນວ່າ: “ກອງທັບລາວອິດສະຫຼະ” ໂດຍແມ່ນທ່ານໄກສອນ ພິມວິຫານ ເປັນຜູ້ບັນຊາການສູງສຸດ.

ມາໃນວັນທີ 13 ສິງຫາ ຄ.ສ 1950 ອົງຄະນະພັກແຄ້ວນລາວໄດ້ຈັດຕັ້ງກອງປະຊຸມໃຫຍ່ຜູ້ແທນລາວຕໍ່ຕ້ານທົ່ວປະເທດຂຶ້ນຢູ່ແຂວງຫົວພັນ. ກອງປະຊຸມນີ້ ໄດ້ຕົກລົງສ້າງຕັ້ງແນວໂຮມແຫ່ງຊາດຂຶ້ນຊື່ວ່າ: “ແນວລາວອິດສະຫລະ” ໂດຍຄັດເລືອກເອົາ ເຈົ້າສຸພານຸວົງ ເປັນປະທານ ແລະ ກອງປະຊຸມໄດ້ຕົກລົງຈັດຕັ້ງລັດຖະບານລາວຕໍ່ຕ້ານຂຶ້ນ, ໂດຍຄັດເລືອກເອົາ ເຈົ້າສຸພານຸວົງ ເປັນນາຍົກລັດຖະມົນຕີ ທັງເປັນ ລັດຖະມົນຕີວ່າການກະຊວງການຕ່າງປະເທດ. ນັບແຕ່ປີ ຄ.ສ 1950 ເປັນຕົ້ນມາ, ຈັກກະພັດອະເມຣິກາ ໄດ້ແຊກຊຶມເຂົ້າມາຮ່ວມມືກັບ ຈັກກະພັດຝຣັ່ງ ດຳເນີນສົງຄາມຮຸກຮານອິນດູຈີນ. ປີຄ.ສ 1953 ລັດຖະບານຝຣັ່ງໄດ້ປະຕິບັດ ແຜນຍຸດທະສາດ “ ແຜນການນາວາ (Navarre Plan) ” ຮ່ວມກັບ ອະເມຣິກາ ຊຶ່ງມີເປົ້າໝາຍ

²⁷ ປີ ຄສ 1949 ຜົນແຍກເປັນສອງພາກສ່ວນຄື: ພາກສ່ວນຂອງ ພະຍາຄຳມ້າວ ແລະ ພາກສ່ວນທີ່ນຳພາໂດຍ ເຈົ້າເພັດຊະຣາດ ແລະ ເຈົ້າສຸພານຸວົງ. ເຈົ້າສຸພານຸວົງ ໄດ້ນຳພາກຸ່ມກ້ອນຂອງຕົນກັບຄືນມາ ສືບຕໍ່ການເຄື່ອນໄຫວຕໍ່ຕ້ານຈັກກະພັດລ່າເມືອງຂຶ້ນຝຣັ່ງ ຢູ່ປະເທດລາວ.

ດັບສູນກຳລັງປະຕິວັດໃຫ້ສຳເລັດພາຍໃນ 18 ເດືອນ. ເພື່ອຕອບໂຕ້ກັບ “ແຜນການນາວາ” ກອງທັບລາວອິດສະຫຼະໄດ້ເປີດສົງຄາມ ກອງຫຼອນບຸກຕີສັດຕູຢ່າງລຽນຕິດ, ສາມາດປົດປ່ອຍພາກສ່ວນໃຫຍ່ຂອງແຂວງຜົ້ງສາລີ ໃນເດືອນ ພະຈິກ ຄ.ສ 1953. ທ້າຍເດືອນທັນວາ 1953 ຕົວເມືອງທ່າແຂກໄດ້ຮັບການປົດປ່ອຍ ແລະ ຂະຫຍາຍເຂດປົດປ່ອຍຮອດແຄມຂອງ. ຈາກນັ້ນກໍສືບຕໍ່ຍຶດເອົາ ເມືອງຫີນບູນ, ເມືອງຄຳເກີດ, ເມືອງມະຫາໄຊ, ເມືອງເຊໂປນ, ເມືອງພິນ, ເມືອງເລົ່າງາມ, ອັດຕະປື, ສາລະວັນ, ພາກສ່ວນໜຶ່ງຂອງຈຳປາສັກ. ມາຮອດຕົ້ນປີ ຄ.ສ 1954 ກຳລັງປະຕິວັດລາວສາມາດປົດປ່ອຍ ດິນແດນໄດ້ກວ່າ 1/2 ຂອງເນື້ອທີ່ທົ່ວປະເທດ.

ຈາກໄຊຊະນະ ໃນບັນຮົບລະດູແລ້ງ ແລະ ໄຊຊະນະ ດຽນບຽນພູ ໄດ້ເປັນຜົນບັງຄັບໃຫ້ ຈັກກະພັດລ່າເມືອງຂຶ້ນຝຣັ່ງ ຈຳຕ້ອງຍອມເຊັນສັນຍາເຊີແນວ ໃນວັນທີ 21 ກໍລະກົດ 1954. ສັນຍານີ້ໄດ້ຮັບຮູ້ເອກະລາດ, ອຳນາດອະທິປະໄຕ, ເອກະພາບ ແລະ ຜືນແຜນດິນອັນຄົບຖ້ວນຂອງສາມຊາດອິນດູຈີນ.

3. ການຄອບຄອງລາວຂອງຈັກກະພັດອະເມຣິກາ ແຕ່ປີ ຄສ 1955 - 1975

3.1 ການແຊກແຊງລາວຂອງຈັກກະພັດອະເມຣິກາ

ສັນຍາເຊີແນວ 1954 ວ່າດ້ວຍການຟື້ນຟູ ສັນຕິພາບ ຢູ່ອິນດູຈີນ ໄດ້ເປັນຂີດໝາຍສິ້ນສຸດອຳນາດ, ຍຸຕິແອກຄອບຄອງອິນດູຈີນຂອງ ຈັກກະພັດລ່າເມືອງຂຶ້ນຝຣັ່ງ ທີ່ແກ່ຍາວເວລາ 60 ກວ່າປີ. ແຕ່ໃນຂະນະທີ່ຈັກກະພັດຝຣັ່ງ ພວມກະກຽມຖອນອອກຈາກອິນດູຈີນນັ້ນ, ຈັກກະພັດອະເມຣິກາ ກໍພວມຊຸ້ມຊຽວປະຕິບັດແຜນການແຊກແຊງເຂົ້າແທນບ່ອນຈັກກະພັດຝຣັ່ງຢູ່ອິນດູຈີນ; ໂດຍແນໃສ່ເອົາປະເທດລາວກໍຄືອິນດູຈີນເປັນຫົວເມືອງຂຶ້ນແບບໃໝ່.

ການແຊກແຊງເຂົ້າລາວຂອງອະເມຣິກາສະແດງອອກໃນໄລຍະຕົ້ນ ຄື ຫັນເອົາກິງຈັກການປົກຄອງຂອງລາຊະອານາຈັກລາວ ຊຶ່ງເຄີຍເປັນເຄື່ອງມືຮັບໃຊ້ຈັກກະພັດຝຣັ່ງໃນເມື່ອກ່ອນໃຫ້ມາຮັບໃຊ້ພວກເຂົາ, ບັງຄັບທົບຮັດຜູ້ທີ່ນິຍົມຝຣັ່ງ ແລະ ຜູ້ທີ່ມີທ່າອ່ຽງສັນຕິພາບ ເປັນກາງໃຫ້ມານິຍົມອະເມຣິກາ, ບົບບັງຄັບໃຫ້ລັດຖະບານທີ່ນຳພາໂດຍສະເດັດເຈົ້າສຸວັນນະພູມາຕ້ອງຍົກເລີກ ໃນເດືອນພະຈິກ ຄ.ສ 1954, ສ້າງຕັ້ງລັດຖະບານໃໝ່ທີ່ນິຍົມອະເມຣິກາ ຂຶ້ນແທນ, ໂດຍມີກະຕ່າຍ ໂດນສະໂສລິດ ເປັນນາຍົກ, ເພີ່ມຈຳນວນທະຫານຂຶ້ນຢ່າງໄວວາເຖິງ 10 ກອງພັນ, ໂດຍມີ ນາຍທະຫານ ອະເມຣິກາ ເປັນທີ່ປຶກສາ ແລະ ກຽມພ້ອມເຮັດສົງຄາມ. ໃນເດືອນທັນວາ ຄ.ສ 1955, ໂດຍປະຕິບັດ ຕາມຄຳສັ່ງຂອງອະເມຣິກາ ກະຕ່າຍ ໂດນສະໂສລິດ ໄດ້ທຳການປ່ອນບັດເລືອກຕັ້ງທົ່ວປະເທດ ແຕ່ກິດກັນການເຂົ້າຮ່ວມຂອງຄົນຝ່າຍປະເທດລາວ (ກຳລັງປະຕິວັດ). ນອກຈາກນີ້ ຍັງດຳເນີນການບຸກໂຈມຕີສອງແຂວງເຕົ້າໂຮມ ຫວັງຈະດັບສູນກຳລັງປະຕິວັດ.

3.2 ການຕໍ່ສູ້ຕ້ານຈັກກະພັດອະເມຣິກາ ຂອງປະຊາຊົນລາວເພື່ອການເຕົ້າໂຮມຊາດ

3.2.1 ການຕໍ່ສູ້ເພື່ອການຮວມລາວຄັ້ງທີ 1

ຫຼັງຈາກທີ່ກຳລັງຮັກຊາດຖອນກຳລັງໄປເຕົ້າໂຮມຢູ່ສອງແຂວງແລ້ວ ຈັກກະພັດອະເມຣິກາ ແລະ ລູກມືກໍໄດ້ສືບຕໍ່ດຳເນີນການບຸກໂຈມຕີ 2 ແຂວງເຕົ້າໂຮມ ແລະ ດຳເນີນການປາບປາມຜູ້ຮັກຊາດໃນ 10 ແຂວງ. ແຕ່ການບຸກໂຈມຕີຂອງພວກເຂົາໄດ້ຖືກກຳລັງຮັກຊາດ ຕີໃຫ້ປະລາໄຊໃນທຸກໆບັນຮົບ. ຕໍ່ໜ້າ

ສະພາບການທີ່ພວມຜັນແປ, ກຳລັງປະຕິວັດ ກໍໄດ້ເຕີບໃຫຍ່ຂະຫຍາຍຕົວຂຶ້ນ. ຜ່ານການສູ້ຮົບເກືອບ 3 ປີ ເພື່ອປົກປັກຮັກສາ 2 ແຂວງເຕົ້າໂຮມ ກຳລັງຮັກຊາດສາມາດດັບສູນສັດຕູເກືອບ 5000 ຄົນ, ຈັບເປັນຊະເລີຍ 200 ກ່ວາຄົນ, ຍຶດອາວຸດໄດ້ 2000 ກ່ວາກະບອກ. ກຳລັງປະຕິວັດ ສາມາດຮັກສາເຂດທີ່ພົ້ນ 2 ແຂວງເຕົ້າໂຮມໄວ້ໄດ້ຢ່າງພົ້ນຄົງ. ມາຮອດວັນທີ 6 ມັງກອນ ຄ.ສ 1956 ກອງປະຊຸມໃຫຍ່ຜູ້ແທນແນວລາວ ອິດສະຫຼະ ຄັ້ງທີ II ກໍໄດ້ໄຂຂຶ້ນທີ່ຊຳເໜືອ. ກອງປະຊຸມນີ້ໄດ້ຄົ້ນຄວ້າ ແລະ ຜ່ານເອກະສານທີ່ສຳຄັນ, ໂດຍສະເພາະໂຄງການການເມືອງຂອງແນວໂຮມ ຊຶ່ງໃນກອງປະຊຸມຄັ້ງນີ້ໄດ້ປ່ຽນຊື່ເປັນ “ ແນວລາວຮັກຊາດ ”. ໂດຍມີເຈົ້າສຸພານຸວົງ ເປັນປະທານແນວລາວຮັກຊາດ. ຈາກນັ້ນເຈົ້າສຸພານຸວົງ ໄດ້ອອກຖະແຫຼງການ “ ນະໂຍບາຍ ສັນຕິພາບ, ເປັນກາງ ຂອງລາວ ” ຮຽກຮ້ອງໃຫ້ພື້ນຖານຮ່ວມຊາດຂອງລາວລຸກຂຶ້ນຕໍ່ສູ້ຕ້ານອະເມຣິກາ ແລະ ລູກມືທີ່ທຳລາຍສັນຍາເຊີແນວ 1954, ທວງໃຫ້ລັດຖະບານລາຊະອານາຈັກ ຮ່ວມມືກັບ ຝ່າຍປະເທດລາວດ້ວຍຄວາມຈິງໃຈເພື່ອເຮັດໃຫ້ປະເທດລາວມີສັນຕິພາບ ແລະ ເອກະລາດ ຢ່າງແທ້ຈິງ.

ການຕໍ່ສູ້ ຂອງແນວລາວຮັກຊາດ ເລັ່ງທວງໃຫ້ລັດຖະບານ ລາຊະອານາຈັກປະຕິບັດຕາມສັນຍາເຊີແນວ 1954 ນັ້ນ ໄດ້ຮັບການສະໜັບສະໜູນຢ່າງກ້ວາງຂວາງຈາກມວນຊົນ ທັງພາຍໃນ ແລະ ຕ່າງປະເທດ, ສົມທົບກັບການປະລາໄຊຢູ່ສະໜາມຮົບ. ສະນັ້ນ ຈຶ່ງເປັນການບັງຄັບໃຫ້ຝ່າຍລາຊະອານາຈັກ ຈຳຕ້ອງເຂົ້າຮ່ວມການເຈລະຈາກັບຝ່າຍປະເທດລາວ. ການເຈລະຈາດຳເນີນໄປທັງຢູ່ພາຍໃນ ແລະ ຕ່າງປະເທດແກ່ຍາວເວລາເກືອບສາມປີ ຍ້ອນຄວາມບໍ່ຈິງໃຈຂອງຝ່າຍລາຊະອານາຈັກ ທີ່ຄອຍປະຕິບັດຕາມຄຳບັນຊາຂອງຈັກກະພັດອະເມຣິກາ. ມາເຖິງກາງປີ 1957 ຝ່າຍແນວລາວຮັກຊາດ ໄດ້ຕົກລົງຜ່ອນຜັນບາງບັນຫາ ເພື່ອເຮັດໃຫ້ສະພາບການໂຍະຍານລົງ ເຊັ່ນ: ເຫັນດີໃຫ້ລັດຖະສະພາຂອງຝ່າຍລາຊະອານາຈັກ ສືບຕໍ່ດຳເນີນງານແຕ່ຕ້ອງມີການເລືອກຕັ້ງເພີ່ມເຕີມ, ຕົກລົງ ຈະມອບ 2 ແຂວງເຕົ້າໂຮມ ໃຫ້ແກ່ລັດຖະບານປະສົມ ແລະ ຕົກລົງຍຸບກອງທະຫານຂອງຕົນສ່ວນໜຶ່ງ, ຮັກສາໄວ້ພຽງແຕ່ສອງກອງພັນເພື່ອເຂົ້າຮ່ວມກັບກອງທັບລາຊະອານາຈັກໃນລັດຖະບານປະສົມ.

ມາຮອດວັນທີ 2 ພະຈິກ 1957 ສັນຍາສົມບູນ ລະຫວ່າງສອງຝ່າຍ ຈຶ່ງໄດ້ຮັບການລົງນາມ. ແລະ ວັນທີ 19 ພະຈິກ 1957 ສະພາຜູ້ແທນລາສະດອນ ກໍໄດ້ຮັບຮອງເອົາ ຄະນະລັດຖະບານປະສົມແຫ່ງຊາດຄັ້ງທຳອິດຢ່າງເປັນທາງການ, ຊຶ່ງປະກອບດ້ວຍ 12 ທ່ານ ໂດຍແມ່ນ ເຈົ້າສຸວັນນະພູມາ ເປັນນາຍົກ ແລະ ມີຄະນະຜູ້ແທນຂອງຝ່າຍແນວລາວຮັກຊາດ ເຂົ້າຮ່ວມ 2 ທ່ານ ເຈົ້າສຸພານຸວົງ ແລະ ທ່ານພູມິວົງວິຈິດ. (ສ້າງຕັ້ງລັດຖະບານປະສົມ 22 ຕຸລາ 1957)

3.2.2 ການຕໍ່ສູ້ເພື່ອການຮ່ວມລາວຄັ້ງທີ 2

ກ. ການຫັນທິດຕໍ່ສູ້ຂອງກຳລັງປະຕິວັດລາວ

ຫຼັງຈາກທີ່ຝ່າຍລັດຖະບານວຽງຈັນປະລາໄຊໃນການເລືອກຕັ້ງເພີ່ມເຕີມແລ້ວ ອະເມຣິກາ ແລະ ລູກມືກໍໄດ້ຊອກທຸກວິທີການເພື່ອພະຍາຍາມທຳລາຍລັດຖະບານປະສົມ. ມາຮອດວັນທີ 22 ກໍລະກົດ ຄ.ສ 1958 ລັດຖະບານປະສົມຊຸດທຳອິດໄດ້ຖືກຍຸບເລີກລົງດ້ວຍການເຮັດລັດຖະປະຫານໂດຍແມ່ນຜູ້ຍ

ຊະນະນິກອນເປັນນາຍົກ. ຈາກນັ້ນລັດຖະບານລາຊະອານາຈັກ ກໍໄດ້ອອກແຮງປາບປາມຄົນຝ່າຍປະເທດລາວ ແລະ ຜູ້ທີ່ມີທ່າອ່ຽງເປັນກາງຮັກຊາດຢ່າງເປີດແປນ. ໃນວັນທີ 11 ພຶດສະພາ 1959 ພວກເຂົາໄດ້ອອກຄໍາສັ່ງໃຫ້ປິດລ້ອມກອງພັນທີ I ຢູ່ເມືອງຊຽງເງິນ (ຫຼວງພະບາງ) ແລະ ກອງພັນທີ II ຢູ່ທົ່ງໄຫຫີນ (ຊຽງຂວາງ); ໃນວັນຕໍ່ມາກໍອອກຄໍາສັ່ງໃຫ້ຕໍາຫຼວດ ປິດລ້ອມເຮືອນພັກຂອງຜູ້ແທນແນວລາວຮັກຊາດຢູ່ວຽງຈັນ.

ຕໍ່ໜ້າສະພາບການອັນເຄັ່ງຮ້ອນນີ້ພັກປ.ປ.ລາວໄດ້ມີຍຸດໂທບາຍທັນທິດການຕໍ່ສູ້ຄື “ ຈາກການຕໍ່ສູ້ດ້ວຍການເມືອງຖືກກົດໝາຍມາເປັນການຕໍ່ສູ້ດ້ວຍອາວຸດ ສົມທົບກັບການຕໍ່ສູ້ທາງການເມືອງ ” ດັ່ງນັ້ນ ມາຮອດຄືນວັນທີ 18 ພຶດສະພາ 1959 ກອງພັນທີ II ຂອງຝ່າຍປະເທດລາວ ໄດ້ຜ່າວົງລ້ອມຂອງສັດຕູ ຢູ່ທົ່ງໄຫຫີນ ໄປສູ່ເຂດປົດປ່ອຍຢ່າງປອດໄພ. ສ່ວນກອງພັນທີ I ຢູ່ເມືອງຊຽງເງິນສາມາດແຫກຜ່າວົງລ້ອມສັດຕູໄປຮອດເຂດປົດປ່ອຍ. ໃນຂະນະທີ່ ກອງພັນທີ II ຜ່າວົງລ້ອມໄປສູ່ເຂດປົດປ່ອຍນັ້ນ, ລັດຖະບານ ຜູ້ຊະນະນິກອນ ໄດ້ຈັບກຸມຜູ້ນໍາແນວລາວຮັກຊາດ ຈໍານວນ 16 ທ່ານ ຄື ເຈົ້າ ສຸພານຸວົງ, ທ່ານ ສິງກະໂປ ສີໂຄດຈຸນນະມາລີ, ທ່ານ ພູມີ ວົງວິຈິດ, ທ່ານ ໜູຮັກ ພູມສະຫວັນ, ທ່ານ ຄໍາຜາຍ ບຸບຜາ, ທ່ານ ສີຊະນະ ສີສານ . . . ໂດຍເອົາໄປຂັງໄວ້ທີ່ຄຸກໂພນເຄັງ. ຕະຫຼອດໄລຍະ 10 ເດືອນ ທີ່ຢູ່ຄຸກນັ້ນ, ບັນດາທ່ານຜູ້ນໍາໄດ້ອອກແຮງປຸກລະດົມຂົນຂວາຍທະຫານຍາມ ໃຫ້ກາຍເປັນພະນັກງານແກ່ນສານ, ມີແນວຄິດປະຕິວັດ ແລະ ໃນທີ່ສຸດກໍຊ່ວຍເຫລືອຜູ້ນໍາປະຕິວັດແຫກຄຸກຢ່າງເປັນຜົນສໍາເລັດ ໃນຄືນວັນທີ 23-24 ພຶດສະພາ 1960 ແລະ ມຸ່ງໜ້າໄປສູ່ເຂດປົດປ່ອຍ ເພື່ອສືບຕໍ່ການປະຕິວັດ.

ຂ. ການສ້າງຕັ້ງລັດຖະບານປະສົມ

ລັດຖະບານປະສົມແຫ່ງຊາດຄັ້ງທີ 2 ຖືກສ້າງຕັ້ງຂຶ້ນມາຈາກຜົນການຕໍ່ສູ້ຂອງກອງທັບແລະປະຊາຊົນລາວ ໃນການຕີຕ້ານການເຄື່ອນໄຫວ ຂອງ ຝ່າຍທະຫານລາຊະອານາຈັກ ໃຫ້ປະລາໄຊລົງໃນຫຼາຍບັນຮີບ ໂດຍສະເພາະນັບແຕ່ກອງກໍາລັງລັດຖະປະຫານ²⁸ ແລະ ກໍາລັງແນວລາວຮັກຊາດຖອນອອກ

ຈາກວຽງຈັນ; ກອງກໍາລັງທະຫານຂອງຝ່າຍປະເທດລາວໄດ້ດໍາເນີນການບຸກໂຈມຕີໃສ່ກອງທັບຝ່າຍລາຊະອານາຈັກໃຫ້ປະລາໄຊລົງຢ່າງລຽນຕິດ ແລະສາມາດປົດປ່ອຍເອົາຕົວເມືອງຊຽງຂວາງໃນວັນທີ 1 ມັງກອນ 1961. ຕໍ່ມາກໍປົດປ່ອຍ ແຂວງຫົວພັນ, ຜົ້ງສາລີ, ພາກສ່ວນໃຫຍ່ ຂອງ ແຂວງຫຼວງພະບາງ, ບັນດາແຂວງພາກກາງ ແລະພາກໃຕ້. ມາຮອດເດືອນພຶດສະພາ 1961 ເຂດປົດປ່ອຍໄດ້ຈອດກັນ ແຕ່ເໜືອເຖິງໃຕ້ ກວມ 2/3 ຂອງ ເນື້ອທີ່ທົ່ວປະເທດ. ໃນທີ່ສຸດ ກໍບັງຄັບໃຫ້ຝ່າຍວຽງຈັນກ້າວເຂົ້າສູ່ ການເຈລະຈາ ຂອງຜູ້ແທນ 3 ຝ່າຍທີ່ຫີນເຫີບ ໃນວັນທີ 3 ພຶດສະພາ 1961, ວັນທີ 16 ມິຖຸນາ 1961 ເປີດກອງປະຊຸມທີ່ເຊີແນວ ເພື່ອແກ້ໄຂບັນຫາລາວ, ໂດຍມີ 14 ປະເທດເຂົ້າຮ່ວມ ແລະ ວັນທີ 17 ມິຖຸນາ 1961 ເປີດກອງປະ

²⁸ ວັນທີ 9 ສິງຫາ 1960 ຮ້ອຍເອກກອງແລ ໄດ້ນໍາພາກອງພັນທະຫານຮາບ ອາກາດທີ II ຂອງຝ່າຍລາຊະອານາຈັກ ໄດ້ເຮັດລັດຖະປະຫານຂຶ້ນທີ່ວຽງຈັນທໍາການໂຄ່ນລົ້ມລັດຖະບານ ເຈົ້າສົມສະນິດ - ພູມິໜໍສະຫວັນ ລົງ ແລ້ວເຊື້ອເຊີນ ເຈົ້າສຸວັນນະພູມາ ປະກອບລັດຖະບານໃໝ່ຂຶ້ນແທນ.

ຊຸມ 3 ສະເດັດ²⁹ ທີ່ຊູຣິກ(Zurich ປະເທດສະວິສ). ກອງປະຊຸມນີ້ ໄດ້ຕົກລົງຈັດຕັ້ງລັດຖະບານປະສົມຊົ່ວຄາວຂຶ້ນ, ໂດຍປະກອບດ້ວຍຜູ້ຕາງໜ້າຂອງສອງຝ່າຍຢ່າງສົມສ່ວນ.

ໄປຄຽງຄູ່ກັບການເຈລະຈາທີ່ເຊີແນວ, ອະເມຣິກາ ແລະ ລູກມີ ຍັງໄດ້ສວຍໂອກາດ ບຸກໂຈມຕີເຂດປົດປ່ອຍຢ່າງຜິດສັນຍາ, ແຕ່ພວກເຂົາກໍຖືກປະລາໄຊອີກຢ່າງໜັກໜ່ວງ ໂດຍສະເພາະບັນຮົບຫລວງນ້ຳທາ; ອັນໄດ້ເປັນການບົບບັງຄັບໃຫ້ພວກເຂົາຈຳຕ້ອງເຈລະຈາກັບຝ່າຍແນວລາວຮັກຊາດ ແລະ ຝ່າຍເປັນກາງອີກ ທີ່ທົ່ງໄຫຫີນ ເພື່ອປະຕິບັດການຮວມລາວຄັ້ງທີ II. ໃນວັນທີ 22 ມິຖຸນາ 1962 ລັດຖະບານປະສົມຄັ້ງທີ II ໄດ້ຮັບການຮັບຮອງຢ່າງເປັນທາງການ ໂດຍແມ່ນເຈົ້າສຸວັນນະພູມາ ເປັນນາຍົກລັດຖະມົນຕີ.ເຈົ້າສຸພານຸວົງ ເປັນຮອງນາຍົກລັດຖະມົນຕີ, ລັດຖະມົນຕີ ກະຊວງເສດຖະກິດ ແລະ ແຜນຜັງ. ພູມີ ໜໍ່ສະຫວັນ ເປັນຮອງນາຍົກລັດຖະມົນຕີ ລັດຖະມົນຕີ ກະຊວງປ້ອງກັນປະເທດ.

ການຮວມລາວຄັ້ງນີ້ ໄດ້ຕົກລົງໃຫ້ຝ່າຍເປັນກາງ ແລະ ຝ່າຍແນວລາວຮັກຊາດ ນຳເອົາກອງທະຫານຂອງຕົນ ຝ່າຍລະ 1 ກອງຮ້ອຍ ມາຕັ້ງຢູ່ວຽງຈັນເພື່ອຮັກສາຄວາມປອດໄພ. ພ້ອມນີ້ ລັດຖະບານໃໝ່ ຍັງໄດ້ແຕ່ງຕັ້ງຄະນະຜູ້ແທນຂອງຕົນໄປເຊີແນວ ເພື່ອສືບຕໍ່ກອງປະຊຸມ ຈົນຮອດວັນທີ 23 ກໍລະກົດ 1962 ສັນຍາຈຶ່ງໄດ້ຮັບການລົງນາມ (14 ປະເທດ). ບັນດາປະເທດ ທີ່ເຂົ້າຮ່ວມກອງປະຊຸມເຊີແນວໄດ້ຮັບຮູ້ ລັດຖະບານປະສົມ 3 ຝ່າຍ, ຍືນຍັນຄວາມເປັນເອກະລາດ, ອະທິປະໄຕ, ເອກະພາບ ແລະ ຜືນແຜ່ນດິນອັນຄົບຖ້ວນຂອງລາວ.

3.2.2 ການຕໍ່ສູ້ເພື່ອການຮວມລາວຄັ້ງທີ 3

ກ. ການຕໍ່ສູ້ຕ້ານສົງຄາມພິເສດເພີ່ມທະວີ

ຫຼັງຈາກທີ່ຈັກກະພັດອະເມຣິກາ ແລະ ລູກມີຝ່າຍຂວາວຽງຈັນສຳເລັດໃນການທຳລາຍລັດຖະບານປະສົມຄັ້ງທີສອງດ້ວຍການເຮັດລັດຖະປະຫານ ຂອງ ກຸປະສິດ ອະໄພ ແລະ ສີໂຫ ໃນວັນທີ 19 ເມສາ 1964. ເພື່ອຍາດເອົາທຳຄວາມເປັນເຈົ້າການໃນການຄອບຄອງລາວ ຈັກກະພັດອະເມຣິກາ ແລະ ລູກມີໄດ້ເພີ່ມທະວີສົງຄາມຮຸກຮານລາວຕາມແຜນຍຸດທະສາດ “ ສົງຄາມພິເສດ ” ຂອງຈອນສັນ ສັນ ຄ.ສ 1962-1969 ແລະ “ສົງຄາມພິເສດເພີ່ມທະວີ ” ຂອງນິກສັນ ແຕ່ປີ ຄ.ສ 1969 -1973 ຊຶ່ງປະຕິບັດການຂອງສົງຄາມພິເສດນີ້ ແມ່ນການໃຊ້ກອງກຳລັງທັບອາກາດດ້ວຍການຖິ້ມລະເບີດບຸກໂຈມຕີທຳລາຍເຂດປົດປ່ອຍຢ່າງຂະໜານໃຫຍ່ ແຕ່ກໍຖືກກອງທັບ ແລະ ປະຊາຊົນລາວໃຕ້ການນຳພາຂອງພັກຕີໃຫ້ປະລາໄຊລົງໃນແຕ່ລະບັນຮົບ ເຊັ່ນ :

- 1) ໄຊຊະນະຂອງກອງທັບ ແລະ ປະຊາຊົນເຮົາ ໃນການຕີຕໍ່ສູ້ຕ້ານສົງຄາມພິເສດຂອງຈອນສັນ ໃນປີ ຄ.ສ 1963 -1969 ໃຫ້ປະລາໄຊລົງໃນຫຼາຍບັນຮົບ ເຊັ່ນ : ບັນຮົບທົ່ງໄຫຫີນໃນກາງປີ ຄສ 1963 ທີ່ພວກເຂົາໃຊ້ກຳລັງຂະໜາດໃຫຍ່ຕີບຸກໂຈມຕີເຂດປົດປ່ອຍ ແລະ ບັນຮົບບຸກໂຈມຕີເຂດນ້ຳເທີນ

²⁹ ສະເດັດ ເຈົ້າສຸວັນນະພູມາ, ສະເດັດ ເຈົ້າສຸພານຸວົງ ແລະ ສະເດັດ ເຈົ້າບຸນອຸ້ມ ນະຈຳປາສັກ.

ແຂວງຄຳມ່ວນ ກຳລັງແລ້ວແຕ່ຖືກກອງທັບ ແລະ ປະຊາຊົນເຮົາຕີໃຫ້ປະລາໄຊລົງ. ຕໍ່ມາພວກເຂົາກໍ ໄດ້ເປີດ ບັນຮີບໃຫຍ່ລຽນຕິດເພື່ອຫວັງດັບສູນກຳລັງປະຕິວັດ ຍຶດເອົາເຂດປົດປ່ອຍ ເຊັ່ນ ແຕ່ປີ ຄສ 1964 - 1968 ມີ ບັນຮີບສາມສອນ, ບັນຮີບ ສອນໄຊ 1, ບັນຮີບ ສອນໄຊ 2, ບັນຮີບມັງກອນ, ບັນຮີບ ສີໂຄດຕະບອງ. ທຸກໆບັນຮີບທີ່ພວກເຂົາຈັດຂຶ້ນລ້ວນແຕ່ຖືກຕອບໂຕ້ຄືນຢ່າງແຂງແຮງຈາກກຳລັງປະຕິວັດລາວ ເຮັດໃຫ້ພວກ ເຂົາ ປະລາໄຊຢ່າງເຈັບແສບ. ກົງກັນຂ້າມ, ກຳລັງປະຕິວັດນັບມື້ນັບເຕີບໃຫຍ່ເຂັ້ມແຂງ, ເປັນເຈົ້າການບຸກຕີ ສັດຕູຢູ່ນ້ຳບາກເຖິງ 3000 ຄົນ ແລະ ສາມາດປົດປ່ອຍນ້ຳບາກໄດ້ໃນເດືອນມັງກອນ 1968. ມາຮອດປີ 1968 ຝ່າຍປະຕິວັດມີເຂດປົດປ່ອຍເຖິງ 2/3 ຂອງເນື້ອທີ່ ກວມເອົາພົນລະເມືອງເກືອບເຄິ່ງໜຶ່ງ ຂອງທົ່ວປະ ເທດ.

2) ໄຊຊະນະຂອງກອງທັບ ແລະ ປະຊາຊົນເຮົາ ໃນການຕໍ່ສູ້ຕ້ານ "ສົງຄາມພິເສດ ເພີ່ມທະວີ" ຂອງນິກສັນ ໃນປີ ຄ.ສ 1969- 1973: ກ້າວເຂົ້າປີ ຄ.ສ 1969 ອະເມຣິກາໄດ້ປະຕິບັດຍຸດທະສາດສົງຄາມ " ລົງຂັ້ນໄດໃນທ່າແຂງ " ຕາມທິດສະດີນິກສັນ. ພວກເຂົາໄດ້ເລີ່ມຖອນກອງທະຫານຂອງຕົນອອກ ແລະ ສ້າງກອງທະຫານທ້ອງຖິ່ນຂຶ້ນແທນຢ່າງຫຼວງຫຼາຍ, ໂດຍມີເປົ້າໝາຍ ໃຊ້ຄົນອິນດູຈີນ ປ່ຽນແທນຄົນອະເມຣິ ກາ; ໃຫ້ຄົນອິນດູຈີນ ສູ້ຮົບກັບຄົນອິນດູຈີນ , ເຮັດໃຫ້ສົງຄາມເປັນ ຂອງ ຄົນອິນດູຈີນ. ປະຕິບັດການຂອງຍຸດ ທະສາດສົງຄາມພິເສດເພີ່ມທະວີຂອງນິກເສິນສະແດງອອກໃນການເປີດບັນຮີບບຸກໂຈມຕີເຂດປົດປ່ອຍ ໃນຫຼາຍໆບັນຮີບ ເຊັ່ນ: ບັນຮີບ O.D.N, ບັນຮີບ ສອນເພັດ, ບັນຮີບ ກູ້ກຽດ, ບັນຮີບ ທະນິງກຽດ, ບັນຮີບ ກັນ ຍາກຽດ, ບັນຮີບ ມັງກອນກຽດ, ບັນຮີບ ລາມເຊິນ 719, ບັນຮີບ ສິນໄຊ, ບັນຮີບ ຟ້າງຸ່ມ, ບັນຮີບ ສິງດຳ, ບັນ ຮີບ ຕຸລາ, ບັນຮີບ ປະສານຕຸລາ, ບັນຮີບ ແດນດິນ 1 ແລະແດນດິນ 2. ທຸກໆບັນຮີບທີ່ອະເມຣິກາ ແລະ ລູກ ມືກໍ່ຂຶ້ນນີ້ ລ້ວນແຕ່ຖືກກຳລັງປະຕິວັດ ຕີຕ້ານຄືນຢ່າງແຂງແຮງແລະຖືກປະລາໄຊຢ່າງເຈັບແສບ. ບໍ່ພຽງແຕ່ ເທົ່ານັ້ນ ກຳລັງປະຕິວັດ ຍັງໄດ້ເປັນເຈົ້າການ ບຸກໂຈມຕີສັດຕູຢູ່ຫຼາຍແຫ່ງ, ເຮັດໃຫ້ເຂດປົດປ່ອຍກ້ວາງຂວາງ ອອກ. ມາຮອດຕົ້ນປີ ຄ.ສ 1973 ກຳລັງປະຕິວັດ ສາມາດປົດປ່ອຍໄດ້ 4/5 ຂອງເນື້ອທີ່ ແລະ ປະຊາຊົນກ່ວາ 1/2 ຂອງ ທົ່ວປະເທດ.

ຂ. ການຮວມລາວຄັ້ງທີ 3

ການຮວມລາວຄັ້ງທີ 3 ເກີດຂຶ້ນມາຈາກ ການປະລາໄຊຢ່າງລຽນຕິດໃນສະໜາມຮົບທາງ ການເມືອງ ແລະ ການທະຫານຂອງຝ່າຍລາຊະອານາຈັກ. ສົມທົບກັບຄວາມຮຽກຮ້ອງຕ້ອງການຂອງປວງ ຊິນລາວທັງຊາດ ແລະ ທິດນຳຂອງແນວລາວຮັກຊາດ. ດັ່ງນັ້ນມາໃນເດືອນກັນຍາ ປີ ຄສ 1972 ຝ່າຍວຽງ ຈັນຈຳຕ້ອງຍອມເຈລະຈາກັບຝ່າຍແນວລາວຮັກຊາດທີ່ວຽງຈັນ ແລະ ວັນທີ 21 ກຸມພາ ຄສ 1973 ສັນຍາວ່າ " ດ້ວຍການໝັ້ນໝູ່ ສັນຕິພາບ ແລະ ປະຕິບັດຄວາມຖືກຕ້ອງປອງດອງຊາດຢູ່ລາວ " ໄດ້ຮັບການລົງນາມ.

ສັນຍານີ້ໄດ້ກຳນົດການຍຸຕິສົງຄາມເຮັດໃຫ້ສອງຕົວເມືອງຄື ວຽງຈັນ ແລະ ຫຼວງພະບາງເປັນ ນະຄອນເປັນກາງ, ຕົກລົງສ້າງຕັ້ງລັດຖະບານປະສົມຊົ່ວຄາວແຫ່ງຊາດ ແລະ ຄະນະມົນຕີປະສົມການເມືອງ ແຫ່ງຊາດ. ແຕ່ວ່າມາຮອດວັນທີ 20 ສິງຫາ ຄສ 1973 ກຸ່ມຂວາຈັດໄດ້ຮ່ວມມືກັບຜູ້ ຊະນະນິກອນ, ສີສຸກ

ນະຈໍາປາສັກ, ກຸປະສິດ ອະໄພ, ນາຍພົນ ທ້າວມາ . . . ເຮັດລັດຖະປະຫານຂຶ້ນ ເພື່ອໂຄ່ນລົ້ມເຈົ້າສຸວັນນະພູມາ, ລົບລ້າງສັນຍາວຽງຈັນ. ແຕ່ກໍຖືກກໍາລັງຮັກຊາດ, ຮັກສັນຕິພາບ ລະງັບເຫດການລົງຢ່າງທັນເວລາ.

ວັນທີ 14 ກັນຍາ ປີ ຄສ 1973 ອະນຸສັນຍາ ກໍໄດ້ຮັບການລົງນາມ.ບັນດາກໍາລັງຮັກຊາດໄດ້ເລັ່ງທວງໃຫ້ລັດຖະບານວຽງຈັນຮັບຮ້ອນປະຕິບັດສັນຍາຢ່າງເຂັ້ມງວດ. ສະນັ້ນ ຕໍ່ມາບໍ່ດົນກໍໄດ້ຈັດຕັ້ງຄະນະປະສົມສູນກາງ ເພື່ອປະຕິບັດສັນຍາ, ຈັດຕັ້ງກອງທະຫານປະສົມ ແລະ ຕໍາຫລວດປະສົມຢູ່ສອງຕົວເມືອງ (ວຽງຈັນ ແລະ ຫຼວງພະບາງ). ວັນທີ 5 ເມສາ 1974 ລັດຖະບານປະສົມຊົ່ວຄາວໂດຍແມ່ນເຈົ້າສຸວັນນະພູມາເປັນນາຍົກ ແລະ ຄະນະມົນຕີປະສົມການເມືອງແຫ່ງຊາດໂດຍແມ່ນ ເຈົ້າສຸພານຸວົງ ເປັນປະທານກໍໄດ້ຮັບການສ້າງຕັ້ງຂຶ້ນຢ່າງເປັນທາງການ.

4. ການຍຶດອໍານາດ ປີ ຄສ 1975

ພາຍຫຼັງທີ່ລັດຖະບານປະສົມ ແລະ ຄະນະມົນຕີປະສົມການເມືອງໄດ້ຮັບການສ້າງຕັ້ງຂຶ້ນ ຂະບວນການຕໍ່ສູ້ຂອງປະຊາຊົນລາວ ໄດ້ເປັນກະແສຟອງພົດເດືອດໃນທົ່ວປະເທດ ເຊັ່ນ ໃນວັນທີ 24 ທັນວາ 1974 ປະຊາຊົນ ແລະ ທະຫານຝ່າຍຂວາກອງໜຶ່ງຢູ່ ເມືອງຫ້ວຍຊາຍ ໄດ້ລຸກຮື້ຂຶ້ນ ແລະ ປະກາດຕົນຂຶ້ນກັບລັດຖະບານປະສົມໂດຍກົງ. ຕໍ່ມາ ວັນທີ 6 ມັງກອນ 1975 ປະຊາຊົນ ເມືອງໜອງບົກ ແຂວງຄຳມ່ວນ ກໍໄດ້ລຸກຮື້ຂຶ້ນຕໍ່ສູ້ເອົາສິດເສລີພາບ, ພ້ອມດຽວກັນນັ້ນ ຢູ່ຕາມແຂວງຕ່າງໆ ກໍມີຂະບວນການລຸກຮື້ຂຶ້ນຢ່າງເນື່ອງມືດ ລຽນຕິດ.

ອີງໃສ່ສະພາວະການປະຕິວັດທີ່ສຸກໆອມນີ້, ພັກປະຊາຊົນປະຕິວັດລາວຈຶ່ງໄດ້ວາງແຜນການກຸ່ງວກັບ "ການຍຶດອໍານາດ" ອອກ ໂດຍຮຽກຮ້ອງໃຫ້ປວງຊົນທັງຊາດ ລຸກຮື້ຂຶ້ນພາບດຽວເພື່ອຍຶດອໍານາດທົ່ວປະເທດ. ຫຼັງຈາກນັ້ນ ປະຊາຊົນ, ນັກຮຽນ, ນັກສຶກສາ, ຂ້າລາຊະການ, ຕະຫລອດຮອດທະຫານ, ຕໍາຫຼວດຝ່າຍຂວາ ກໍໄດ້ລຸກຮື້ຂຶ້ນທັບມ້າງກົງຈັກການປົກຄອງເກົ່າ ແລະ ສ້າງຕັ້ງອໍານາດການປົກຄອງໃໝ່ ຂອງຕົນຂຶ້ນເທື່ອລະຂັ້ນ.

ມາໃນວັນທີ 23 ສິງຫາ 1975 ຢູ່ນະຄອນຫຼວງວຽງຈັນ,ປະຊາຊົນປະມານ 200.000 ກ່ວາຄົນໄດ້ໂຮມຊຸມນຸມໃຫຍ່ເພື່ອໂຄ່ນລົ້ມອໍານາດການປົກຄອງເກົ່າ, ເຮັດໃຫ້ກົງຈັກການປົກຄອງຂອງພວກຂວາຈັດຖືກແຕກມ້າງຢ່າງສິ້ນເຊີງ ແລະ ເປັນຂີດໝາຍໄຊຊະນະແຫ່ງການລຸກຮື້ຂຶ້ນຍຶດອໍານາດການປົກຄອງໃນທົ່ວປະເທດ ແລະ ໄດ້ປະກາດປະເທດເປັນ ສາທາລະນະລັດ ປະຊາທິປະໄຕປະຊາຊົນລາວ ໃນວັນທີ 2 ທັນວາ 1975 ໂດຍມີ ສະເດັດເຈົ້າສຸພານຸວົງ ເປັນປະທານປະເທດ ແລະ ທ່ານໄກສອນ ພົມວິຫານ ເປັນນາຍົກລັດຖະ ມົນຕີ.

ລາວສະໄໝປັດຈຸບັນ

ປະຫວັດສາດລາວສະໄໝປັດຈຸບັນກຳນົດເອົາແຕ່ປີ ຄ.ສ 1975 ເປັນຕົ້ນມາ ຊຶ່ງເປັນປີທີ່ປວງຊົນລາວທັງຊາດສຳເລັດໃນພາລະກິດການຕໍ່ສູ້ປົດປ່ອຍຊາດຂັບໄລ່ພວກຈັກກະພັດລ່າຫົວເມືອງຂຶ້ນທັງແບບເກົ່າ ແລະ ແບບໃໝ່ ອອກໄປຈາກດິນແດນລາວຢ່າງສິ້ນເຊີງ ທັງເປັນຊ່ວງແຫ່ງການເລີ່ມຕົ້ນກໍ່ສ້າງ ແລະ ພັດທະນາປະເທດໄປສູ່ຄວາມເປັນທັນສະໄໝຕາມຄວາມຕ້ອງການຂອງຄົນລາວ ໂດຍມີພັກປະຊາ ຊົນປະຕິວັດລາວເປັນຜູ້ນຳພາ.

5.1 ປະເທດລາວແຕ່ປີ ຄ.ສ 1975 -1985

ພາຍຫຼັງປະເທດຊາດໄດ້ຮັບການປົດປ່ອຍ ພັກ ປ.ປ.ລາວ ໄດ້ກຳນົດແນວທາງພັດທະນາປະເທດໃນໄລຍະໃໝ່ ຄື: ຕັດສິນໃຈນຳພາປະຊາຊົນລາວສ້າງປະເທດຊາດຕາມເສັ້ນທາງ ກ້າວຂຶ້ນສູ່ສັງຄົມນິຍົມ ໂດຍບໍ່ຜ່ານໄລຍະຂະ

ຫຍາຍຕົວຂອງຫົນນິຍົມ. ແຕ່ໃນເວລານັ້ນ ສະຖານະການຂອງປະເທດເຮົາແມ່ນຍັງມີຄວາມຫຍຸ້ງຍາກ ທັງທາງດ້ານ ການເມືອງ ແລະ ທາງດ້ານເສດຖະກິດ; ໂດຍສະເພາະພື້ນຖານເສດຖະກິດຍັງຕໍ່າ, ດ້ອຍພັດທະນາ; ພ້ອມດຽວກັນນັ້ນ ສັດຕູກໍໃຊ້ກົນອຸບາຍເລ່ວລ່ຽມ ເພື່ອຫວັງທຳລາຍມ້າງເພລະບອບໃໝ່ (ສ ປ ປ ລາວ). ສະນັ້ນ, ພັກ - ລັດຖະບານລາວ ໄດ້ວາງສອງໜ້າທີ່ຍຸດທະສາດ ທີ່ຕ້ອງປະຕິບັດໄປພ້ອມໆກັນ ຄື: "ປົກປັກຮັກສາ ແລະ ສ້າງສາປະເທດຊາດ".

ໃນບາດກ້າວທຳອິດແມ່ນເລັ່ງໃສ່ປັບປຸງອຳນາດການປົກຄອງໃໝ່ ໂດຍການເສີມຂະຫຍາຍສິດອຳນາດ ປະ ຊາທິປະໄຕ ແລະ ສິດເປັນເຈົ້າຮວມໝູ່ ຂອງ ປະຊາຊົນບັນດາເຜົ່າ, ປັບປຸງກົງຈັກປົກຄອງ ນັບແຕ່ຂັ້ນສູນກາງຈົນຮອດ ທ້ອງຖິ່ນ ຕາມຄຳຂວັນທີ່ວ່າ "ໂດຍປະຊາຊົນ ຮັບໃຊ້ປະຊາຊົນ ແລະ ເພື່ອສິດທິນປະໂຫຍດ ຂອງປະຊາຊົນ". ພ້ອມກັນ ນັ້ນ ກໍໄດ້ປັບປຸງກົງຈັກລັດແບບໃໝ່ ຊຶ່ງປະກອບດ້ວຍ 3 ອຳນາດ ຄື: ອຳນາດນິຕິບັນຍັດ, ອຳນາດບໍລິຫານ, ອຳນາດຕຸ ລາການ. ຄຽງຄູ່ກັບການປັບປຸງອຳນາດການປົກຄອງຢູ່ໃນສະຖາບັນການປົກຄອງຂອງລັດແບບໃໝ່ນີ້, ບັນດາອົງການ ຈັດຕັ້ງການເມືອງຕ່າງໆ ກໍໄດ້ຮັບການປັບປຸງ ເຊັ່ນ: ການຈັດຕັ້ງແນວໂຮມແຫ່ງຊາດ, ການຈັດຕັ້ງພັກ ແລະ ບັນດາອົງ ການຈັດຕັ້ງມະຫາຊົນຕ່າງໆ. ວຽກງານການປ້ອງກັນຊາດກໍໄດ້ມີການປັບປຸງໃຫ້ເຂັ້ມແຂງ ແລະ ມີຄຸນນະພາບ ທັງສາມ ປະເພດ ຄື: ທະຫານຫຼວງ, ທະຫານທ້ອງຖິ່ນ ແລະ ທະຫານລາດກອງຫຼອນ.

ເສດຖະກິດ-ສັງຄົມຂອງ ສປປ ລາວ ໄດ້ໄດ້ຮັບການພັດທະນາຕາມແຜນການ ຊຶ່ງເລີ່ມຈາກແຜນການ 3 ປີ (1978-1980) ເພື່ອພື້ນຖານເສດຖະກິດ-ສັງຄົມ ຫຼັງສົງຄາມ. ເນື້ອໃນຂອງແຜນການແມ່ນ **ສຸມໃສ່ແກ້ໄຂທາງດ້ານສະບຽງ ອາຫານ ແລະ ສິນຄ້າໃຊ້ສອຍ, ເອົາການກະສິກຳ - ປ່າໄມ້ເປັນຂອດໃຈກາງ ແລະ ດຳເນີນການປະຕິວັດ 3 ປະການໄປ ພ້ອມໆກັນ.** ພາຍຫຼັງສຳເລັດແຜນການ 3 ປີ, ພັກ-ລັດຖະບານ ສ ປ ປ ລາວໄດ້ວາງແຜນການ 5 ປີ ຄັ້ງທຳອິດ (1981 - 1985) ໂດຍມີເປົ້າໝາຍເລັ່ງໃສ່: **ເຮັດໃຫ້ສະພາບການມີຄວາມສະຫງົບ ຢ່າງຮອບດ້ານໂດຍພື້ນຖານ, ສຸມໃສ່ວຽກງານ ກະສິກຳ-ປ່າໄມ້, ກ່ອນອື່ນແມ່ນ ໃຫ້ກຸ້ມຕົນເອງດ້ານສະບຽງອາຫານ ແລະ ມີສ່ວນແຮໄວ້, ຊຸກຍູ້ການຫັນເປັນສະຫະ ກອນກະເສດ, ຂະຫຍາຍຂະແໜງການປະຊາສຶກສາ ແລະ ບຳລຸງພະນັກງານ.** ສະຫຼຸບແລ້ວ ຜ່ານໄລຍະທຳອິດແຫ່ງ ການປົກປັກຮັກສາ ແລະ ກໍ່ສ້າງລະບອບ ສາທາລະນະລັດ ປະຊາທິປະໄຕ ປະຊາຊົນ, ປະເທດເຮົາບໍ່ພຽງແຕ່ໄດ້ຮັບ ການປົກປ້ອງໃຫ້ມີສະຖຽນລະພາບຢ່າງພົ້ນຄົງເທົ່ານັ້ນ ແຕ່ຫາກຍັງໄດ້ຮັບການພັດທະນາ ແລະ ສາມາດກຸ້ມຕົນເອງ ໄດ້ທາງດ້ານສະບຽງໃນຂັ້ນພື້ນຖານ.

5.2 ປະເທດລາວແຕ່ປີ ຄສ 1985 -2012

ປະເທດລາວແຕ່ປີ ຄ.ສ 1985 - 2012 ເປັນຊ່ວງທີ່ສັງຄົມລາວກຳລັງປະເຊີນໜ້ານັບແຕ່ປີ1986 ເປັນຕົ້ນມາ ນະໂຍບາຍການພັດທະນາປະເທດ ສ.ປ.ປ.ລາວ ແມ່ນປະຕິບັດຕາມ ແນວທາງປ່ຽນແປງໃໝ່ ຂອງ ພັກປະຊາຊົນປະຕິ ວັດລາວ ວາງອອກ. ໃນນີ້ ໄດ້ເນັ້ນໜັກເຖິງບັນຫາການປ່ຽນແປງດ້ານຈົນຕະນາການ, ດັດແປງ ກົນໄກຄຸ້ມຄອງເສດຖະ ກິດ ແລະ ແບບແຜນວິທີເຮັດວຽກ. ການປ່ຽນແປງໃໝ່ໄດ້ນຳມາຊຶ່ງການປ່ຽນທາງດ້ານເສດຖະກິດ, ສັງຄົມ ຕະຫຼອດຮອດການພົວພັນສາກົນ ກໍນັບມື້ນັບກວ້າງຂວາງ. ຕະຫຼອດໄລຍະຜ່ານມາ ລັດຖະບານ ສ.ປ.ປ ລາວ ໄດ້ອອກ ແຮງ ແລະ ໄດ້ມີບົດບາດໃນການສ້າງສັນຕິພາບ ແລະ ຄວາມມີສະຖຽນລະພາບໃນອາຊີຕາເວັນອອກສຽງໃຕ້. ມາຮອດ ປະຈຸບັນ ສ.ປ.ປ ລາວ ໄດ້ມີການພົວພັນທາງການທູດກັບ 100 ກ່ວາປະເທດໃນໂລກ. ຜ່ານການເຄື່ອນໄຫວສາກົນ ຢ່າງຕັ້ງໜ້າມາຮອດວັນທີ 23 ກໍລະ ກິດ1997 ສ.ປ.ປ ລາວ ກໍໄດ້ເຂົ້າຮ່ວມເປັນສະມາຊິກຂອງກຸ່ມອາຊຽນ (ASEAN) ແລະ ພວມພະຍາຍາມສ້າງບົດບາດຂອງຕົນໃຫ້ທັນທຽມກັບຈັງຫວະຂະຫຍາຍຕົວຂອງອາຊຽນ ກໍຄືສາກົນ.

ເອກະສານອ້າງອີງ

ໄກສອນ ພິມວິຫານ. *ນິພົນເລືອກເຫຼັ້ມ I*. ວຽງຈັນ: ສປປ ລ 1985.

ໄກສອນ ພິມວິຫານ. *ບາງບົດຮຽນເດັ່ນຕໍ່ ແລະ ບາງບັນຫາກ່ຽວກັບທິດທາງໃໝ່ ຂອງ ການປະຕິວັດລາວ*. ວຽງຈັນ: ແຫ່ງຊາດ, 1979.

ກະຊວງການຕ່າງປະເທດ ສປປ ລາວ. *ຄວາມເປັນຈິງແຫ່ງການພົວພັນລາວ-ໄທ*. ວຽງຈັນ: ໂຮງພິມແຫ່ງລັດ. 1984.

ກະຊວງສຶກສາແລະ ກິລາ. *ປສ.ລາວສະໄໝປະຈຸບັນ*.ສໍາລັບ ໂຮງຮຽນກໍ່ສ້າງຄູ່ມັດທະຍົມລະບົບ 11+3 ວຽງຈັນ: ບບພ, 1990

ກະຊວງວັດທະນະທຳ. *ມໍລະດົກລ້ານຊ້າງ*. ໂຮງພິມແຫ່ງລັດ 1996.

ກົມສື່ສານສັນຍາ ແລະ ກົດໝາຍກະຊວງການຕ່າງປະເທດ. *ປະມວນສົນທິສັນຍາ ກຳນົດເສັ້ນຊາຍແດນ ອິນດູຈີນ-ສະຫຍາມ (ລາວ-ໄທ), 1886-1946*. ວຽງຈັນ: 1996.

ຄຳແພງ ເກດຕະວົງ. *ຕັ້ງເຈືອງ ແລະຄ້ອງບັ້ງຫິນ*. ວິທະຍາສານມໍລະດົກລ້ານຊ້າງ ສະຖາບັນຄົ້ນຄວ້າວັດທະນະທຳ,ກະຊວງຖະແຫຼງຂ່າວ ແລະວັດທະນະທຳ 1996

ບຸນມີ ເທບສີເມືອງ. *ຄວາມເປັນມາຂອງຊົນຊາດລາວ ເຫຼັ້ມທີ 1*. ໂຮງພິມສຶກສາ ,ວຽງຈັນ 2006

ສະເຫຼີມສັກ ພາບຸດດີ . *ປະຫວັດສາດລາວບູຮານ*. ເອກະສານປະກອບການຮຽນ-ການສອນ ສໍາລັບພາກວິຊາປະຫວັດສາດ ແລະ ບູຮານວິທະຍາ , ຄະນະວິທະຍາສາດສັງຄົມ ມະຫາວິທະຍາໄລແຫ່ງຊາດ 2005

ສະເຫຼີມສັກ ພາບຸດດີ . *ປະຫວັດການເມືອງການປົກຄອງລາວສະໄໝລ້ານຊ້າງ*. ເອກະສານປະກອບການຮຽນ-ການສອນສໍາລັບພາກວິຊາປະຫວັດສາດ ແລະ ບູຮານວິທະຍາ , ຄະນະວິທະຍາສາດສັງຄົມ ມະຫາວິທະຍາໄລແຫ່ງຊາດ 2005

ສຸເນດ ໄພທິສານ ແລະ ໜູໄຊ ພິມມະຈັນ. *ປະຫວັດສາດລາວດົກດຳບັນ-ປັດຈຸບັນ*.ກະຊວງຖະແຫຼງຂ່າວ ແລະວັດທະນະທຳ, ໂຮງພິມແຫ່ງລັດ,ວຽງຈັນ 2000

ທອງສາ ໄຊຍະວົງຄຳດີ ພ້ອມຄະນະ. *ປະຫວັດສາດລາວເຫຼັ້ມ III . 1983 ເຖິງປະຈຸບັນ* ວຽງຈັນ:ຈຳໜ່າຍສຶກສາ, 1989.

ບຸນເຮັ່ງ ບົວສີແສງປະເສີດ. *ປະຫວັດສາດ ສະຖາປັດຕະຍະກຳ ເຫຼັ້ມ I*. 1991.

ບຸນເຮັ່ງ ບົວສີແສງປະເສີດ. *ປະຫວັດສາດ ສະຖາປັດຕະຍະກຳ ຫຼວງພະບາງ ເຫຼັ້ມ II* . 1995

ພູມີ ວົງວິຈິດ. *ຄວາມຊົງຈຳຂອງຊີວິດເຮົາໃນຂະບວນວິວັດ ປະຫວັດສາດຂອງປະເທດລາວ* . ວຽງຈັນ : ຈຳໜ່າຍສຶກສາ, 1987.

ພົງສະຫວັດ ບຸບຜາ . *ການຂະຫຍາຍຕົວ ຂອງລັດລາວ* . ວຽງຈັນ: ນະຄອນຫຼວງ, 1996.

ມະຍຸລີ ແລະ ເສີຍພັນ ເຫງົ້າສີວັດ. ເຈົ້າອານຸ 1767-1829. ສຳນັກພິມຈຳໜ່າຍ ສ.ປ.ປ.ລາວ 1998.

ມະຫາສິລາວິຣະວົງ. *ພົງສາວະດານລາວ* . ວຽງຈັນ 1953, 1973 ແລະ2001

ບຸນທະວີ ສິສຳພັນໄຊ. *ປະຫວັດສາດລາວຄົນລາວແຕ່ນິນຂອງລາວ*. ວຽງຈັນ:ມສຄ, 1996.

ອູຄຳ ພິມວົງສາ: *ຄວາມເປັນມາຂອງໄທ-ລາວ* . ບາງກອກແສງສິນ 1958

William Clifton Dodd. *The Tai Race :Elder Brother of the Chinese*. ISBN974-8496-62-7.

W .AR. Wood .A History of Thailand . Bangkok Chalermit Bookshop 1959.

Paul Benedic .Thai Kadai and Indonesian :A New Alignment in South East Asia . American Anthropologist .Vol 44 NewYork 1942 . ອ້າງໃນປະຫວັດສາດໄທ .ມະຫາວິທະ ຍາໄລສຸໂຂໄທທຳມາທິຮາດ.

ສິມຄິດ ສຣິສິງ. *ປະຫວັດສາດ ອາຊີອາຄະເນ*. ພິມພິເນດ 1992.